

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE EKSLİBRİSİN ROLÜ VE
YAYGINLAŞMASINDAKİ ETMENLERİN UZMAN VE SANATÇI
GÖRÜŞLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan
Vedat ÇOLAK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Levent ÇORUH

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2023
KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE EKSLİBRİSİN ROLÜ VE
YAYGINLAŞMASINDAKİ ETMENLERİN UZMAN VE SANATÇI
GÖRÜŞLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Vedat ÇOLAK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Levent ÇORUH

Temmuz 2023
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurullara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranış gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Vedat ÇOLAK

YÖNERGEYE UYGUNLUK

Dr. Öğr. Üyesi Levent ÇORUH danışmanlığında Vedat ÇOLAK tarafından hazırlanan “**Kültürlerarası İletişimde Ekslibrisin Rolü ve Yaygınlaşmasındaki Etmenlerin Uzman ve Sanatçı Görüşleriyle Değerlendirilmesi.**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ:

Danışman :..... Dr.Öğr.Üyesi Levent ÇORUH

Üye :.....Prof.Dr. Hasip PEKTAŞ.....

Üye :.....Prof.Dr. Yusuf KEŞ.....

Üye :.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Dr. Öğretim Üyesi Levent ÇORUH

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Ekslibris sanatını tanıdığım yaklaşık 20 yıllık bir süre içinde çok işlevi ve özelliği olan bu küçük boyutlu sanat formunun kültür alanına kazandırdıklarına şahit olarak deneyim paylaşımının önemine inanmaktayım. Gelişimi asırlar boyu süren bu alanın seviyesini koruyabilmek ve öne taşımak, tanınırlığını, yaygınlaşmasını ve popülaritesini arttırmaktan geçtiğini düşünüyorum. Ekslibrisin, sanat üretimi, koleksiyonculuk, eğitim ve araştırma alanı olarak kültürlerarası iletişim açısında önemli rol oynadığına inanmaktayım.

İstanbul’da düzenlenen 33. FISAE Kongresi’nde sanatçılar ve koleksiyoncular tarafından Bulgar sanatçıların gördüğü yoğun ilgi dikkatimi çekmişti. Bu ülkenin kütüphane ve galeri gibi kurumların düzenlediği periyodik yarışmalarla geliştirdikleri koleksiyonlar araştırmanın bir ayağını oluşturmuştur. Yarışmalarda ödül alarak Dünya ekslibris piyasasında isim yapmış ve koleksiyoncular tarafından tercih edilir hale gelmiş sanatçılar ile uluslararası yarışmaları düzenleyen kütüphane ve galeri yetkilileriyle yapılan röportajlardan elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen sonuçların, alandaki araştırmalara katkı sağlayacağına ummaktayım.

Bulgaristan’da Varna “Art Galerî Largo”nun sahibi Neli Valcheva’ya, Ruse “Lüben Karavelov” Kütüphanesi Uluslararası Ekslibris Yarışması sorumlusu Stefka Denkova’ya, Bulgaristan’ın üç farklı şehriden ekslibris sanatçıları Hristo Kerin, Marin Gruev, Hristo Naydenov ve Vaselin Damyanov–VES ile Türkiye’den tanınmış ekslibris sanatçısı Şükrü Ertürk’e değerli görüşlerini paylaşmayı kabul ettikleri için teşekkür ederim.

Araştırmanın sürecinde katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Levent Çoruh’a ve meslektaşım Öğr. Gör. Nevin Engin’e sonsuz teşekkürler. Türkiye’de ekslibrisi tanıtmak ve yaygınlaştırmak için özveriyle çalışan, hediye ettiği ekslibrislerle koleksiyonculuk ruhunu aşıl原因 ve tez savunma jürimde yer alan değerli Prof. Dr. Hasip Pektaş’a ile kıymetli jüri üyem Prof. Dr. Yusuf Keş’e engin bilgileri doğrultusundaki değerli yönlendirmeleri için teşekkürlerimi borç bilirim. Ekslibris koleksiyonumun sayısal ve teknik verilerini elde etmede katkılarından dolayı kızıma ve desteğini esirgemeyen eşime teşekkür ederim.

**KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE EKSLİBRİSİN ROLÜ VE
YAYGINLAŞMASINDAKİ ETMENLERİN UZMAN VE SANATÇI
GÖRÜŞLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Vedat ÇOLAK

Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Levent ÇORUH

ÖZET

Kitapların iç kapağında yer alan ve kitabın kime ait olduğunu gösteren küçük boyutlu grafik tasarımları olarak bilinen ve M.Ö. 1400 tarihli Mısır Firavununa ait kitaplığı koruma amaçlı yapılan ilk ekslibris örneğinden günümüze kadar farklı teknik ve teknolojiler yardımıyla geliştirilmiştir. Ekslibris çalışmaları, insanlık tarihine şahitlik yaptıkları gibi, yazılı kültürün ve onunla aktarılan insanlık değerlerinin de taşıyıcılarına örnek niteliğindedir. El yazmalarında basit mühürle başlayan aidiyet işaretleme işlemi, kaligrafik yazılar, arma, logo gibi imgelere dönüşmeye başlamış, matbaanın icadı sayesinde kitap basımının hızlandırılması ile de ve mülkiyet işareti ve kitaplara olan aşkın ve kıymet vermenin görsel bir ifadesine dönüşmüştür. Kitaba bağlı bir etiketten zaman içinde birer sanat eserine dönüşme sürecine giren ekslibris, günümüzde gittikçe kitapla organik bağımlı kopardığını, halen küçük ebattaki değerini koruyor olsa da bazen kitap sayfalarına sığmayacak ebatlara kadar büyüdüğünü ve çeşitlenen tekniklerle oluşturulduğunu gözlemlemekteyiz. Hem kitabın bir parçası hem de bağımsız bir eser ve koleksiyon nesnesi olarak ekslibris sanatının örnekleri araştırılan, aranan ve ciddiyle biriktirilen büyüklü küçüklü koleksiyonların kıymetli parçaları haline gelmiştir.

Bu araştırmanın amacı bir sanat formu ve koleksiyon nesnesi olarak ekslibris'in kültürlerarası iletişimdeki rolünü tespit etmek, tanınırlığı, yaygınlaştırılması ve gelişimini değerlendirilme çerçevesinde sanat galerisi, üniversite, kütüphane gibi kurumların rollerini ve diğer etkenleri belirlemek ve önemini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Eslibris sanatı, Ekslibris, Koleksiyonculuk, Kültürlerarasılık, İletişim.

**EVALUATION OF THE ROLE OF EX-LIBRIS IN INTERCULTURAL
COMMUNICATION AND THE FACTORS IN ITS SPREAD WITH EXPERT
AND ARTIST VIEWS**

Vedat ÇOLAK

Erciyes University Institute of Fine Arts

Master Thesis, July 2023

Supervisor: Assistant Professor Ph.D. Levent ÇORUH

ABSTRACT

Ex-libris or bookplates are known as small-sized graphic designs on the inside cover of books showing who the book belongs to. They have been developed with the help of different techniques and technologies since the first ex-libris example made to protect the book belonging to the Egyptian Pharaoh dated 1400 BC. Ex-libris works not only witnessing the history of humanity, but also are carriers of the written culture and the human values transmitted through it. The process of marking belonging, which started with a simple seal in manuscripts, became images such as calligraphic writings, coats of arms, and logos. With the acceleration of book printing thanks to the invention of the printing press, it became a visual expression of the sign of ownership and the love and appreciation for books. Ex-libris, which has transformed from a label attached to the book into a work of art over time, has gradually broken its organic bond with the book today. Although it retains its small size value, it sometimes grows to sizes that do not fit on the book pages and is created with diversified techniques. Examples of ex-libris art, both as a part of the book and as an independent work and collection object, have become precious pieces of large and small collections that are researched, sought after and collected thoughtfully.

This research aims to determine the role of ex-libris as an art form and collection object in intercultural communication, to determine the roles and importance of institutions such as art galleries, universities, libraries and other factors in terms of evaluating its recognition, dissemination and development.

Keywords: Art of Ex-libris, Bookplate, Collecting, Interculturality, Communication.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
GÖRSELLER LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
Problem	3
Araştırmanın Amacı	4
Alt Amaçlar	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1. BÖLÜM EKSLİBRİS TÜRLERİ VE TARİHÇESİ.....	5
1.1. Ekslibris Tasarımlarının Sınıflandırılması	5
1.2. Ekslibris Türleri.....	8
1.3. Kültürlerarası İletişimde Ekslibrisin Rolü.....	10
1.4. Kültürlerarası İletişimde Konu, Amaç ve Kavramlar.....	11
1.4.1. Sanat Alanında Kültürlerarası İletişim	16
1.4.2. İletişim Aracı Olarak Ekslibrisin Rolü	16
1.5. Ekslibrisin Yaygınlaşmasındaki Etkenler	18
1.5.1. Ekslibris Yarışmaları	18
1.5.2. Ekslibris Konusunda Eğitici Etkinlikler	20
1.5.3. Ekslibris Koleksiyonculuğu.....	20
1.5.4. Ekslibrisin Yaygınlaşmasında Müze ve Derneklerin Etkisi	25
1.5.5. Dijital Ortam, Web Sayfaları ve Sosyal Medyanın Rolü.....	28
1.6. Türkiye’de Ekslibris	29
1.7. Bulgaristan’da Ekslibris	30
2. BÖLÜM EKSLİBRİS SANATI, KOLEKSİYONCULUĞU VE EĞİTİMİ	
ÜZERİNE NOTLAR	32
2.1. Ekslibris Koleksiyonculuğu	32
2.1.1. Koleksiyon Oluşturmanın Amacı ve Kaynakları.....	33
2.1.2. Koleksiyonu Düzenleme, Kayıt ve Saklama Şekli	34
2.1.3. Koleksiyonu Kullanma (Değerlendirme) Şekli	35

2.1.4.	Sayısal Verilerle Ekslibris Koleksiyonu	35
2.2.	Ekslibris Sanatı Üzerine Notlar	48
2.2.1.	Ekslibrisin Yapısal Özellikleri	48
2.2.2.	Ekslibrisin Teknik Özellikleri	48
2.2.3.	Kompozisyon ve Renk Paleti	50
2.2.4.	Ekslibris Çalışmalarında Konu Seçimi	51
2.2.5.	Ekslibrisin Kullanım Amacı	52
2.2.5.1.	Koleksiyoncu Siparişi ve Takas	53
2.2.5.2.	Önemli Şahıslar Adına Yapılan Tasarımlar	53
2.2.5.3.	Önemli Olayların Anısına Düzenlenen Etkinlikler	55
2.2.5.4.	Konulu ve Konusuz Yarışma ve Etkinlikler	56
2.3.	Ekslibris Eğitimi	59
3.	BÖLÜM YÖNTEM	62
3.1.	Araştırmanın Modeli	62
3.2.	Araştırmanın Örneklemi	62
4.	BÖLÜM BULGULAR ve YORUMLAR	72
4.1.	Ekslibris Sanatının Yaygınlaşmasında Etkili Faktörlerle İlgili Sanatçı ve Uzman Görüşleri	72
4.2.	Ekslibrisin Tanınırlığı ile İlgili Sanatçı ve Uzman Görüşleri	76
4.3.	Ekslibris Yoluyla Etkileşime dair Sanatçı ve Uzman Görüşleri	77
4.4.	Ekslibrisin Güncel Özelliklerine Dair Sanatçı ve Uzman Görüşleri	79
5.	BÖLÜM SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	82
5.1.	Sonuç	82
5.2.	Tartışma ve Öneriler	85
	KAYNAKÇA	89
	EKLER	92
	EK-1: GÖRÜŞME SORULARI	92
	EK-2: GÖRÜŞME METNİ – SANAT GALERİSİ	93
	EK-3: GÖRÜŞME METNİ – KÜTÜPHANE	101
	EK-4: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO KERİN	107
	EK-5: GÖRÜŞME METNİ – MARİN GRUEV	114
	EK-6: GÖRÜŞME METNİ – VESELİN DAMYANOV - VES	118
	EK-7: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO NAYDENOV	124
	EK-8: GÖRÜŞME METNİ – ŞÜKRÜ ERTÜRK	127
	EK-9: VEDAT ÇOLAK'IN KATILDIĞI EKSLİBRİS ETKİNLİKLERİ	131

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Rastko Ciric'in dünyada ilk Pop-Up ekslibrisi (Ciric, 2014).	9
Görsel 2. Rastko Ciric tarafından Benoit Junod adına yapılan dünyanın ilk dijital ekslibrisi (Ciric, 2014).	10
Görsel 3. Şükrü Ertürk, C2, (100x145 mm.), 2018 (Litvanya Trakai 700-Uluslararası Ekslibris Yarışması "Özel Ödül / Diploma")	19
Görsel 4. Ece Çolak, X3, (120x90 mm.), 2021.....	33
Görsel 5. Özgür Aslantaş, C3, (120x65 mm.), 2009.....	33
Görsel 6. Sinem Fındık, S1, (100x150 mm.), 2008.	34
Görsel 7. Tuğba Memiş, L1, (130x115 mm.), 2012.	34
Görsel 8. Koleksiyoner Guntis Višņevskis'in ekslibrisleri ve mektup zarfları.....	37
Görsel 9. (a) Ekslibris, Anna Titonova, 2002; (b) Ekslibris, Rastko Ciric, 2004, Vedat Çolak Ekslibris Koleksiyonu.	38
Görsel 10. Tezcan Bahar, CGD, (65x115 mm.), 2010.....	38
Görsel 11. Hasip Pektaş, CGD, (80x115 mm.), 2008.....	39
Görsel 12. Yusuf Keş, CGD, (83x83 mm.), 2009.....	39
Görsel 13. Durmuş Bahar, CGD, (130x90 mm.), 2018.	40
Görsel 14. Özden Pektaş, CGD, (73x124 mm.), 2010.....	40
Görsel 15. Nurgül Arıkan, CGD, (90x110 mm.), 2010.	41
Görsel 16. Necip Erol Olcay, CGD, (120x125 mm.), 2012.....	41
Görsel 17. Alperen Güldü, CGD, (130x120 mm.), 2018.....	42
Görsel 18. Erkin Keskin, C3, (110x117 mm.), 2010.	42
Görsel 19. Melihat Tüzün, C3+C5+C6, (95x120 mm.), 2012.	43
Görsel 20. Süleyman Saim Tekcan, X5, (140x140 mm.), 2010.	43
Görsel 21. Musa Köksal, C3+C5, (68x117 mm.), 2008.	44
Görsel 22. Mahmut Durmuş, C3, (125x93 mm.), 2010.	44
Görsel 23. Şükrü Ertürk, C2, (80x145 mm.), 2014.....	45
Görsel 24. Yunus Güneş, X2, (93x80 mm.), 2006.....	45
Görsel 25. Vedat Çolak, CGD, (95x95 mm.), 2007.....	49
Görsel 26. Vedat Çolak, CGD, (95x95 mm.), 2007.....	49
Görsel 27. Vedat Çolak, CGD, (130x90 mm.), 2022.....	49
Görsel 28. Vedat Çolak, CGD, (130x100 mm.), 2022.....	49
Görsel 29. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2010.....	51
Görsel 30. Vedat Çolak, C3+C4, (130x117 mm.), 2016.	51
Görsel 31. Vedat Çolak, C3+C4, (130x110 mm.), 2017.	52
Görsel 32. Ahmet Telli "Veda Divanı".....	52

Görsel 33. Vedat Çolak, S1, (130x100 mm.), 2018.....	53
Görsel 34. Vedat Çolak, S1, (130x100 mm.), 2019.....	53
Görsel 35. Vedat Çolak, S1, (122x120 mm.), 2009.....	54
Görsel 36. Vedat Çolak, S1, (100x100 mm.), 2009.....	54
Görsel 37. Vedat Çolak, S1, (110x120 mm.), 2011.....	54
Görsel 38. Vedat Çolak, S1, (125x130 mm.), 2012.....	54
Görsel 39. Vedat Çolak, S1, (135x110 mm.), 2010.....	55
Görsel 40. Vedat Çolak, S1, (125x130 mm.), 2012.....	55
Görsel 41. Vedat Çolak, S1, (130x90 mm.), 2019 (Sıtkı Erınç / Şükrü Ertürk Özel Ödülü).	56
Görsel 42. Vedat Çolak, C3+C4, (118x100 mm.), 2020.	56
Görsel 43. Vedat Çolak, S1, (120x120 mm.), 2009 (Mansiyon).	57
Görsel 44. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2012.....	57
Görsel 45. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2012.....	57
Görsel 46. Vedat Çolak, S1, (125x85 mm.), 2011.....	58
Görsel 47. Vedat Çolak, S1, (125x85 mm.), 2011.....	58
Görsel 48. Vedat Çolak, S1, (150x150 mm.), 2014.....	58
Görsel 49. Vedat Çolak, S1,(130x100 mm.), 2009.....	58
Görsel 50. Vedat Çolak, C3+C4+C5, (118x100 mm.), 2018.....	59
Görsel 51. Hristo Kerin, C7, (87x110 mm.), 2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).....	63
Görsel 52. Hristo Kerin, C7, (85x85 mm.), 2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).....	63
Görsel 53. Hristo Naydenov,C3+C5, (130x85 mm.),2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).64	
Görsel 54. Hristo Naydenov,C3+C5, (127x85 mm.),2020 (İstanbul Ekslibris Müzesi).64	
Görsel 55. Veselin Damyanov-VES, MT, (90x75 mm.),2020 (İstanbul Ekslibris Müzesi).....	65
Görsel 56. Veselin Damyanov-VES, MT, (110x130 mm.), 2020 “ 5. Uluslararası Ekslibris Yarışması- İstanbul 2022” 1. ödülü (İstanbul Ekslibris Müzesi).....	65
Görsel 57. Marin Gruev, C3+C5, (125x85 mm.), 2021 “ 5. Uluslararası Ekslibris Yarışması- İstanbul 2022” 3. Ödülü (İstanbul Ekslibris Müzesi).	66
Görsel 58. Marin Gruev, C3+C5, (88x70 mm.), 2021 (İstanbul Ekslibris Müzesi).	67
Görsel 59. Şükrü Ertürk, C2, (119x91 mm.), 2000 (Art-exlibris.net).....	68
Görsel 60. Şükrü Ertürk, C2, (179x98 mm.), 2012 (Art-exlibris.net).....	69
Görsel 61. Bulgaristan Ruse “Lyuben Karavelov” Bölge Kütüphanesi.	70
Görsel 62. Bulgaristan Art Gallery Largo Varna.	70

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Vedat Çolak'ın Ekslibris Koleksiyonunda Yer Alan Teknikler	36
Tablo 2. Ekslibris Sanatının Yaygınlaşmasında Etkili Faktörler Teması.....	72
Tablo 3. Ekslibrisin Tanınırlığı Teması	76
Tablo 4. Ekslibris Yolu ile Etkileşim Teması	78
Tablo 5. Ekslibrisin Güncel Özellikleri Teması	79

EKLER

EK-1: GÖRÜŞME SORULARI	92
EK-2: GÖRÜŞME METNİ – SANAT GALERİSİ	93
EK-3: GÖRÜŞME METNİ – KÜTÜPHANE	101
EK-4: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO KERİN	107
EK-5: GÖRÜŞME METNİ – MARİN GRUEV	114
EK-6: GÖRÜŞME METNİ – VESELİN DAMYANOV - VES	118
EK-7: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO NAYDENOV	124
EK-8: GÖRÜŞME METNİ – ŞÜKRÜ ERTÜRK	127
EK-9: VEDAT ÇOLAK’IN KATILDIĞI EKSLİBRİS ETKİNLİKLERİ.....	131

GİRİŞ

Tüm kitapseverlerin paylaştığı ortak bir özellik, kıymetli kitaplarını ödünç verdiklerinde, onların tez zamanda geri gelmelerini umut etmektir. Bu amaçla bazıları kitap kapağına ismini yazar, damga basar, kitaplarına gerçekten aşık olan bazıları ise kendileri için hazırlanmış ekslibrislerini kullanarak, kitaplarının geri dönmelerini sağlayacak koruyucu olarak görürler. Ekslibris aidiyet belirtmenin dışında, kişinin kitaba sahip olma gururunu da yansıtmaktadır. 20. yy ünlü ekslibris gravür sanatçısı Mark Severin, ekslibrisi olmayan kitabı evlat edinilmeyi bekleyen çocuğa benzetmektedir. Severin’e göre kitabını seven insan, onunla bağlantısını güçlendirmek, onurlandırmak ve saygısını göstermek, arkadaşlığını ifade etmek ve baskının içindeki diğer kopyalardan çok farklı olduğunu vurgulamak ister (Keenan, 2003).

Ex-libris kelimeleri Latince’de “...’nın kitaplığından alınan” anlamını taşımaktadır. Ekslibris genellikle kitabın iç kapağına yapıştırılır ve sahibinin özel zevklerini, durumunu ve ilgilerini yansıtır. Kitap sahibinin ismi dışında bazen basit bir cümle, aforizma, veya şiir mısraların eklendiği de görülmektedir (Keenan, 2003, s. 8).

“Ex bibliotheca..”, “Bibliothecae...”, Iste liber set...” (Bu kitap...), Iste liber pertinet...” (bu kitap...’e ait), ”Liber...”, “Signetum...”, In usum...”, “Ex Museo...” gibi ifadeler de kullanılmaktadır (Schmitt, 1986, s. 127). Gollerbah’ın sözüne göre, “Kitap işaretlerinin tüm mevcut tanımlarını tek bir tanımla ifade edebiliriz: ekslibris, “...kişinin kütüphanesi” isimli o büyük kitabın kapağıdır” (Голлербах, 1924, s. 4-7).

İlk ekslibris olarak bilinen hieroglif yazıları olan bir seramik parça, firavun III. Amenophis için M.Ö. 1400’de hazırlanmıştır. “Dünya’nın kralı, Asur kralı, Ashurbanipal’e aittir” yazısını taşıyan bir başka ünlü ekslibris de antik dönemlerden

bize ulaşmıştır. Kaligrafik sanatının örnekleri olarak da, ortasında çiçek şeklinde güneş sembolü olan Hint ekslibrislerin stili de ilgi çekicidir (Правдин, 2016, s. 78).

Avrupa’da ekslibris 15.yy sonlarında Almanya ve İsviçre’de, 16.yy başlarında da Fransa, İtalya, Çekoslovakya coğrafyalarında gelişmeye başlamıştır (Libvar Art Department). Avrupa’da ekslibrisin oluşması ve yayılmasının sebepleri olarak; aile mülkiyet düzeninin kurulmuş olması; Alman geleneklerinde çalınmaya karşı eşyalara aidiyet işareti (arma) koyma alışkanlığının bulunması; matbaanın kullanıma girişiyle beraber farklı işaretlerin basılma olanağının oluşması şeklinde sıralanabilir (Правдин, 2016, s. 78).

Avrupa’daki ekslibris tarihçesinde elyazısı ile aidiyetin belirtilmesinden, kitabın içine yerleştirilen yazı veya ağaç ya da metal baskıyla meydana gelen görsel bir imge içeren bir kağıda kadar şematik bir açıklama getirilebilir (Правдин, 2016, s. 78).

Amerikan ekslibris koleksiyoncuları ve tasarımcıları derneği müdürü J.P.Keenan’ın The art of the Bookplate kitabında bir çok ünlü veya ünsüz sanatçı tarafından yapılan ekslibrislerin arkasında yatan ilginç hikayeler anlatılmıştır. Kitabın George Plimpton tarafından yazılan önsözünde, okumayı ve kitap biriktirmeyi seven insanların arasında 15. yüzyıdan bu yana kendine ait ekslibris siparişi veren ve kendini kitaplara adayan koleksiyonculardan bahsedilmektedir. Bazı ekslibrislerin son derece sade bir şekilde sahibinin isminden ibaret bir etiketken, bazıları etkileyici minyatür bir sanat eseridir. Sade veya zengin içerikli, her durumda ekslibris kitap koleksiyoncusuna gururlu bir sahiplenme hissi vermektedir. Daha da önemlisi, sahibi kıymetli kitabını ödünç veriyse, bu etiketi sayesinde kitabın geri dönme şansı çok daha yüksek olduğuna inanabilir (Keenan, 2003). Örneğin 1470 tarihli bir Japon ekslibrisinde kitap laneti olarak bilinen şu satırlar yer almaktadır:

*“Bu kitabı çalmak Cennetin kapılarını kapatır,
Ve ona zarar vermek Cehennem’in kapılarını açar.*

Bu kitabı izinsiz alan her kimse

Japonya’nın tüm tanrıları tarafından cezalandırılır” (Keenan, 2003, s. 9).

Başka bir örnekte şu satırlar yer alır:

“Herkes ödünç alabilir,

Ama centilmen geri verir” (Keenan, 2003, s. 9).

Ekslibris yaratan ünlü sanatçıların arasında; “Albrecht Dürer, William Hogarth, Thomas Bewick, Paul Revere, Kate Greenaway, Aubrey Beardsley, Marc Shagall, Maxfield Parrish, M.C. Escher, Rockwell Kent, Leonard Baskin ve Barry Moser” (Keenan, 2003) gibi ressamalar, baskı sanatçıları, kitap illüstrasyonu sanatçıları ve grafik sanatçıları olan isimler sayılabilir.

El yazmalarında basit mühürle başlayan aidiyet işaretleme işlemi, kaligrafik yazılar, arma, logo gibi imgelere dönüşmeye başlamış, matbaanın icadı sayesinde kitap basımının hızlandırılması ile de ve mülkiyet işareti ve kitaplara olan aşkın ve kıymet vermenin görsel bir ifadesine dönüşmüştür. Kitaba bağlı bir etiketten zaman içinde birer sanat eserine dönüşme sürecine giren ekslibris, tarihi boyunca dönemin önemli sanatçıları tarafından da severek yapılmıştır. Ekslibris örneklerinin günümüzde gittikçe kitapla organik bağını kopardığını, halen küçük ebattaki değerini koruyor olsa da bazen kitap sayfalarına sığmayacak ebatlara kadar büyüdüğünü ve çeşitlenen tekniklerle oluşturulduğunu gözlemlemekteyiz. Hem kitabın bir parçası hem de bağımsız bir eser ve koleksiyon nesnesi olarak ekslibris sanatının örnekleri araştırılan, aranan ve ciddiyetle biriktirilen büyüklü küçüklü koleksiyonların kıymetli parçaları haline gelmiştir. Ekslibrisin kitapla bütünleşme durumuna göre, eğer içindeyse, kitabın değeri yükselmekle beraber, onun orijinalliğine, sahibine, kütüphanesine ve kitabın hareketlerine dair bir kanıt oluşmuştur. Eğer kitabın dışındaysa, ekslibris artık bir sanat objesi statüsüne girme yolundadır.

Ekslibrisin ana işlevleri arasında: bilgi ve duygu taşıyıcısı olması, içeriği ve tasarımıyla ilgi çekici, sanatçı-kitap-okuyucu-koleksiyoncu arasındaki iletişimi kurması, toplum belleğini saklaması ve nesillere aktarması, bir kitabın zaman içindeki hareketi ve hikayesi üzerinden, sahibinin ve yaşadığı dönemin sosyo-politik ve ekonomik ortamının özelliklerini tanımlanabilmesi gibi fonksiyonlar sıralanabilir (Правдин, 2016).

Problem

Ekslibris sanatının yaygınlaşması açısından eğitim kurumları, müzeler, koleksiyonlar ve dernekler gibi kurumların etkisi nasıldır?

Araştırmanın Amacı

Kurumların ekslibris sanatının yaygınlaşması üzerindeki etkisi ve bu etkilerin eserlere yansımalarına dair ekslibris alanında çalışan sanatçıların, kurum yetkililerinin ve koleksiyoncuların görüşlerinin belirlenmesidir.

Alt Amaçlar

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara ekslibris alanında çalışan sanatçılar, koleksiyoncular, dernek / müze / galeri temsilcilerinin görüşleri üzerinden cevap aranmıştır. Ekslibris sanatının tanınırlığı ve yaygınlaşması üzerindeki etkiler ile ilgili;

1. Ekslibris sanatının yaygınlaşmasına etki eden faktörler ile ilgili sanatçı, koleksiyoncu ve diğer uzmanların görüşleri nasıldır?
2. Ekslibris sanatını tanınırlığı ile ilgili sanatçı, koleksiyoncu ve diğer uzmanların görüşleri nasıldır?
3. Ekslibris sanatı yoluyla kültürlerarası etkileşim ile ilgili sanatçı, koleksiyoncu ve diğer uzmanların görüşleri nasıldır?
4. Ekslibrisin güncel özellikleri ile ilgili sanatçı, koleksiyoncu ve diğer uzmanların görüşleri nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Ekslibris'in günümüzdeki tanınırlığının bağlı olduğu etmenlerin belirenmesine ve geniş kitleler tarafından tanınır olmasına katkı sağlayabilecek çözümlerle ilgili alandaki araştırmaların yeterli sayıda olmaması araştırmanın sonucunda elde edilecek bulguların, alandaki bu boşluğu giderilmesine katkı sağlayacak nitelikte olması ve bundan sonra yapılacak araştırmalara veri sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; Bulgaristan'da ekslibris sanatı üzerinde çalışan 2 üniversite öğretim üyesi, 1 sanat okulu öğretmeni, 1 serbest sanatçı ve Türkiye'den 1 serbest sanatçı olmak üzere toplam 5 sanatçı, Bulgaristan'da yarışma-sergi organizasyonlarında aktif ve bu faaliyetler neticesinde koleksiyon sahibi olan bir kütüphane ile bir sanat galerisindeki uzmanların görüşleri ve araştırmacının ziyaretindeki gözlem notları ile sınırlıdır.

1. BÖLÜM

EKSLİBRİS TÜRLERİ VE TARİHÇESİ

1.1. Ekslibris Tasarımlarının Sınıflandırılması

İlk örnekleri araştırmacılar tarafından Mısır ve Asur uygarlıklarına dayandırılrsa da asıl anlamıyla ilk ekslibris tasarımları, matbaanın keşfiyle çoğalan kitapların etkisi sonucu 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinde yapılmıştır (Pektaş H. , 2014, s. 13).

Ekslibriste yer alan yazılı ifadelerde olduğu gibi, tasarımları da çok farklı olabilmektedir (Keenan, 2003, s. 9). Bazıları son derece sade olabilirken, bazıları ise karmaşık kompozisyona sahip etkileyici küçük ölçekli sanat eserleridir. Heraldik amblemlili silahlı tasarımlardan portre, manzara veya sahibinin ilgi ve özelliklerini yansıtan nesne ya da sembollere kadar farklı örnekler görülmektedir. Ekslibris yaratmak için uygulanan teknikler arasında ağaçbaskı, metal plakalara gravür, ipek baskı, taşbaskı gibi teknikler sayılabilir. Genellikle dayanıklı sanatsal kalitede olan kağıtlar kullanılır ve sahibinin talimatına göre sınırlı sayıda basılır. Bazen elde renklendirilen, sulu boya, mürekkep, kalem kullanılan veya kaligrafi eklenen örneklere de rastlanabilir (Keenan, 2003, s. 10).

“İgler” olarak da bilinen Alman Johannes Knabensberg kirpi imgesi ve “Kirpi seni öpebilir” esprili uyarı yazısını içeren ilk bilinen ekslibrisi yaratmıştır. Günümüze sadece birkaç adet elde renklendirilmiş kopyası ulaşmıştır.

Victoria döneminde hız kazanan ve 19. yy. son yarısında el işi albümleri ve günlüklerle vakit geçiren eğitimli burjuvazi sınıfının çoğalmasıyla popülaritesi yükselen ekslibris, arzulanan koleksiyon parçasına dönüşmüştür. İlk ekslibris sınıflandırma kitabı

olan *A Guide to the Study of Bookplates* 1880'de J.Leicester Warren tarafından hazırlanmış ve koleksiyonculara tarihleri belirlemek üzere bir başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır (Keenan, 2003, s. 14).

1894'de yayımlanan *American Bookplates: A Guide to Their Study with Examples* kitabında Charles Dexter Allen erken dönem arma içerikli ekslibrisleri dört basit türe ayırmıştır: Erken İngiliz, Jacobean, Chippendale (marangoz) ve Ribbon&Wreath (kurdele ile çelenk). Örnekleri çok nadir bulunan Erken İngiliz tarzında ise sahibini arması, tarih, ismi, ünvanı, bazen adresini içerir.

Genellikle 1700 ila 1745 yılları arasında üretilen Jacobean tarzı ekslibrislerde resmi, simetrik ve dengeli orantılarda dikdörtgen armaların detaylandırılmış bir çerçeve üzerine yerleştirilmiştir. Zeminde balık kılçığı veya tuğla motifi yer alır. Aile sembolizmine bağlı olarak hayvan, kuş, meyve, bitki, deniz tarağı kabukları, ağaç kabuğu benzeri parşömen rulosu gibi imgeler de tasarımda yer alabilmektedir (Keenan, 2003, s. 16).

Chippendale (marangoz) tarzı ekslibrisler ilk defa 1745'de görülmüş olup, 1790'a kadar popüler olmuştur. İngiliz marangoz Thomas Chippendale dönemin mobilya tasarımına getirdiği hafif ve ifadeci dizayn, ondan önceki ağır resmi Jacobean tarzına zıt olarak oluşturulmuştur. Buna başkan George Washington adına hazırlanan ekslibris güzel bir örnektir (Keenan, 2003, s. 16).

17. ve 18. yıllarda armalı tasarımların yanı sıra resimli ekslibrisler de popülerlik kazanmış ve bu durum günümüze kadar devam etmektedir. Konu çeşitliliği sınırsız görünmektedir. Portreler, kütüphane iç mekanları, kitap yığınları, manzaralar, alegorik konular en sık rastlananlar arasındadır. 1790'lerde baskın olan Ribbon&Wreath tarzında sadeleştirilmiş kürek şeklinde kalkan sade detaysız zeminde yerleştirilmiş, etrafında da slogan benzeri metin içeren kıvrımlı kurdele ile floral motifli çelenkler yer almaktadır (Keenan, 2003, s. 18).

19.yy sonlarına doğru bakır lehvaların yerine, daha zengin dokuları daha da ucuza oluşturmaya imkan veren ağaç levhaların grenli yüzeyleri tercih edilmeye başlanmıştır. Britanyalı sanatçı Thomas Bewick eserlerindeki romantik konularını yan yana sık yerleştirilen beyaz çizgilerle oluşturmaya başlamış, zarif heraldik motiflerle karmaşık manzaraları birleştirmiştir (Keenan, 2003, s. 18).

19.yy ortalarında, yumuşak bakırdan daha zor işlenmesine rağmen, daha net ve temiz çizgi oluşturmaya ve uzun vadede daha çok baskı imkânı verdiğinden, gravür çalışmalarında çelik plakalar tercih edilmeye başlanmıştır (Keenan, 2003, s. 20).

İlk Amerikan ağaçbaskı sanatçısı Alexander Anderson (1775-1870) da, sadece yedi adet ekslibris yapmasına rağmen, aşırı detaylı ağaçbaskıları birçok kitapta ve banknotlarda kullanılmıştır. 19.yy sonlarında en önemli ekslibris sanatçılarından Massachusetts doğumlu Edwin Davis French, portreler, manzaralar ve alegorik nesnelerle dolu çok katmanlı sahneleri karışık baskı tekniklerini kullanarak oluşturmuştur. Aynı yerde doğan Sidney Lawton Smith ise illüstratif tarzında lettering (yazı sanatı) ile grafik elemanlarını bir arada kullanmıştır (Keenan, 2003, s. 22).

1880-1940 yılları arasında ekslibris tasarımlarında dönemin politik ve ekonomi krizleri, sosyal değişimleri, teknoloji, moda ve sanat durumları, Art Nouveau ve Art Deco stilleri aracılığı ile yankı bulmuştur. 1880 lerde Londra’da toplumda sanat ve tarih yöneliminden doğan Art Nouveau stilinde, asimetrik dekoratif motifleriyle ekspresif tasarımlar yapan sanatçılar arasında Aubrey Beardsley, Kate Greenaway ve Walter Crane, özellikle ekslibris sanatçıları olarak tanınmıştır. Onların yarattığı desenlerde ilgi çekici gerçekçi bitkisel bordürler ve sonsuz dönüşümlü çizgisel motifler, bükümlü bitki filizleriyle iç içe girmektedir. Art Deco stilinde ise tıpkı jaz müziğindeki gibi zamanın tadına uygun cesur tasarımlarda enerjik renklerin ve makinalar döneminden ilham alan basit geometrik şekillerin tercih edildiğini ve yenilikçi modern anlatımından dolayı geniş çevrelerden benimsendiğini görmekteyiz (Keenan, 2003, s. 24).

19. yy son yıllarında ekslibris sahipleri için sınırlı sayılarda üretilmektedir. Genellikle gravür, ağaç baskı, mezotint ve litografi tekniklerinde dönemin en ünlü sanatçıları tarafından imzalı ve sayı verilmiş şekilde, sayıları gittikçe artan koleksiyoncular tarafından hevesle aranan hale gelmiştir. Ekslibris gittikçe tanınan belirginleşen bir sanat formuna dönüşürken, ciddi bibliofil (kitapsever), tarihçi ve grafik sanatları koleksiyoncularından oluşan belli bir kitle, kendi ekslibris koleksiyonlarını oluşturmaya başlamıştır.

1891’de Londra’da bir kaç koleksiyoncu tarafından kurulan Ex-Libris Derneğine yılın sonuna doğru Avrupa, İngiltere ve ABD’den 300 üye kaydolmuştur. Gittikçe dünya çapında yayılan bu harekette genellikle *dublikat* (çift basılmış) kopyaların veya özellikle bunun için ayarlanan farklı tasarımlar değiş tokuşu yapılmaktadır. Koleksiyoncular zamanın en önemli sanatçılarına yüzlerce siparişler vererek,

birikimlerini sayı, konu ve kalite olarak genişletmektedirler. Hatta bazı koleksiyonlar yüzlerce veya binlerce eserden ibarettir. ABD’de Washington Ex-Ekslibris derneği ilki 1896’da olmak üzere 1925’e kadar her yıl sergiler düzenlemiştir (Keenan, 2003, s. 27).

20.yy başlarında, aralarında Oskar Kokoshka, Edmund Dulac, Frank Brangwyn, Marc Chagall, Rockwell Kent, Howard Pyle gibi birçok ünlü ressam, kitap illüstrasyonu sanatçısı, grafik tasarımcı, fotoğrafçı ve mimar ekslibris alanında denemeler yapmıştır. Son 30 yıldır kitap sanatlarına artan ilgi sayesinde, daha da fazla sanatçıya çeşitli kuruluşlarca ekslibris siparişleri verilmektedir (Keenan, 2003, s. 25).

Birinci Dünya savaşıdan sonra yeni ekslibris dernekleri kurulmuş ve 1920-30’larda koleksiyonculuk hızlanmış, ekslibris üretiminde ise grafik tasarımı ve tipograf alanında dönemin teknolojik yeniliklerinin ve yeni modernist tasarım elemanlarının yer aldığı görülmüştür. İkinci Dünya savaşındaki duraklamadan sonra 1950’lerden itibaren tekrar canlanan ekslibris tasarlama ve biriktirme eylemleri, günümüzde dünya çapında yaygınlık kazanmıştır. Geleneksel Çin ve Japon sanatın rengarenk motiflerine ve şiirsel manzaralarına köklenen çok renkli ağaç baskı ekslibrisleri üreten Uzak doğu sanatçıları, mezotint ve aquatint ustalığını konuşturan Doğu Avrupa ve Rusya sanatçıları, ağaç, bakır plaka gravürleri ve serigrafi üreten Avrupa ekslibris tasarımcıları, Kanada, ABD, Meksika ve Güney Amerika tasarımcıları çok farklı tekniklerle üretim yaptıklarını gözlemekteyiz.

Neredeyse elli milletin onbinlerce sanatçısı ve koleksiyoncusunu birleştiren ekslibris dernekeri ve her iki yılda bir farklı ülkede gerçekleşen uluslararası kongre sayesinde alandaki bilgi ve kaynak değiş tokuşu ile yeni ekslibris siparişlerinin gerçekleşmesi mümkün olmaktadır (Keenan, 2003, s. 28-29).

“Ekslibris sanatında anlatım dili ve paylaşım” başlıklı yüksel lisans tezinde Beyaz, kongrelerin, ekslibris kuruluşların, ekslibris müzelerin, alandaki yarışma ve sergilerin ve koleksiyonculuğun kültürel bir paylaşım için önemli olduklarını, sanatçı, koleksiyoncu ve diğer meraklıların deneyim paylaşımı ve eser değiş tokuşu için imkân bulduklarından bahsetmiştir (Yıldız, 2021, s. 62-64).

1.2. Ekslibris Türleri

Kişiyi Özel Ekslibris: İmgeli-konulu ekslibrisler sahibinin özelliklerini, hobilerini, hayatındaki önemli anlarını alegorik şekilde yansıtmaktadır ve özellikle Modern ve Postmodern dönemde popüler olmuştur (Правдин, 2016, s. 189). Yazı

ağırlıklı Ekslibris tipografik özelliklere sahip olabilir, çerçeve içinde alınmış hat yazısı, gravür veya başka teknikte yazılan metinden ibarettir (Правдин, 2016, s. 190).

Süper Ekslibris (Supralibros): Kitap cildi üzerine damga ya da heraldik motif şeklinde mülkiyet işaretidir (Ligatus, 2023). “Kitap cildine kitabın sahibinin adının, armasının, ad soyadının ilk harflerinin veya monogramının damgalanmasıdır. Kişisel ciltleme olarak kullanılan” (Pektaş H. Ö., 2017, s. 135, 139) süper ekslibris kitaba bütünleşik olduğundan kitaptan ayrı bir şekilde koleksiyonu yapılamaz.

Evrensel Ekslibris: Herkesin sahip olabileceği, isim kısmı boş bırakılan, bilgisayarda basit şekilde tasarlanan bir etiket olmasından dolayı, koleksiyoncuların aradığı bir ürün değildir.

Deneyisel Ekslibris: Yenilikçi teknik ve teknolojilerle üretilen çalışmalar hareket, optik yanılsamalar, üç boyutlu, animasyon, kolaj, lentiküler teknik (hareketle farklı görüntüler oluşturan teknik) gibi Pop-up, kolaj, Puzzle, Çok yönlü, Sanal, Hareketli, Hologram, Sesli, Merceksi/Lens gibi uygulamalar kullanılmaktadır. Deneyisel olarak tanımlanan ekslibris türü, zamana ayak uydurmak adına farklı malzeme ve yaklaşımları sayesinde meydana gelmektedir. Rastko Ciric’e göre: “Zamanla her şey değişir: klasik olarak kabul edilmiş her ve bütün teknikler ilk kez kullanıldığında deneyseldir.” (Ciric, 2014, s. 10). Dergiye eklenen bu ekslibris (Görsel 1), okuyuculara hediye olarak verilmiştir.

Görsel 1. Rastko Ciric’in dünyada ilk Pop-Up ekslibrisi (Ciric, 2014).

Kelime oyunlarından yola çıkarak Rastko Ciric, Benoit Junod’un mülkiyetinde ekslibris olmayan tek ‘kitabın’ bilgisayarı (Power Book) olduğunu farkına vardığını ve dünyanın ilk dijital ekslibrisi (Görsel 2) yaratıp, bilgisayarın açılış sayfası olarak ayarlamıştır (Ciric, rastkociric.art). “Portre, kostüm ve arka plan Dürer tarzı şeklinde yapıldı, hem onun birçok sanatçının Ekslibrisinden oluşan koleksiyonunu hatırlatıcı hemde imgenin kendisinin sanal doğasına karşıt olarak yapıldı. Junod’un kafasındaki

elma Macintosh logosu ve belirgin bir şekilde İsveçin milli kahramanı Wilheml Tell'e referanstır. Madalyonun üstünde, aile coat-of-arm gösterilmektedir.” (Ciric, Deneysel Ekslibris, 2014, s. 13).

Görsel 2. Rastko Ciric tarafından Benoit Junod adına yapılan dünyanın ilk dijital ekslibrisi (Ciric, 2014).

Ekslibris kurallarını yıkan tasarımlar arasında Felix Auer'in işlevsellikten uzak akordeon şeklinde karton objelerini, Stefan Bauenberger'in kravat şeklinde kitap ayracı işlevini de taşıyan tasarımı, Stefan Silberfeld'in mukavvadan elde edilmiş ambalaj-e kslibris karışımı örnek verilebilir (Laratte, 2019, s. 191).

Gözde Yıldız “Sanat Eğitiminde ekslibris ve deneysel ekslibris uygulamaları” isimli Yüksek lisans tezinde akademisyenlerin deneysel uygulamaların gerekli olduğunu, dijital ve deneysel ekslibrislerde çılgın fikir, malzeme, teknik ve konuları farklı disiplinlerin kombinasyonu sonucunda öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarabildikleri görüşünde olduklarını ifade etmiştir (Yıldız, 2021, s. 62-64).

1.3. Kültürlerarası İletişimde Ekslibrisin Rolü

Kültür, toplumsal bir yapıdır. Mensubu olan insanların sahip oldukları gelenek, sanat, dil, yemek, giyim gibi ortak değerlerle diğer insanlarla olan farklılıklarını ve çeşitliliğini tanımlar ve onların dünya görüşlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ait

olduğu toplum bireylerinin inançlarını, düşüncelerini ve ifade biçimlerini etkiler, kimliklerini ve benliklerini oluşturur, onların hayatlarını şekillendiren bir unsurdur.

Kültürlerarası iletişim ise kültürlerin farklılıklarını konu edinen, onlara mensup olan insanlar arasındaki iletişim sürecini, bu bireylerin karşılaşmasında; dil, inanç, değerler, davranış ve iletişim tarzları gibi unsurlarının etkileşimlerini inceleyen disiplinler arası bir bilim dalıdır. Günümüzde ise bu iletişim türü, küreselleşmenin artan etkisiyle, dünyanın farklı bölge ve ülkelerinden insanların daha sık karşılaşmasına, birlikte çalışmasına ve yaşamasına neden olmaktadır. Yaygınlaşan seyahatler, farklı nedenlerle gerçekleşen göç hareketleri ve dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle yüz yüze veya dolaylı iletişim yoluyla gerçekleşen kültürlerarası iletişimin rolü giderek daha önemli hale gelmektedir (Reklobit, 2023).

1.4. Kültürlerarası İletişimde Konu, Amaç ve Kavramlar

İlk iletişim ihtiyacı insanların bir araya gelip gruplar halinde yaşamaya başlamaları ile ortaya çıkmıştır. Topluluklar haline gelen bu gruplaşmaların bireyleri kendi aralarında iletişim kurabilmek için ortaklaşa benimsedikleri ve beraber karar verdikleri bazı sembollere anlamlar yüklemişlerdir. “Bu semboller önceleri işitme, görme, dokunma, koku ve tat alma yoluyla algılanabilen nesnel şeylerdi.” (Kartarı, 2019, s. 3). Zaman içinde gelişim sonucu iletişim esnasında anlam aktarımının artması sembol sayısının artmasına neden olduğu gibi bu sembollerin nitelik değiştirerek seslerle aktarılan anlamlar haline gelmiş ve sözcüklere yüklenerek o topluluğun bireyleri tarafından kabul görmüş, aralarında iletişim kurmak için kullandıkları ortak dile dönüşmüştür.

Toplulukları oluşturan bireyler yaşam süreçleri içinde bir çok sorunla karşılaşmış ve çoğunluk tarafından kabul görmüş, kullandıkları dilin elverdiği imkanlar çerçevesinde geliştirdikleri düşünceler neticesinde çözümler üretmiş, yaşam tarzlarını şekillendirmiş ve diğer topluluklardan onları farklı kılan kültürlerini oluşturmuşlardır.

Yerleşik yaşama geçen bu kültürlerin mensupları belli coğrafya sınırları içinde yaşamlarını sürdürmüş ve başlangıçta koruma iç güdüsüyle sahip oldukları maddi ve manevi değerleri için savaşmışlar, daha sonraki dönemlerde tarımın keşfi ve gelişimi sonucu elde edilen ürünlerin değiş-tokuş yoluyla diğer topluluklarla paylaşımının önemi benimsenmiş ve paranın keşfi ile gelişen ticaret diğer kültürlerin mensuplarıyla karşılaşmaları daha sık hale getirmiştir (Kartarı, 2019).

Farklı dilleri konuşan ve farklı kültürlere sahip olan toplumların karşılaşmalarında gerçekleşen etkileşim kültürlerarası iletişimin konusu haline gelmiştir. Kültürlerin kendi ekonomik gelişim sürecinde, iş bölümü neticesinde ortaya çıkan meslekler ve örgütsel yapılaşmadaki farklılıklar iç gruplaşmalara neden olmuştur. “...kültür farklılığı artık sadece insan toplulukları arasında değil, aynı topluluktaki farklı cinsler, meslek grupları, aileler, resmi kuruluşlar, işletmeler, kurum ve kuruluşlar arasında da gözlenmektedir.” (Kartarı, 2019, s. 4). günlük yaşamın farklı alanlarında bulunan ve gruplarının benimsediği düşünce tarzları ile geliştirdikleri ortak davranışlar, bu gruplara mensup bireyler arasındaki etkileşim de kültürlerarası iletişimin **konusu** olmuştur. Günümüzde modernleşme gibi, küreselleşme gibi olgular kültürel değişimi tetiklediği gibi bu değişimin hızlanmasına sebep olmaktadır. Farklı sebepler sonucu yaşanan göçler, kültürlerarası karşılaşmaların artmasına neden olmakta ve değişik toplumlara mensup kişiler arasındaki “...etkileşimi belirleyen algılama, kültürleşme ve kültürel kimlik gibi kavramlar da kültürlerarası iletişimin...” (Kartarı, 2019, s. 4) inceleme alanına girmektedir. “Kültür ve iletişim kavramlarını, kültürlerarası iletişim çalışmalarında birbiriyle bağlandıran ise “arasılık” nitelemesidir. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin ya da bir kültür içerisinde yer alan farklı alt-kültürlerin üyeleri arasında gerçekleşen iletişim demektir.” (Özdemir, 2011, s. 29).

Kültürlerarası İletişimin Amacı: Farklı toplumlara mensup bireylerin karşılaşmaları esnasında aralarında meydana gelen etkileşimi her yönüyle irdelemektir. Disiplin olarak kültürlerarası iletişim bu etkileşim sürecini öncelikle ayrıntılı anlamak, daha sonra doyurucu olarak açıklamak ve olası neticeleri konusunda öngörüler geliştirerek daha etkin iletişimin yollarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Kültürel farklılıkların neden olduğu yanlış anlamalar farklı toplumların bireyleri arasındaki iletişim zorlaşmasına neden olmaktadır. Farklı kültürlerin karşılaşması konusunda araştırmalar yapan ve bilgi üreten kültürlerarası iletişim disiplininin **önemi** gittikçe artmakta ve insanların yabancılarla etkin iletişim kurabilme yollarını aydınlatmaktadır. “Farklı kültürlere mensup bireyler ya da gruplar arasındaki etkileşimi ele alan kültürlerarası iletişim, dünyanın birçok ülkesinde kültürleri birbirinden ayıran özelliklerin farkına varılması ve bunların iletişim üzerindeki etkilerinin araştırılmasıyla birlikte önem kazanmıştır.” (Özdemir, 2011, s. 30). Bireyler arasında ilişkisinin olduğu her alanda onların kültüründen arınarak etkileşime katılamayacağı ortaya çıkmakta ve dolayısıyla bu etkileşimin kültürlerarası bir durum olduğu ve ona katılanların

kültürlerini hesaba katmadan etkileşim durumunu anlamının mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır. Kendi toplumunda kendilerinden bekleneni kusursuz yerine getiren insanlar başka bir toplum ortamında aynı şekilde davranarak anlaşılmadıkları bir duruma düşebilirler. Bu gibi olumsuz iletişim örneklerine maruz kalmamak için o toplumun kültürünü tanıyarak ve öğrenerek, hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini çok daha etkili bir şekilde gerçekleştirmiş olurlar (Kartarı, 2019).

Farklı disiplinler *Kültür* kavramını kendi gereksinmelerine göre tanımlarlar, kültür insan toplulukları tarafından gereksinmelerini karşılamak üzere doğanın verdikleri dışında her türlü insan yapısı ürünler bütünüdür. bunlar ancak topluluk halinde yaşanırsa yaratılabilir ve geliştirilebilir, Topluluk olmanın temeli iletişim sayesinde gerçekleşir bundan dolayı kültürden ayrılmaz, kültür, topluluğu bir arada tutan, iletişimin ürünü, sonucu ve sebebidir. “Tarihsel gelişimde kültür kelimesinin üç kullanımı dikkat çekmektedir. Birincisi XVIII. yüzyıldan itibaren zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan kültür; ikincisi özel ya da genel biçimde kullanılsın bireyin, toplulukların ya da toplumun yaşam biçimini anlatan kültür ve üçüncüsü düşünsel ve sanatsal etkinliğin ürünleri anlamında kullanılan kültürdür.” (Williams, 1976/2005, s.110 aktaran (Oğuz, 2011, s. 128)).

Kültür olarak adlandırdığımız şey sembolik anlamlar ve aralarındaki ilişkilerin oluşturduğu sistemin neticesinde meydana gelen bir olgudur. Kültür kavramı içinde insanın çevresindeki somut şeylerden soyut duygu, düşünce ve fikirler geliştirerek davranışlarını şekillendirir ve onların neticesinde somut olan ürünleri meydana getirir bir başka deyişle insan gözlem ve eğitim sonucu karar kıldığı soyut olan anlayış, fikir, yaklaşım ve tarzını ürettiği eserlerinde somutlaştırır (Kartarı, 2019).

“Kültürün insanoğlunun toplumsallaşmasıyla ortaya çıktığını ve bireyin toplumla bütünleşmesi sonucunda geliştiğini ifade eden Çeçen(1984, s.62), insanın doğadan kurtulmasıyla bu sürecin başladığını ve kültürün insanın ikinci doğası olduğunu savunmaktadır.” (Oğuz, 2011, s. 130).

Bir kültür grubu davranışlarını nesillere aktararak grup içi iletişimi sağlar ve zamanla gelişmeler neticesinde aktarılan sembol ve anlamların farklılaşması kültür değişimini gerçekleştirir. Kültürü oluşturan maddi olmayan düşünce kalıpları, dil ve inançlar gibi değerlerin değişimi maddi unsurlara göre çok daha uzun sürelerde gerçekleşebilmektedir (Kartarı, 2019).

Yerkürenin farklı bölgelerinde birçok insan toplulukları mevcut. Bunlar, yaşam koşullarına, etnik kökenlerine ve dinlerine göre geliştirdikleri ve benimsedikleri kendilerini mensup hissettikleri kültürlere sahiptirler. Bu büyük kültür toplulukları kendi içinde daha küçük kültür gruplarına veya altkültür mensuplarını barındırmaktadır. Bir toplumun kendi içinde veya farklı toplumların karşılaşmalarında etkileşime katılan tarafların farklı kültürlere mensup olmaları durumunda “**kültürlerarasılık**” kavramı ile karşılaşırız. Bu iletişim durumlarında alınan olumlu ve olumsuz sonuç kültürlerin oynadığı role bağlıdır. Kültürlerarası olmayan karşılaşmalarda olumlu sonuçlanan bir iletişim kültürlerarası durumlarda kültür farkları nedeniyle olumsuz sonuçlanabilir.

İletişim: Tek bir eylem olmayıp birçok bileşenden oluşan çok boyutlu bir süreçtir. “Theodorson’a göre iletişim, bilgi, düşünce tutum ve davranışların bir birey ya da grup tarafından diğer bir bireye ya da gruba semboller aracılığıyla aktarılmasıdır.” (Gönenç, 2012, s. 90).

Günümüze kadar insan bir çok evrim geçirmiş ve her biri bir öncekinden daha iyi iletişim kurmasını sağlamıştır. Beyin gücü yardımıyla geliştirdiği yaratıcılık sonucu iletişim için ateşi, dumanı, mağra duvarlarındaki resimleri ve boynuzlarla çıkarılan sesleri kullanmasıyla başlayıp, konuşma ve yazma becerileriyle devam etmiştir. Zaman içinde gerçekleştirdiği buluşlarla meydana gelen teknolojik gelişmeler neticesinde matbağının, telegrafın ve fotoğrafın kullanımıyla iletişimi farklı bir boyuta getirmiştir. Yakın tarihte ise telefon, radio, televizyon ve sinemadan sonra bilgisayar ve internet gibi iletişim araçlarıyla algı derecesini arttırmış iletişim seviyesini güncel hale taşımıştır (Gönenç, 2012).

İstemli ya da istem dışı, duyu organlarımızla bir şeyi algılıyorsak, bu algı zihnimizde anlamlandırılır. Etkileşimde bulunan taraflar kullandıkları dilin kurallarına veya kültürlerinin normlarına uygun kodlarla aktarmak istedikleri anlamları sembollerden oluşan iletiye dönüştürürler yani kodlamanın ürünü olan ileti aktarılacak istenen anlamın taşıyıcısı haline gelmektedir. İletiler alıcı ile gönderenle arasında bir kanaldan sağlanır. Bazı kültürlerde duyu organlarıyla algıladıkları uyaranların alınabildiği belirli kanallar diğerlerine bakarak çok daha fazla kullanılır ve bunların yoğunluğu ve niteliği doğrultusunda kültürler arasındaki farkları ayırt etmek mümkün olmaktadır. Bir iletinin algılanabilmesi için onu oluşturan kodların açılması ve sembollerin anlaşılması gerekir. İletişim süreci, bir gönderenin ileti oluşturma ile başlar, uygun bir kanaldan alıcıya gönderilir, iletiyi algılayan herkes iletişim sürecine

alıcı olarak katılmış olur. Alıcı iletiyi algıladıktan sonra yorumlar ve anlamı oluşturur. Bu anlam, iletinin taşıdığı anlamla aynısı ya da ona yakın ise iletişim başarılı bir şekilde sağlanmıştır (Kartarı, 2019).

Kültürlerarası iletişimde, gönderen, iletinin alıcı tarafından ne şekilde anlamlandırıldığını bilmek ister. Alıcı yanıt niteliğinde gösterdiği tepkiyle bir ileti gönderdiğinde gönderen konumuna geçer, önceki gönderen ise artık alıcı durumundadır. Kültürlerarası karşılaşmalarda iletişim sürecine katılan bireyler arasında kültür farklılığı nedeniyle diğer tarafın iletilerini algılayıp, yorumlayarak anlamlandırabilmeleri için kültür kodlarını açabilmeli, fakat bunu kendi kültürüne göre açması pek mümkün değildir. Her kültür kendi bireylerine dış dünyayı algılamayla ilgili modeller sunar. Bu modeller bireyin davranış kalıplarını oluşturmakta, onun nasıl düşüneceğini, nasıl hissedeceğini ve dünyayı nasıl anlamlandıracağını göstermektedirler (Kartarı, 2019).

Kültür kalıtımla geçen bir olgu değil çocukluk çağında aileden başlayan okul dönemiyle, iş yaşamı ve arkadaşlık ortamı, evlilik sonrası hatta yaşlılık döneminde devam eden, yaşam boyu süren bir öğrenme sürecinde gerçekleşmektedir.

“Bireyin kültürü nasıl içselleştirdiği ve gündelik yaşamında nasıl yeniden ürettiği onun kişiliği ile bağlantılıdır. Bu nedenle insan doğası ile kültür, kültürle de kişilik arasındaki ayrımı gözden kaçırmamak gerekir.” (Kartarı, 2019, s. 59).

İnsanların genetik olarak sahip olduğu ve daha sonra ait olduğu kültürü öğrenme süreci esnasında içselleştirdiği, kendine özgü duygu, düşünce ve davranışlar bütünü onların kişiliklerini oluşturmaktadır. Toplumun diğer üyeleri tarafından da kabul görerek bu bireysel uygulamalar zamanla yaygınlaşarak kültürel değişikliğe neden olmaktadır. Doğal bir süreç olan bu kültürel ve toplumsal değişim sayesinde insanlık tarihi mesafe almış ve gelişmiştir. “Kişilik özellikleri nedeniyle sahip olduğu ile yetinmeyen ve dünyayı, çevresini farklı açılardan gören bireyler alışılmışın dışına çıkarak yenilikleri ortaya çıkarırlar. Bilim insanları, sanatçılar, önderler gibi bireyler kültürel ve toplumsal değişmelerde öncü rolü oynayan bireylerdir.” (Kartarı, 2019, s. 59).

Toplumlar içinde oluşan mesleklerle ilgili kültürel gruplaşmalardan biri olan ve kültürel değişime büyük katkılar sağlayan, sanatçıların oluşturduğu gruplaşmalardır. Bu gruplarda sanatçı duygusal destek bulur ve kendini güvenli hisseder. Zamanla grup içinde kabul görmüş standartları benimser ve normlara uygun hareket ederek amaçlara ulaşmak için diğer üyelerle iş birliği yapmaya başlar (Kartarı, 2019).

1.4.1. Sanat Alanında Kùltùrlerarası İletişim

Geleneksel veya modern çerçeveden ele alınsın sanat bir toplumun kùltürünü oluşturan temel parçalardan biridir. Bu alanın mensupları sanatçılar, toplumun diğèr üyelerinden farklı algılama ve anlamlandırmaya sahip, kendilerine öğretilen kalıpların dışına çıkabilen, farklı düşünen, çevrelerini sorgulayabilen, ürettikleri sanat eserleriyle çevresel gözlemlerini somutlaştırabilen kişilerdir. Geliştirdikleri farklı fikir ve davranışların zamanla toplumun diğèr bireyleri tarafından benimsenmesi ve kabul görmesiyle kùltürel değışmeyi sağlayarak tarih boyunca toplumlarda sanata özel önem ve sanatçıya farklı statü verilmesine yol açmıştır (Kartarı, 2019).

Günümüzde küreselleşmenin araçlarından biri olan medya bir kùltürde üretilen sanatı diğèr toplumlara ulaştırmaktadır. Sanatın ilgi gördüğü toplumlarda sanat eserleri değèr kazanmakta, kitaplar farklı dillere çevrilmekte, sinema filmleri dünyada gösterime girmekte, televizyonlarda farklı ÷lke programları yayınlanmaktadır. Sanatçılar yarattıkları eserleri kendi kùltürel kodlarıyla aktarırken diğèr taraftan da bu yapıtların daha çok toplum tarafından algılanabilme çabası içine girmektedirler. Kùltürler, gereksinmelerini karşılamak için geliştirdikleri dillerin uluslararası karşılaşmalarda sağlıklı iletişim kurmak için önemi artı. Bir toplumda önemli olan bir kavram bir diğèrinde kullanılmaya bilir veya çok sayıda sözcükle ifade bulan bir kavram başka kùltürde tek sözcükle ifade edilebilir. Aynı şey medya ürünleri için de geçerli bir kùltürde kabul gördüğü halde bir başka kùltürde hakaret olarak algılanabilmekte ve olumsuzluklara neden olabilmektedir. “Hayatımız içerisinde ötekilerle karşılaşmanın hayatımızı daha anlamlı kılacağı ve zenginleştirici bir unsur olduğı unutulmamalıdır.” (Özdemir, 2011, s. 36).

1.4.2. İletişim Aracı Olarak Ekslibrisin Rolü

Görsel Sanatlar dalı içinde yer alan ekslibris sanatı ile ilgili olan sanatçıların, koleksiyonerlerin ve galericilerin kurum ve kuruluşların sağladığı karşılaşmalar öncülüğünde bir araya gelerek küçük ölçeklerde de olsa gruplaşmalara neden olmaktadır. Bu sanat dalıyla ilgili kurulan dernekler ilgili bireyleri bir araya getirip ekslibrisin gelişimi ve toplum içinde yaygınlaşması için çaba göstermektedirler. Başka toplum kùltürlerinde oluşmuş olan benzer gruplaşmalarla uluslararası karşılaşmalarda yaşanan etkileşim, farklı deneyim ve yaklaşımlara imkân sağlanmaktadır. Farklı

kültürlere mensup olmalarına rağmen aynı nitelikteki alt grupta yer almaları neticesinde hoşgörü ve saygı çerçevesinde sağlam arkadaşlıklar gerçekleştirmektedirler.

P.A.Silva: *Ekslibris sanatı kültürlerarası diyalogu hangi yollarla nasıl teşvik eder?*

Hasip Pektaş: Sanıyorum hiçbir sanat eseri ekslibris kadar değiş-tokuş yapmaya ve paylaşmaya elverişli değildir. Elinizdeki fazla ekslibrislerden bir kısmını eserlerini beğendiğiniz bir başka sanatçıya ya da koleksiyoncuya postayla kolayca gönderebilir, onun sizi, sizin de onu tanımanıza fırsat yaratabilirsiniz. Bu iletişim beraberinde yeni dostluklar, arkadaşlıklar da getirebilir. Başka bir ülkenin sanatçısından aldığınız ekslibris ile o ülkenin sanat tarzını, sanatçısını, teknik zenginliğini tanıyabilirsiniz. Ekslibrisin üzerinde taşıdığı konu ise adına ekslibris yapılan kişi hakkında bilgilenmenizi sağlayabilir (Silva, 2021, s. 677).

Ekslibrisin sağladığı iletişimin ilk aşamasında sipariş eden kişi veya koleksiyoncuyla, kendi ile ilgili bilgileri veya tasarımda yer almasını istediği konuyu bildirmesiyle, sanatçı arasında gerçekleşmektedir. Sanatçı istek üzerine değil de kendi araştırma konusu veya yarışma konusu üzerine bir tasarım oluşturacaksa bu aşama atlanmış olur. Sonraki aşamada sanatçı sipariş verenin istekleri veya kendi düşünce ve yarışma konusu araştırmaları doğrultusunda oluşan algıları yorumlayarak bunları biçimlendirir ve tasarımı sonlandırır. “Ortaya çıkan ekslibris, bir bakıma sipariş eden kişinin sözel olarak kodladığı mesajın, sanatçı tarafından görsel dile çevrildiği bir araç konumunda ele alınır. Aynı zamanda izleyiciye ulaşan ekslibris, izleyiciyi bir anlamlandırma sürecine iter.” (Okur, 1998, s. 71).

Bir başka ifadeyle sanatçı tamamladığı bu çalışmayı istek sahibiyle, koleksiyoncuyla, hediye edileceği kişiyle veya yarışma sergisini izleyen seyircilerle paylaşarak bir ileti aktarımında bulunmaktadır. Bu aşamadaki aktarım sanatçı ile farklı uluslarda bulunan ve kültürel farklılıkları olan bireylerle gerçekleştiğinde kültürlerarası bir iletişime dönüşmektedir. “Bir sanat yapıtı sadece anlamsal içerik olarak mesajlar taşımaz. Evrensel anlamda değerlendirildiklerinde, kültürler arası iletişim kuran görsel iletişim araçları gibi değerlendirilebilirler” (Okur, 2013, s. 44) İster Uluslararası Kongrelerde ve benzer etkinliklerde yüz yüze karşılaşılarak olsun, ister uzaktan mektuplaşarak veya medya aracıyla sözlü, yazılı ve hareketli video buluşmaları olsun, sanatçıların kendi aralarında yaptıkları değiş tokuşlar veya onların koleksiyoncularla ve bu sanata gönül vermiş kişilerle kurdukları iletişimin sebebi tartışmasız ekslibristir. Bu sanatın bir kültürün bireyleri arasında tanınır hale gelmesi ve yaygınlaşması, ilgili gruplaşmaların çok daha fazla sayıda katılımcıyla gerçekleşmesi ve büyümesi sağlandığı gibi sayesinde, diğer ulusların kültürlerine mensup bireylerle olan

karşılaşmalarında gelişen hoşgörü, saygı ve kurulan dostluklarla dünya barışına sağlayacağı katkı daha büyük ölçülerde olacaktır.

1.5. Ekslibrisin Yaygınlaşmasındaki Etkenler

Ekslibrisin tanıtımına ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunanlar arasında; yarışmalar, kongre ve sergi gibi etkinlikler düzenleyen Ekslibris dernekleri, sergi ve koleksiyon yapan müzeler, yarışma ve katalog düzenleyen belediye ve kütüphane gibi kurumlar, ekslibrisle ilgili eğitim veren sanat eğitimi kurumları, alanda araştırma yapan akademisyenler, aktif arayış içinde olan koleksiyoncular ve gönölünü bu minyatür sanatına veren sanatçılar yer almaktadır.

Günümüzde kitap sahipliğini belgeleme işlevinden kopan ve minyatür grafik sanat eserine dönüşen ekslibris, alanda en aktif sayılan FISAE tarafından düzenlenen genellikle konulu uluslararası kongre ve sergiler sayesinde geniş çevrelere tanıtılmaya, sanatçı, koleksiyoncu, kitap ve sanatseverler arasında yaygınlaşmaya çalışılmaktadır (Libvar Art Department).

Her dönemin teknolojik imkânlarına ayak uydurabilen ekslibris çalışmalarının, günümüze kadarki eser sayısının üç milyondan fazla olduğu, ekslibris koleksiyon sayısının ise iki binden fazla olduğu tahmin edilmektedir (Pektaş H. , 2014). ABD, Çin, Almanya, Norveç, İtalya, Fransa, Bulgaristan ve Rusya gibi dünyanın birçok ülkesinde önemli ekslibris müzeleri bulunmaktadır.

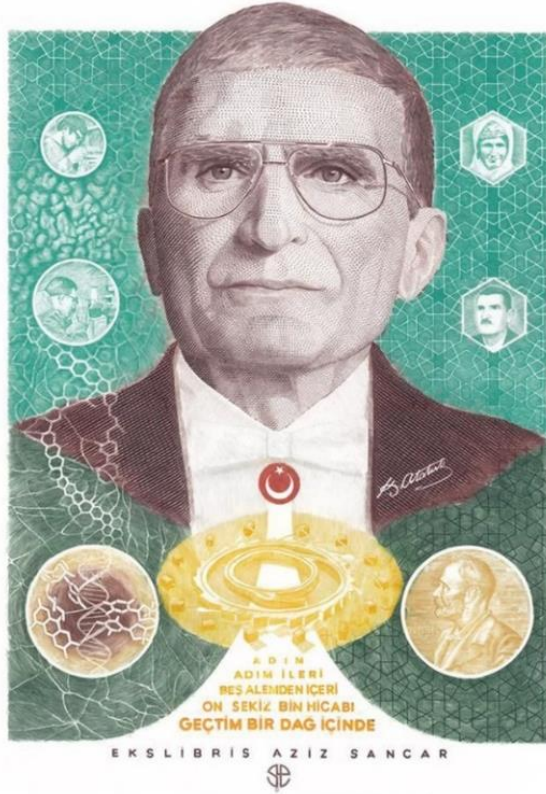
1.5.1. Ekslibris Yarışmaları

Özellikle cazip ödüller ve katalog basımını sağlayan yarışmalı sergilerin ilgi ve katılım çekmesindeki rolü yadsınamaz. Yarışmaların amacı genellikle taklitsiz yeni yaratımları teşvik etmek, koleksiyon hacmini ve kalitesini geliştirmek, yeni sanatçıları heveslendirmek, kendini kanıtlamış sanatçıları ise onurlandırıp, değerli katkılarını sonraki nesillere örnek olarak takdim etmek. Yarışmayı düzenleyen kuruma bağlı olarak ayrıca kurumun veya bölgenin/ülkenin kültürünü tanıtmak ve diğer bölgeler/ülkelerle kültürel değer paylaşımlarında bulunarak, doğacak etkileri daha geniş bakış açısıyla sosyoekonomik programların içine dahil etmek gibi daha geniş hedefler gözlemlenebilir.

Kurumların düzenlediği yarışmalı sergilerde sıklıkla belli bir konu seçilir ve katılımcıların buna uymaları beklenir. Kurumların topladığı koleksiyonun özelliğine bağlı olarak onu genişletme isteklerine uygun seçilebilir. Bulgaristan Rusçuk şehrindeki

Lyuben Karavelov bölge kütüphanesinin örneğinde, düzenledikleri her yarışmanın konusu farklı olmakla beraber, yaş kısıtlaması olmaksızın tüm uluslardan sanatçıları katılmaya davet ederken, yarışmanın, kolektif kültürel hafızanın bir olgusu haline geldiğinden bahsedilmektedir. Özel işaretler ve modern mesajlar ile oluşturulan eserlerin, nesillere somut olmayan mirası aktarmaktadır. Yazarlar, kitaplar, kitaplar ve okuyucuların arasındaki ilişkinin anlamı, her yarışma ile büyüleyici bir şekilde insanın hayal gücünün ne kadar zengin ve çeşitli olabileceğini göstermektedir (Regional-Library-Lyuben-Karavelov, 2023).

Yarışma, sergi veya sanatçıların sipariş üzerine ürettikleri ekslibrislerin konusu bir şahıs veya önemli olayın yıldönümüne adanabilir. Kimya alanında Nobel ödülü alan Prof. Dr Aziz Sancar'ın portresi Şükrü Ertürk tarafından 2018 yılında hazırlanan ekslibrisin odak noktasında yer almaktadır (Türk Kaya, 2020, s. 891).

Görsel 3. Şükrü Ertürk, C2, (100x145 mm.), 2018 (Litvanya Trakai 700-Uluslararası Ekslibris Yarışması “Özel Ödül / Diploma”).

Polonya Gdansk şehrin örneğinde olduğu gibi (Gdansk Exlibris(b), 2023) şehir tarihiyle veya doğal kaynakları ilgili konu seçimi yapılması mümkündür. Katılımcıların gerekli araştırmayı yapmaları esnasında konuya dair bilgi sahibi olacaklarından, farklı

kültürlerin arasında köprüler kurulmakta, paylaşılan bilgiler sayesinde mesafeler kısalmaktadır.

1.5.2. Ekslibris Konusunda Eğitici Etkinlikler

Müzeler, kütüphaneler ve dernekler gibi kurumsal yapılar dışında ekslibris koleksiyoncuları arasında kütüphaneler, kitaplar veya ekslibris sanatına özel ilgisi olan kişiler ve ayrıca bu alanda çalışmalar yapan sanatçılar ve sanat eğitimcileri yer almaktadırlar. Özellikle sanat kurumlarında eğitim veren koleksiyon sahibi sanatçılar ve sanat eğitimcileri, öğrencilerine kendi koleksiyonlarını tanıtarak, öğrencilerini ekslibris sanatı ile tanıştırmakta ve önemini vurgulamaktadırlar. Gençleri alanda teşvik ederek alana yeni sanatçılar kazandırılması mümkün olmaktadır. Sürdürülebilirlik bağlamında alana yeni katılan sanatçıların sanatsal üretimlerinin koleksiyonlara dâhil edilmesi, eğitim-yaratım-koleksiyon-yaygınlaştırma döngüsünü besleyen yeni ajanlar olarak nitelendirilebilir. Ekslibris sanatı ile ilgili kuramsal ve uygulamalı eğitim alan sanatçı adaylarının yarışma ve sergilere katılmaları, katalog ve koleksiyonlara dâhil olmaları, alandaki devinim, dönüşüm ve ekslibris sanatının devamlılığı için son derece önemli ve gereklidir.

1.5.3. Ekslibris Koleksiyonculuğu

Ekslibrisin tanıtımında ekslibris derneklerin, müze, eğitim kurumların, kütüphane ve belediyeler gibi kamu kurumların yürüttüğü etkinlikler, biriktirdikleri koleksiyonlarının sergilenmesi, ekslibris sergileri ve yarışmalarının düzenlenmesi, koleksiyoncuların aktif şekilde sanatçılarla çalışması gibi faktörler önem arz etmektedir.

Daha 10.yy'ın başından itibaren Mısır ve Asya'daki kütüphanelerde kullanılmaya başlanan ekslibrisler, 15.yy ortasında popülerite kazanmışlardır. 15.yy'dan bu yana bir çok kitap koleksiyoncusu ve ekslibris yaptıran ünlü isimlerin arasında "kraliçe Victoria, George Washington, Paul Revere, Herbert Hoover, Eleanor Roosevelt, John F. Kennedy, Charles de Gaulle, J.P. Morgan, Harpo Marx, Claire Boothe Luce, Enrico Caruso, Sigmund Freud, Anita Loos, Walt Disney, Albert Einstein ve Charles Dickens" (Keenan, 2003, s. 10) sadece bir kaç örnektir.

Ekslibrise temasta bulunan kişiler listesinde, bir zaman dilimi süresi olarak sanatçı ve koleksiyoncu ön sırada yer almakta, hatta koleksiyoncu başta diyebiliriz, çünkü muafaza süresi her zaman üretim sulcinden daha uzun gerçekleşmektedir. "Bir İletişim Aracı Olarak Ekslibris ve İşlevi" başlıklı sanatta yeterlik araştırmasında

Tekcan, koleksiyonerler tarafından kullanımı konusunu şu şekilde ifade etmiştir: “Ekslibrisin ortaya çıktığı dönemden günümüze 21. yüzyıla gelirken halen ekslibrisin siparişle sanatçıya ürettirilen ve sahibinin adını taşıyan iletişim araçları olduğunu söylemek yanlış olmaz” (Tekcan, 2011, s. 65).

1450’de Gutenberg matbaasının devrimiyle Avrupa’da kitaplar geniş kitlelere ulaşır ve kısa zamanda oluşan koleksiyonerler zümresi kendileri için ekslibrisler sipariş etmeye başlar. 1480’lerde Alman ekslibris nüfusun üst tabakalarında revaçta olup, öncelikle soylu kitap sahiplerinin aile armalarının ağaçbaskılarından oluşmaktadır. (Keenan, 2003, s. 11). Almanya’daki “küçük ustalar” (klein Master) tarafından üretilen ekslibrisler teknik ve tasarım olarak çok üst seviyelere ulaşmıştır (Libvar Art Department). Genellikle siyah beyaz basılan, çok azı da elde renklendiren bu baskıların yaratıcıların arasında Albrecht Dürer, Lucas Cranach the Elder ve Hans Holbein gibi isimler Avrupa’da ün salmıştır. İlk defa tarih içeren bir ekslibris 1516’da Albrecht Dürer tarafından yaratılmıştır. Dürer’in bilinen 20den fazla ekslibrisi genellikle arkadaşları için hazırlamıştır. Kendine has çok detaylı hanedan motifleriyle çelenkli kenarlar, alegorik figürler, mimari elemanlar kullanan Dürer, dönemin aşırı dekoratif armalı tarzının temellerini atmıştır (Keenan, 2003, s. 11-12).

Ekslibrisin en popüler olduğu altın dönem 18.yy olarak kabul edilmektedir. Eskiden olduğu gibi bu dönemde de en revaçta olan armalı gravürlerin yanında, mitolojik veya alegorik figürler ve manzaralar da tercih edilmeye başlanmıştır. Dönemin tipik İngiliz ekslibrisinde sahibinin panoramik bir manzaranın içindeki şatosu veya kır evi, ya da yakındaki kilise yer alır. Sıklıkla hayvan ve kuş imgeleri, özellikle de sahibin isminde bunlara bir gönderme varsa (şahin, boğa, tavşan gibi), baskıda yerlerini bulmaktadır (Keenan, 2003, s. 12). Eski ekslibrislerde zengin bir çerçeve içinde yerleştirilen Latince slogan, kitaplara bir Barok ve Klasik dönemlerine yakışan bir ciddiyet vermektedir.

Gene aynı dönemde sahiplerin meslekleriyle ilgili semboller sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Mimarlar için çizim gereçleri, besteci, müzisyen veya müzikseverler için müzik enstrümanları, hukukçular için terazi içeren imgesel ekslibrisler, kitap sahiplerinin hayatlarına zarif ve resmi birer gönderme oluşturmaktadır (Keenan, 2003, s. 13).

19.yyda kitap süslemelerin çok popüler olmuş, ekslibris de fazlasıyla kullanılmaya başlanmıştır. Sıklıkla mürekkeple hazırlanan ekslibrislerde insan figürün

yanında ayı, geyik gibi yaban hayvanlar yerleştirilmiş, kitap sahibinin ismiyle bir alaka kurulmaya çalışılmıştır. Bazı tasarımlarda birden fazla insan figürü güneş, dünya, kitap gibi sembolün etrafında yerleştirilmiştir. Kitap sahibinin ismini grafiksel imgelerle anlamlı bir şekilde birleştirmek ustalık sayılmış, sanatçının kitap sahibinin kişiliğine, hobi veya mesleğine yaptığı gönderme önem taşımıştır (Libvar Art Department).

Özellikle 1880’lerden erken 1900’lara kadar çocuklar için hazırlanan son derece sevimli ekslibrisler popüler olmuştur. Çocuk ekslibrislerinde fotoğraftan gravüre, litografiden ağaç baskıya kadar bir çok farklı teknikler kullanılmıştır (Keenan, 2003).

Bazı dönemlerde de bazı konular popüler olur ve birçok kişi tarafından tercih edilir. 20.yyın ilk döneminden ortasına kadar tasarlanan ekslibrislerde son derece popüler olan balıkçılık teması içerisinde, göl ve nehir kenarında balık avlayanlardan, vahşi doğada okyanus canavarlarıyla boğuşan balıkçılara kadar geniş bir balık avı sahne yelpazesine şahit olabiliyoruz (Keenan, 2003).

Koleksiyonerler ilgi alanlarına göre tercih ettikleri farklı konular, teknikler veya ekslibris sanatçı üzerine younlaşır ve ekslibris biriktirirler. Bu tercihlere göre tek bir konu üzerine yönelmiş olanlar da mevcuttur. “Örneğin Erik Skovenborg (1991), “kitaplığında şarap kültürü üzerine 1000’den fazla kitabı bulunan Polonyalı koleksiyoncu Norbert Lippoczy, 5000’in üzerinde şarap motifleri içeren ekslibris biriktirmiş; daha sonra bunları Budapeşte Şarap Müzesine bağışlamıştır” demektedir.” (Pektaş H. , 2022).

Ekslibrisin icadından bu yana Hayvan görselleri fazlasıyla kullanılmıştır. Bazıları ekslibris sahibinin isminden kaynaklanırken, diğerleri ise özel ilgi alanları veya meslekleriyle alakalıdır. Oskar ödüllü aktris Bette Davis (1908-1989) Meg isimli küçük terrier cinsi köpeğini içeren ekslibrisini, ünlü çocuk kitapları illüstratörü Maurice Sendak’a yaptıırken, Sendak kendi kitabına model olan köpeklerinden birinden ilham almıştır. Bu gibi durumlarda ekslibrisi yaptıranla tasarlayanın ortak bazı özellikleri veya ilgileri de buluşmuş olmaktadır (Keenan, 2003).

Koleksiyoncular sıklıkla sipariş ettikleri ekslibrislerde kendi isimlerinin anlam veya yazılışının çağrışımlarını görsel olarak yansıtılmasını tercih ederler. Aynı zamanda hobi, meslek, ilgi alanları veya kişisel özelliklerinin de ismine tasarlanan ekslibrise yansımalarını da beklerler veya tasarımcısı tarafından bunları içeren ekslibrisi sevinçle karşılarlar.

Kitap koleksiyoncusunun ölümünden sonra yaratılan ekslibrisler sıklıkla görülen bir uygulamadır. Çoğunlukla ölen kişinin mülküne ulaşabilen kitap satıcıları veya diğer bireyler, ekslibris tasarımının siparişinde yer alırlar. Örneğin Lewis Carroll, Mark Twain ve James Joyce gibi ünlü yazarların kitaplarına ait ekslibrisler ölümlelerinden sonra yaptırılmıştır. 1949’da James Joys’un kitapları ve el yazmalarının satışı için özel olarak kitap illüstrasyonu ve baskı sanatçısı Johny Friedlander tarafından tasarlanmıştır (Keenan, 2003).

20.yyda teknoloji ve tasarım gelişmeleri çerçevesinde ekslibrislere de yeni konular, farklı stiller ve artistik elemanlar eklenmiş, aidiyet işaretinden ziyade bireysellik ifadesine dönüşüm yaşanmıştır (Libvar Art Department).

Koleksiyoncuların da belli konu tercihleri olabilmekte ve sanatçılardan o konuları içerecek şekilde siparişler vermektedirler. Günümüzde ekslibriste geleneklerden uzaklaşma, ağırlıklı olarak koleksiyoncuların tercihlerine yönelik farklı teknik ve materyallerin kullanımı doğrultusunda gerçekleşmektedir.

“Ancak dünya ekslibris kongrelerinde de tartışılan, hâlen de tartışılmakta olan, ekslibrisin iletişim işlevi günümüzde dönüşmeye başlamış gibi görünüyor. Artık koleksiyoncu, ekslibrisi sadece kitabın içine koymak için değil, kongrelerde değiş tokuş nesnesi olarak da kullanmaktadır” (Tekcan, 2011, s. 65)..

Koleksiyoncular, genellikle değiş-tokuş yoluyla biriktirdikleri çalışmaları, büyük bir özenle, ciltler halinde, özel kutularda veya albümlerde saklar, tasnif eder, gururla sergilerler. Bazen de ilgili kurumlara bağışlayarak, kıymetli parçalarının daha geniş kitlelere ulaşmasına ve alan araştırmalarına katkıda bulunurlar.

Almanya’da bu sanatın gelişmesi ve korunması uğruna 1890 yılında Prusya’daki askeri görevinden bile ayrılan ekslibris tutkunu Karl Emich, 1895-1906 yıllarında başkanlığını yaptığı derneğine ölümünden sonra 40.000 ekslibrislik bir koleksiyon bırakmıştır. Sayısı bilinmemekle beraber dünyanın en büyük koleksiyonunun İtalyan Gianni Mantero (1897-1985)’ya ait olduğu belirtilmektedir. Büyük koleksiyonlardan biri de Amerika’da Yale Üniversitesi’ne bağışlanmış olan, Irene Dwen Andrews Pace’e ait 250.000 sayfalık koleksiyondur (Pektaş H. , 2022).

Koleksiyoncular ilk başta daha çok sayıda esere sahip olmak için yola çıkabilir, fakat zamanla kendi zevklerine göre konu, sanatçı, teknik, tarz veya tarihsel dönem gibi tercihlerde bulunmaya başlar, daha odaklı bir şekilde biriktirmeye yönlenirler. Bir koleksiyoncunun hazinesine katacağı eseri, çalışmadaki teknik yetkinlik, sanatçının imzası, basım sayısı, tekniği ve tarihin olması, başarılı tasarımın ve konuyu ilgi dağarcığının içinde olması gibi ölçütlere göre seçmektedir.

Koleksiyon sahipleri, koleksiyonlarına parça bulabilmek amacıyla diğer koleksiyoncularda bulunan fazla kopyalara, kitapçılara, internet siteleri gibi kaynaklara başvurulabilir, sanatçılara sipariş vererek kendi özelliklerini veya belirli bir konuyu yansıtan özel ekslibrislere sahip olarak birikimlerini zenginleştirmektedirler. Koleksiyonculuğun maliyeti kullanılan tekniğe, sanatçının kimliğine veya çalışmanın tarihlendiği döneme bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Özel veya şahıs koleksiyonlarında genellikle daha ulaşılabilir sanatçıların eserleri yer alırken, kurumların oluşturdukları koleksiyonlarda:

- Maliyet veya kalite olarak daha zor ulaşılabilen parçalar,
- Sanat tarihinin en büyük isimleri arasında yer alan sanatçıların eserleri,
- Ekslibris tarihinin ilk örnekleri ya da çok önemli şahıslara ve kütüphanelere ait ekslibrisler yer alabilmektedir.

Bu açıdan kurumların koleksiyonları kültürel mirası saklı kalmaması, tanıtılması ve yayılması açılarından son derece önemlidir. Ayrıca kurumların düzenlediği veya desteklediği sergi, konferans, sempozyum, çalıştay, yarışma gibi etkinlikler; hem tanıtım, hem de daha çok ve kaliteli sanat çalışmaları ve araştırmaların üretilmesi yönünde katkıda bulunur, koleksiyonlarının çağdaş ekslibris sanatı örnekleriyle genişletilmesini de sağlamaktadır. Ayrıca koleksiyonların üzerine de çeşitli araştırmaların yapılması, ekslibris sanatıyla ilgili bilimsel temellerin sağlamlaştırılması, tarihsel ve kültürel devamlılığın sağlanması ve ileriye dönük yol gösterilmesi için de önemli olduğu düşünülmektedir. Nüfusun daha geniş çevrelerine tanıtmak ve ilgiyi yaygınlaştırmak amacıyla yüz yüze etkinliklerin organize edilmesi dışında, koleksiyon parçaları, katalog ve araştırmaların dijital dünyanın imkânları ile sanal çevrelerde sunulması da günümüzün dijitalleşmekte olan toplumu ve post-dijital toplum tarafından ulaşılabilirliği açısından katkı sağlar niteliktedir.

Günümüzde ekslibris sanatı, insanlar arası, kültürler arası ve zamanlar arası bir iletişim aracı olarak algılanmaktadır. Ekslibris koleksiyonculuğu, bu minyatür sanat alanının eserlerini biriktirenler açısından; dijitalleşen dünyanın içinde basılı kitaba sahip olma hissini özleyenlere, tarihi yaşatmayı sevenlere, imgelerle ifaden edilen belli bir konunun tutkuyla bağlı olanlar için kaliteli zaman geçirme ve aktif öğrenme seçeneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ekslibris sanatının her aşamasında da itici bir güç olarak büyük önem taşımaktadır. Sanatçıların alandaki çalışmalarını desteklemek, küçük ebatlarda farklı teknolojiler ve tekniklerle kaliteli sanat eserleri

yaratmak; nesillerin estetik algısını, tarihe ve kültüre ilgisini geliştirmek, yerel ve evrensel aidiyet duygusunu oluşturmak, kültürel mirasının devamlılığını sağlamak, kişi, sanatçı, kurum ve toplumlar arasındaki iletişimi sağlamak, sanatsal ve bilimsel araştırmaları geliştirmek gibi etkenler, ekslibris koleksiyonculuğun bu sanat alanına sağladığı kayda değer katkılar arasında sayılabilir.

1.5.4. Ekslibrisin Yaygınlaşmasında Müze ve Derneklerin Etkisi

Kitap biriktirme arzusuyla paralel olarak ekslibris biriktirme tutkusu da popülerlik kazanırken hem şahıslara ait özel koleksiyonlar hem müze, galeri, kütüphane, belediye ve dernekler gibi kurumların da ekslibris koleksiyonları hacim (sayı) ve kalite olarak geliştirilmeye başlanmıştır. Başlangıçta müzeler içinde ayrı koleksiyonlar halindeyken, zaman içinde odağı ekslibris örnekleri, ekslibris sanatına dair araştırmalar ve yayınlar olan ve ayrıca aktif olarak sergi, sanatsal, eğitsel ve bilimsel faaliyetler yürüten Ekslibris Müzeleri kurulmuştur. Müzeler dışında dünyanın çeşitli ülkelerinde bu sanatın yaygınlaştırılmasına katkı sağlayan ekslibris dernekleri varlık göstermektedir. Organize ettikleri uluslararası yarışmalar, sergiler, yıllık toplantılar gibi faaliyetleri ile ekslibris alanında yaratım yapan sanatçılar, araştırmacılar ve ekslibris sanatına gönül veren koleksiyoncuların arasındaki etkileşimin sağlanmasında bu derneklerin önemli etkisi bulunmaktadır.

Ekslibrisin tanınırlığı ve popülaritesinin artırma konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğine örnek olarak Dünyada 10 Ekslibris Müzesi içinde olan İstanbul Ekslibris Müzesi’ni gösterebiliriz. 2008 yılında İstanbul’da Prof. Dr. Süleyman Saim Tekcan’ın himayesi ile İMOGA Grafik Sanatlar Müzesi bünyesinde kurulan müze 2014-2017 yıllar arası Işık Üniversitesi’nin Maslak’taki Güzel Sanatlar Fakültesi’nde sergilenmiştir.” 2019 yılında sanatsever iş insanı ve Selçuk Ecza Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı M. Sonay Gürgen’in himayesinde ve Selçuk Ecza Holding bünyesinde üçüncü defa ve kalıcı olarak kurulmuştur. İstanbul Ekslibris Müzesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 15.09.2020 tarih ve 60960384-151.01.01-E.680776 sayılı onayı ile Özel “**İstanbul Ekslibris Müzesi**” statüsüne kavuşmuştur.” (Pektaş H. , 2023). Müzenin kuruluş amaçları arasında: ekslibrise kolay ulaşımı sağlamak ve paylaşmak, bu alanda kültürel bir miras oluşturmak ve büyüterek onu zenginleştirmek, bünyesinde barındırdığı 250 kitap, katalog ve ekslibrisle ilgili tezlerle bu alanda araştırma yapanlara kaynak oluşturma yanı sıra Türkiye’nin her düzeydeki eğitim kurumundan her

yaştan ziyaretçiye tanıtıcı ve uygulayıcı etkinlikler düzenlemektir. Ekslibrisin daha geniş kitlelere ulaşması ve yaygınlaşmasını destekleyen bu amaçlar doyğrultusunda kalıcı olarak kurulduğı tarihten itibaren 5 yıllık süre içinde bir dizi yarışma düzenlemiş ve koleksiyona yeni eserler eklemiştir.

Selçuk Ecza Holding, bu toplumsal sorumluluk bilinciyle 2018 yılında da ekslibris sanatına önemli bir katkıda daha bulunmuştur. Holding, Prof. Dr. Hasip Pektaş'ın öncülüğünde 'Eczacılık, İlaç ve İnsan Sağlığı' konulu uluslararası ekslibris yarışmasına da ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Senih Çavuşoğlu ve Polonya Katowice Silesia Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Krzysztof Marek Bak işbirliğinde 2019 yılında gerçekleşen Spirit Uluslararası Ekslibris Yarışması'na ve Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi'nin 2021 yılında gerçekleştirdiği Uluslararası 'Derviş' Yunus Emre Ekslibris Yarışması'na gelen ekslibrislerin birer kopyası müzemize bağışlanmıştır. Ayrıca 2022 yılında İstinye Üniversitesi, Selçuk Ecza Deposu ve İstanbul Ekslibris Derneği'nin birlikte düzenlediği 5'inci Uluslararası Ekslibris Yarışması'na 36 ülkeden 452 sanatçının gönderdiği 1.170 ekslibris ile müzeye ekstradan bağışladıkları 550 ekslibris müzenin koleksiyonunu zenginleştirmiştir. (Pektaş H. , 2023)

Müzenin hedefleri arasında kültürlerarası iletişimi artırmak ve dijitalleşerek yaygınlaşmayı daha etkin kılmaktır. "Müzenin hedefi, sadece ülke içine değil dünyaya da açılmaktır. Modern teknolojileri de kullanarak online müze olarak da geleceğe kalmaktır. Bu amaçla müze koleksiyonunun dijital ortama aktarılması çalışmaları devam etmektedir." (Pektaş H. , 2015, s. 83). Araştırma kapsamında kendisi ile gerçekleştirilen görüşmede *Neli Valcheva* ülkeler bazında derneklerin etkinliği ile ilgili görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Fakat internetteki takiplerimden ve yabancı sanatçılarla ve ekslibrisle ilgilenenlerle olan ilişkilerimden elde ettiğim bilgiler sonucu kişisel değerlendirmem, Batı Avrupa'da ekslibrisin daha popüler olduğudur. Tabi bu ülkelerdeki derneklerin aktifliği ile de ilgilidir yani nerede dernekler daha etkin örneğin İtalya, Almanya, Türkiye, Rusya gibi ülkelerde olanlar gibi oralarda ilgi daha fazladır, Çin de de olduğu gibi oralarda koleksiyoner sayısı da fazladır.

Ülkemizde ilk olarak 1997 yılında Ankara'da kurulan Ekslibris Derneği, 2008'den bu yana etkinliklerine İstanbul'da İstanbul Ekslibris Derneği olarak devam etmektedir (Pektaş H. , 2023).

İstanbul Ekslibris Derneği, Türkiye'de 15 şehirde; KKTC, Danimarka, Çin, Almanya, İtalya, Belçika, Finlandiya, Beyaz Rusya, Kanada ve Rusya'da sergiler açmış, ekslibrisi tanıtmıştır. Ekslibris sanatının yaygınlaşması için çok sayıda konferans verilmiş ve özellikle okullarda çalıştaylar yapılmıştır. İstanbul Ekslibris Derneği ayrıca 2003, 2007, 2010 ve 2018 yıllarında 4 uluslararası ekslibris yarışması düzenlemiştir. 2010 yılında 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni organize etmiş, 40 ülkeden

280 sanatçı ve koleksiyoncuyu İstanbul'da ağırlamıştır. 2010'daki Uluslararası Ekslibris Yarışması Sergisi yanında, Japon koleksiyoncu Ichigoro Uchida, Avusturyalı koleksiyoncu Heinrich R. Scheffer, Moskova Ekslibris Müzesi, Çin Ekslibris Derneği ve Şanghai Fu Xihan Zhai Ekslibris Derneği Koleksiyonları ile kitaplar için bir tür ekslibris olan mühür geleneğimizi yansıtan Mühürlü Eski Kitap Sayfaları da sergilenmiştir. Işık Üniversitesi, 2012 yılında lise öğrencilerine yönelik ulusal bir ekslibris yarışması da düzenlemiştir (Pektaş H. , 2023).

Müze ile paralel bir faaliyet gösteren dernek Tüzüğü'nün 2. Maddesinde amaçlarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

...ekslibris sanatçılarını, tasarımcılarını, koleksiyoncularını ve kullanıcılarını biraraya getirmek, ekslibrisle ilgilenen ve uğraşanlar arasında iyi bir iletişim kurmak, yaklaşmayı ve dayanışmayı sağlamak, ekslibris'in bir sanat dalı, bir grafik disiplin olarak gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak, kitaba, özgün baskıresime ve grafik tasarıma yönelik ilgi uyandırmak, ekslibris yoluyla ülkemizi, kültür ve sanatımızı yurt dışında tanıtmaya çalışmak ve ekslibris alanındaki mirasımızı korumak... (İstanbul Ekslibris Derneği, 2023)

Derneğin çalışma ve faaliyet biçimi bölümünde ise yaygınlaştırma ile ilgili maddeler şu şekilde belirlenmiştir (İstanbul Ekslibris Derneği, 2023): *“Ülkemiz ekslibris tarihi üzerine araştırma yapmak ve bunları yayımlamak”, “Ekslibrisi öğrenmek, uygulamak ve değerlendirmek isteyenleri bilgilendirmeye yönelik seminer ve konferanslar vermek, gösteriler yapmak. Sergi ve yarışmalar düzenlemek”* , *“Haber ve bilgi iletişimini sağlamak için yayınlar hazırlamak; ilgili kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapmak”*. Kültürlerarası iletişim ile ilgili maddeler: *“Diğer ülkelerden sergiler ve konuşmacılar getirerek ekslibris konusundaki bilgi birikimimizi artırmak”, “İlgili Bakanlıktan izin almak koşuluyla ülkemizin uluslararası etkinliklerde yer almasını sağlamak, yurt dışındaki benzer amaçlı dernek ve kuruluşlara üye olmak, ortak çalışmalar yapmak”, “Uluslararası faaliyette bulunmak, yurt dışındaki dernek veya kuruluşlara üye olmak ve bu kuruluşlarla proje bazında ortak çalışmalar yapmak veya yardımlaşmak”*. Kurum ve kuruluşlarla işbirliği ile ilgili madde: *“Derneğin amacı ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer derneklerle veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek için plâtfömler oluşturmak”*

1.5.5. Dijital Ortam, Web Sayfaları ve Sosyal Medyanın Rolü

Dijital ortam bilgisayarın icadı ve gelişimiyle insan hayatına girmiş ve bir çok alanında etkin şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu ortam değişik ulus ve kültürlerle mensup bireylerin arasındaki iletişime de farklı bir boyut getirmiştir. Dijitalleşme uzaktan mektuplaşma ve yüzyüze karşılaşmaların şeklini değiştirerek zaman ve mekan olgularını etkilemiş, iletişimin hızını ve imkanlarını arttırmıştır. İnternetin kullanımıyla bilgiye ulaşmak ve anında görsel, sözlü ve yazımsal iletişim kurmak bu imkanları çok daha etkin hale gelmiştir. Diğer görsel sanatlarda olduğu gibi ekslibris sanatında da bu imkanlar etisini göstermektedir. Dijitalleşme öncesi kitabın iç kapağına yapıştırılmış ekslibrisin sadece okuyucusuna ulaşırken, günümüzde farklı alanlarda değişik kullanım şekilleriyle daha geniş kitlelere ulaşarak tanınırlığı ve yaygınlaşması daha hızlı artmış iletişim aracı olarak etkinliğini arttırmıştır. “Yüzyıllardır kitapların içinde, kitabın sahibinin bir göstergesi olarak kullanılan exlibrisler, artık sergi salonlarında ve müzelerde sergilenen sanat ve tasarım nesnesine dönüşmüştür. Uluslararası yarışma, sergiler ve internetle geniş kitlelere erişen ekslibris, bu sayede kalitesini arttırmış, sanatçılar arasında bir kaynaşma sağlamıştır.” (Keş, 2016, s. 113).

Bu işlev değişikliğini Tekcan, Jean Baudrillard’ın *Nesneler Sistemi* isimli kitabında bir nesne olarak buzdolabı ve bir soğutucu olarak buzdolabı örneğine atıf yaparak nesnenin işe yaraması işlevi ve birinin malı olması durumunu, günümüz gelişmeler sonucu ekslibrisin kitap içindeki işlevinden kopup, sahibinin temsiliyeti üzerinden kendini gösterdiğini “Kitap artık yoktur, "ekslibris" kelimesi kitabın hayali izinin günümüze kalan yansımasıdır” ifadesiyle özetlemiştir (Tekcan, 2011, s. 66).

Dijital ortamda oluşturulan web sayfaları ekslibris sanatçısının özgeçmişinden katıldığı etkinliklere, aldığı ödüllere ve çalışma örneklerine kadar ayrıntılı bir şekilde tanıtım sağladığı tartışılmazdır. Aynı şeyi ekslibris dernekleri, ekslibris müzeleri ve kütüphaneler için de geçerlidir. Bu kurumların tarihçesine, kuruluş amaçlarına, vizyonuna, misyonuna düzenlediği etkinliklere ve galeri arşivlerine ve benzer bilgilerine ulaşmak dijitalleşme sayesinde her an ulaşılabilir olmaktadır.

Sanatçısına da geniş yaratım olanağı veren ekslibrisin en iyi paylaşım yeri müzeler ve web siteleridir. Müzeler, ziyaretçilerinin kendiliğinden gelmesini beklemek yerine, geçici sergiler düzenleyerek, panel ve konferanslar yaparak, workshoplar organize ederek çekim merkezi olmayı sürdürmektedirler. Etkili bir tanıtım kampanyasıyla, sosyal medya kanalıyla ya da müzeyi dijital ortama taşıyarak kitlelere ulaşmak mümkündür. Bunu en iyi başaran müzelerden birisi Frederikshavn Sanat Müzesi ve Ekslibris Koleksiyonu’dur (Pektaş H. , 2017, s. 134).

Dernek, belediye ve kütüphane gibi kurum ve kuruluşların gerçekleştirdiği uluslararası yarışmaların tanıtımı web sayfaları üzerinden olduğu gibi sosyal media ile gruplaşmalar üzerinden çok daha hızlı ve farklı ulus kültürlerine mensup bireylere de ulaşmaktadır. Bu yarışmalarda sergilenmeye değer görülen çalışmalardan oluşturulan kataloglar da dijital ortam etkisiyle elektronik kataloglar haline dönüşmektedir. Son yıllarda yaşanan pandemi etkisiyle yaşanan ekonomik gelişmeler bu dönüşümü çok daha etkin hale getirmiş ve bir çok etkinlik düzenleyicisinin bu yönetime başvurduğu görülmektedir.

Teknolojik gelişmeler ve değişik uygulamaların kullanımıyla, uluslararası kültürlerin iletişimde sosyal medyanın rolü çok daha etkin hale gelmektedir. Farklı ülkelerde bulunan ekslibris sanatçıları, ekslibris koleksiyoncuları ve ekslibris seven kişiler aralarında gruplar kurmakta, yaptıkları son çalışmaları veya bir başka sanatçının kendine gönderdiği çalışmaları paylaşmakta ve dünyanın başka bir ucunda bulunan diğer grup katılımcılarına örnek teşkil etmektedir. Ülkesinde gerçekleşecek bir etkinliğin veya yarışmanın ilgili olan grup üyelerine, onlar da üye oldukları diğer grup arkadaşlarıyla şartname ve afişleri paylaşarak hem yaygınlaşmayı hem de tanıtımı çok daha kısa sürede yapmış olmaktadır.

1.6. Türkiye’de Ekslibris

Avrupa’dan getirilen kitaplar aracılığı ile ülkemizde başlayan ekslibris serüveni, Kültür bakanlığı, Milli Kütüphane, Yapı Kredi Bankası, Basın müzesi gibi kurumların inisiyatifleriyle, Üsküdar Amerikan Koleji, Robert Koleji gibi yabancı öğretmenlerin çalıştığı okulların kütüphanelerinde ekslibrisi olan kitapların çoğalmasıyla, devam etmiştir.

1996, 2003, 2014 ve 2017 yılında baskıları yapılan Ekslibris kitabı, Prof. Dr. Hasip Pektaş’ın ülkemizdeki ekslibrisin tanınması için önemli bir katkı olmuştur. FISAE’nin 2000 yılında Ankara Ekslibris Derneği’nin üyeliğini kabul etmesi, İstanbul Ekslibris Derneği’ne dönüştürülmesi, İstanbul Ekslibris Akademisi Derneğinin faaliyete geçmesi, İMOGA bünyesindeki İstanbul Ekslibris Müzesinin bünyesinde 17000 üzerinde ekslibris koleksiyonun ve kitaplığın bulunması, alandaki araştırma ve sanatsal faaliyetler için son derece önem arz etmektedir. Türkiye’de ekslibris sergileri açılmanın yanında FISAE’nin toplantıları, yüksek lisans, sanatta yeterlik ve doktora tezleri, makaleler gibi bilimsel araştırmalar, ekslibrisin sadece ülkemizde değil,

uluslararası çevrelerde de tanıtım ve yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır (Pektaş H. , Ekslibris, 2014).

18.03.2021 tarihinde altı dilde yayımlanan FISAE Newsletter'ın 15. Sayısı tamamen Türk ekslibris sanatçısına adanmıştır. Klaus Röde'in sözlerine göre, Prof.Dr. Hasip Pektaş'ın önerisi üzerinde, uluslararası ekslibris çevrelerine, özgeçmişleriyle beraber çalışmalarından dörder örnek verilen Türk ekslibris sanatçıları sırasıyla; Vedat Çolak, İsmail Aslan, Durmuş Bahar, Tezcan Bahar, Erkin Keskin, Alperen Güldü tanıtılmıştır (Rödel, 2023). “Artık yurt dışındaki ekslibris sergilerinde, yarışmalarında sanatçılarımız ödüller almakta, bu alanda yapılan çalışmalarda sesimizi duyurmaktadırlar.” (Pektaş H. , 2023).

Türkiye’de giderek daha çok sanat eğitimi veren kurumlarda ekslibris dersleri eklenmekte veya baskı resim derslerin konuları içine dâhil edilmekte, bu konuda akademik araştırmalar yürütülmektedir. Ekslibris sanatında gönlünü vermiş birçok eğitimci genç sanatçı adaylarını yarışmalara katılmayı ve bu alanda gelişmeyi teşvik etmektedir. Pektaş’a göre “2000’li yıllardan bu yana ülkemizde, özellikle güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda baskıresim ve grafik tasarım hocalarının özendirmeleriyle, ekslibris yapan gençler yetişmeye başlamıştır.” (Pektaş H. , 2014, s. 33).

1.7. Bulgaristan’da Ekslibris

Bulgaristan ekslibris tarihi fazla araştırılmamıştır. İlk korunan sanatsal ekslibris Kristyo K. Taçev tarafından hazırlanan, A. Protiç’in 1970’te yayınlanmış “Eva” isimli kitapta bulunmuştur. 20.yyda Bulgar ekslibris sanatı en basit yazıdan en ünlü grafik ustalar tarafından hazırlanmış kompleks gravür eserlerine kadar her türünde mevcuttur. İlk ekslibrisini 1915’te üreten Vasil Zahariev, 1923 Zagreb Slav ekslibris sanatı sergisine katılarak, alanda uluslararası etkinlikte yer alan ilk Bulgar ressamı olmuştur. Günümüzde Penço Kulekov ve Mitko Bakalov gibi tamamen ekslibrise odaklanan sanatçılar yanı sıra, Georgi Pençev, Jana Kosturkova, Rumen Skorçev, Borislav Stoev, Stoimen Stoimenov gibi en önemli Bulgar grafik sanatçıları da bu sanat alanına katkılarını vermektedir (Libvar Art Department, 2019).

Bulgaristan Dış İşleri Bakanlığına bağlı olan Devlet Kültür Enstitüsü’nün ekslibris koleksiyonunda bulunan yüzden fazla eserin arasında Dimo Kolibarov, Eduard Penkov, Hristo Kerin, Hristo Naydenov, Yulian Yordanov, Olga Paskalya gibi alanda kendini kabul ettirmiş sanatçıların eserleri, farklı ülkeleri ziyaret eden gezici sergiler

sayesinde tanıtmak bir geleneğe dönüşmüştür. Örneğin 2008 takviminde sergi Mart ile Aralık ayları arasından sırasıyla Kopenhagen, Pilzen, Buenos Aires, Santiago, Kishinev şehirlerinde takdim edilmiştir. Devlet kurumu aracılığı ile sadece Bulgar ekslibris sanatı değil, Bulgaristan kültürü de planlı-programlı bir şekilde tanıtılmış, kıtalar arası iletişim de kurulmuştur (Bulgarian MFA Cultural Institute).

Bulgaristan'ın Ruse kentinde “Lyuben Karavelov” Bölge kütüphanesi bünyesinde 2005'ten beri düzenli olarak uluslararası ekslibris yarışmaları düzenlenmektedir. İlk yarışma İvan İvanov Yoaniy'in teklifiyle Ruse doğumlu Nobel ödüllü yazar Eliyas Kaneti'nin doğumunun 100. Yıl kutlamaları çerçevesinde organize edilmiştir. Yarışmada büyük ödül, kütüphane ödülü ve sponsor ödüllерinin yanı sıra, sergi düzenlenmektedir. Sergi Bulgaristan'ın farklı şehirlerinde ve komşu ülke Romanya'nın iki şehrinde de organize edilmektedir. Sergi kataloğu, tanınmak isteyen katılımcılar için bir fırsat olarak görünmektedir. Sürekli katılan ve davet edilen katılımcıların yanı sıra, yeni katılımcıların ilgisini çekebilmek adına yarışma duyurusu bütün sanatla ilgili okullara ve ekslibris ile ilgili olan dünyadaki bütün kuruluşlara bildirilmektedir (Lyuben Karavelov Ruse Bölge Kütüphanesi, 2022).

2. BÖLÜM

EKSLİBRİS SANATI, KOLEKSİYONCULUĞU VE EĞİTİMİ

ÜZERİNE NOTLAR

Ülkemizde ekslibris sanatını daha geniş kitlelere, özellikle de genç nesillere tanıtmak ve sevdirmek, ekslibris örneklerini toplayan ve alandaki sanatçılara destek sağlayan aktif koleksiyoncu çevrelerini oluşturmak ve bu sanat alanına ilgiliyi canlı tutmak, kendi kültürel değerlerimizi araştırmak, tanımak, günümüzde yaşatmak, gelecek nesillere aktarmak ve diğer kültürlerle iletişime geçerek bu değerleri paylaşmak açısından son derece önemlidir. Bu nosyonu ülkemizde taşıyan dernekler, müzeler, baskı resim ve ekslibris eğitimi veren eğitim kurumların yanında, Türk ekslibris sanatçıları, koleksiyoner ve eğitimcileri de büyük özveri ve çabalarla desteklemektedir. Kendine özgü teknik ve materyallerle ürettikleri çalışmalarla ekslibris konulu etkinlik ve yarışmalarına katılmak, Türk ve yabancı meslektaşları ve uzmanlarla görüşmelerde bulunmak, workshoplar (çalıştaylar) düzenlemek ve üniversite öğrencileri arasında alana yeni sanatçılar kazandırmak gibi faaliyetlerde bulunan sanatçı ve akademisyenler, bu sanatın ülkemizdeki tanıtımı ve yaygınlaştırmasında katkıda bulunmalıdırlar.

2.1. Ekslibris Koleksiyonculuğu

Ekslibris koleksiyonu oluşturmanın ilk adımından, düzenleme, saklama ve geliştirme stratejisini oluşturmanın ve kullanım şeklinin etkisi ile ilgili sayısal ve sayısal olmayan analizler yapılmakta ve çıkarımlara ulaşılmaktadır.

2.1.1. Koleksiyon Oluşturmanın Amacı ve Kaynakları

İstanbul Ekslibris Derneğine üyelikle ve hediye edilen on ekslibrisle temeli atılan ekslibris koleksiyonunun amacı kıymetli sanat eserlerini toplamak, saklamak ve gelecek nesillere iletmektir. Özellikle İstanbul’da düzenlenen FISAE nin 33. Uluslararası Kongresinde yurtdışında ve Türkiye’de ekslibris yapan sanatçılarla, Ulusal kongrede ve Türkiye’de ekslibrisle ilgilenen, üreten ve biriktiren kişilerle tanışma ve takas olanağı bulunmuş, ekslibris değiş-tokuşları yapılmıştır.

Guntis Višņevskis isimli Letonya’lı bir koleksiyonerin iki siparişi karşılığında, Višņevskis’in koleksiyonundan 133 adet ekslibris araştırmacıya mektuplaşmak suretiyle gönderilmiştir.

Koleksiyonda, kendini ispatlamış sanatçıların eserlerinin yanı sıra, Güzel Sanatlar Fakültesindeki Ekslibris dersinde öğrencilerin çalışmalarından oluşan ayrı bir klasör düzenlenmiştir. Bu dosyada yer alan çalışmalar, dersi seçen diğer öğrencilere örnek olarak gösterilmektedir (Görsel 4-7).

Görsel 4. Ece Çolak, X3, (120x90 mm.), 2021.

Görsel 5. Özgür Aslantaş, C3, (120x65 mm.), 2009.

Görsel 6. Sinem Fındık, S1, (100x150 mm.), 2008.

Görsel 7. Tuğba Memiş, L1, (130x115 mm.), 2012.

Koleksiyondaki eserlerin kaynağı olarak, dernek temasları, sanatçı ve koleksiyonerlerle değiş-tokuş, sipariş ve öğrenci çalışmaları gösterilebilir. Başlangıçta sayıyı artırma amacıyla her türlü teknikle üretilmiş ekslibrisler toplanmış, sonraki aşamalarda dijital ortamda ve geleneksel tekniklerle yapılmış çalışmaların klasörleri ayrılmıştır.

2.1.2. Koleksiyonu Düzenleme, Kayıt ve Saklama Şekli

Biriktirme, sürece dayalı bir eylemdir. Dolayısıyla koleksiyon oluşturmak ve geliştirmek de sabır ve süreklilik isteyen bir faaliyettir. Biriken çalışmaların sayısı arttıkça düzen kurma ihtiyacı doğmaktadır. Yerli ve yabancı sanatçıların eserleri ayrı klasörlerde toplanmış, eser sayısı arttıkça Türk ekslibrisin önde gelen isimleri olan Hasip Pektaş ve Yunus Güneş adına ayrı klasörler oluşturulmuştur.

Envantere oluşturmayı kolaylaştırmak amacıyla çalışmaların görselleri sanal ortama aktarılmaya başlanmıştır. Bazı çalışmaların üzerinde ayrıntılı bilgiler olmadığı için yarışma katalogları üzerindeki toplu katılımcı sanatçı listelerindeki bilgilerden yararlanılmıştır. Eser künyesinin her zaman tam olmaması veya hiç olmaması, koleksiyonculuğun zorlukları arasındadır. Bu gibi durumlarda koleksiyoncu ipuçları toplar ve eserin eksik künye bilgilerini tamamlamaya çalışmaktadır. Görsel dosyası, sanatçının soyadı, adı, teknik, ülke, doğum yılı, teknik, boyut, yıl ve ülke gibi bilgileri içerecek şekilde isimlendirilmiştir. Koleksiyonun bu aşamasında dijital klasör içinde sanatçı soyadının baş harfine göre sıralanmıştır. İhtiyaç duyulduğunda farklı bir sınıflandırma veya ülke bazında bir istatistik çıkarma olanakları artırılmış ve esneklik

sağlanmıştır. Öğrencilerin üniversite ortamında ürettikleri çalışmalardan oluşan birikimler arttıkça ayrı kutular içinde, üretim yılına göre sınıflandırılmış ve sıralanmıştır.

2.1.3. Koleksiyonu Kullanma (Değerlendirme) Şekli

Koleksiyonun yaşaması ve faydalı olması açısından, ekslibris sanatını tanıtmak ve yaymak amacıyla, eserler Kayseri ve Sivas'ta iki ayrı sergide izleyicisi ve meraklısıyla buluşturmuştur. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde düzenlenen uluslararası kongre çerçevesinde açılan koleksiyon sergisini destekleyen uygulamalı çalıştay da gerçekleştirilmiştir.

Workshopta Shakespeare'in 500. Yıl anısına tasarlanmış ekslibrisin üretim sürecinde, Dijital tasarım, Serigrafi ve Gravür teknikleri kullanarak hazırlanan ve asitle kesilmiş kalıpla iki farklı ton uygulaması gösterilmiştir.

Kayseri Galeri Mosa'da ekslibrisle ilgili açılan ilk sergi olması, bu sanat dalının tanıtımı açısından önem taşımaktadır

2.1.4. Sayısal Verilerle Ekslibris Koleksiyonu

Ekslibris üretiminde kullanılmakta olan Baskı Teknikleri ve Simgeleri 1958'de FISAE'nin Barselona Uluslararası Ekslibris Kongresi'nde kabul edilmiş, Nisan 2000'de Belgrad ve Cenevre'de değişiklik yapılmıştır. Bu listede yer alan toplam 48 teknikten, Vedat Çolak koleksiyonunda 25 tekniği temsil eden ekslibris örnekleri yer almaktadır.

Mevcut durumda Vedat Çolak'ın koleksiyonunda yer alan çalışmalarda kullanılan 25 farklı teknik aşağıda sıralanmıştır:

1. C1 = Çelik oyma / Steel engraving
2. C2 = Hakkak kalemiyle oyma (özellikle bakır üzerine) / Burin (graver or gouge) engraving
3. C3 = Asitle yedirme / Etching
4. C4 = Kuru kazıma / Drypoint
5. C5 = Akuatinta / Aquatint kalemiyle oyma (özellikle bakır
6. C7 = Mekanik doku yaratma / Mezzotint
7. C8 = Plastik gravür / Engraving on linoleum, plastic or other materials
8. X = Yüksek baskı / Relief printing (X = Xylographie)
9. X1 = Ağaç baskı / Woodcut
10. X2 = Ağaç oyma baskı / Wood engraving
11. X3 = Linolyum baskı / Linocut
12. X4 = Rölyef baskılı oyulmuş veya kazınmış metal plakalar, özellikle metal kesim/ Relief-printed engraved or etched metal plates, notably metal cut

13. X5 = Oyma baskı için oluşturulmuş kabartma baskılı metal plakalar / Relief-printed metal plates created for intaglio printing.
14. T = Tipografi, yazı baskısı / Typography, letterpress
15. P1 = Klişe baskı (Fotoğraflı veya fotoğraksız) / Line block (cliché) with or without photography
16. L = Taş baskı – Litografi / Lithography
17. L1 = Taş baskı / Autolithography
18. P8 = Fotograf / Original photograph, hologram
19. S1 = İpek Baskı / Original serigraphy (silkscreen)
20. CGD = Bilgisayarda tasarım / Computer generated design
21. P = Fotografik çoğaltma / Photographic reproduction
22. P6 = Fotolitografi baskı / Photolithography, process transfer lithography
23. P7 = Ofset baskı / Offset, duotone
24. CRD = Bilgisayarla çoğaltma / Computer reproduced design
25. MT = Karışık teknik / Mixed technique

Koleksiyonda yer alan çalışmaları yabancı sanatçılar, Türk sanatçılar ve Öğrenci çalışmaları şeklinde üç kategoriye ayrılmıştır. Yabancı sanatçılar kategorisinde Bulgar sanatçıları, koleksiyoner Guntis Višņevskis tarafından gönderilen koleksiyonda yer alan çoğunlukla Letonya’lı sanatçılar ve Estonya, Danimarka, İspanya, Slovakya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya gibi çeşitli ülkelerden sanatçıların eserleri yer almaktadır. Guntis Višņevskis koleksiyonu içerisinde çalışmaları bulunan sanatçılar arasında Elita Viliama, Peteris Unitis, Vilnis Resnis, Aina Karlsone, Oto Mednis gibi isimler yer almaktadır.

Tablo 1. Vedat Çolak’ın Ekslibris Koleksiyonunda Yer Alan Teknikler

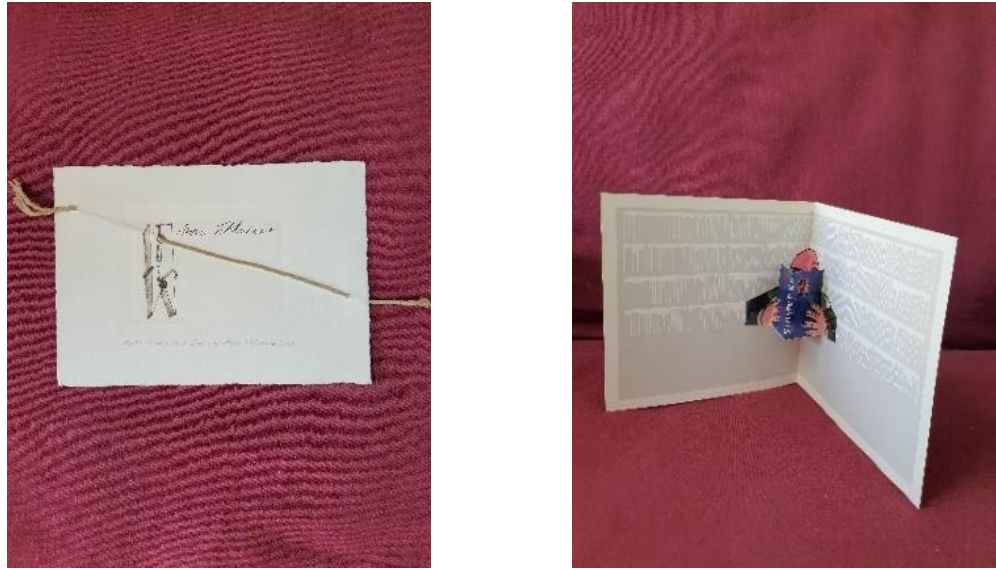
Baskı Teknikleri ve simgeleri	Yabancı Sanatçıların Çalışmaları			Türk Sanatçıların Çalışmaları	Öğrenci çalışmaları
	Bulgar Sanatçılar	Koleksiyoner Guntis Višņevskis’ten gelenler	Diğer ülke sanatçıları		
X (Yüksek B.)	1	78	64	49	94
C (Çukur B.)	14	42	142	65	230
S (Şablon B.)	-	-	28	1	97
L (Düz B.)	6	-	5	-	14
MT (Karışık)	3	-	8	1	-
CRD	-	-	-	36	15
CGD	5	14	59	77	153
DENEYSEL	-	-	2	-	-
Toplam	29	134	308	229	603
Genel Toplam	471			229	603

Tablo 1'e göre koleksiyondaki Bulgar sanatçıların çalışmalarında en fazla C (*Çukur baskı teknikleri*) ve L (*Litografi*) teknikleri yer almış, hiç deneysel uygulamaya rastlanmamıştır. Koleksiyoncu Guntis Vishneskis tarafından hediye edilen ve çoğunlukla Letonya sanatçıların yer aldığı eserlerde sadece 3 tekniğe yer verilmiş (Görsel 8). Bunlardan en fazla kullanılan teknik X (78 adet), daha az kullanılan C (*Çukur baskı teknikleri* - 14 adet) ve en az CGD (Bilgisayarda destekli tasarım - 14 adet) olarak tespit edilmiştir. Guntis Vişnevskis'in V. Çolak'ın koleksiyonuna sayı (toplam 134 adet) ve kalite olarak da büyük katkısı olduğu belirtilmelidir.

Görsel 8. Koleksiyoner Guntis Vişnevskis'in ekslibrisleri ve mektup zarfları.

Koleksiyonda “Diğer” kategorisinde yer alan sanatçıların ülkeleri Ukrayna, Sırbistan, Belarus, İtalya, Belçika, Polonya, Bulgaristan Çek Cumhuriyeti, Rusya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Taiwan, Romanya, Slovakya, Brezilya, Çin, Hong Kong, Moldova, İngiltere, Arjantin, Japonya, Karadağ, Fransa, Avusturya şeklinde sıralanabilir. Burada en fazla kullanılan teknikler; C (142 adet), X (64 adet) ve CAD (59 adet) olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Anna Tihonova Jordanova (Görsel 9.a) ve Rastko Ciric'e (Görsel 9.b) ait iki orijinal ekslibris Deneysel Teknik kategorisine dahil edilmiştir.

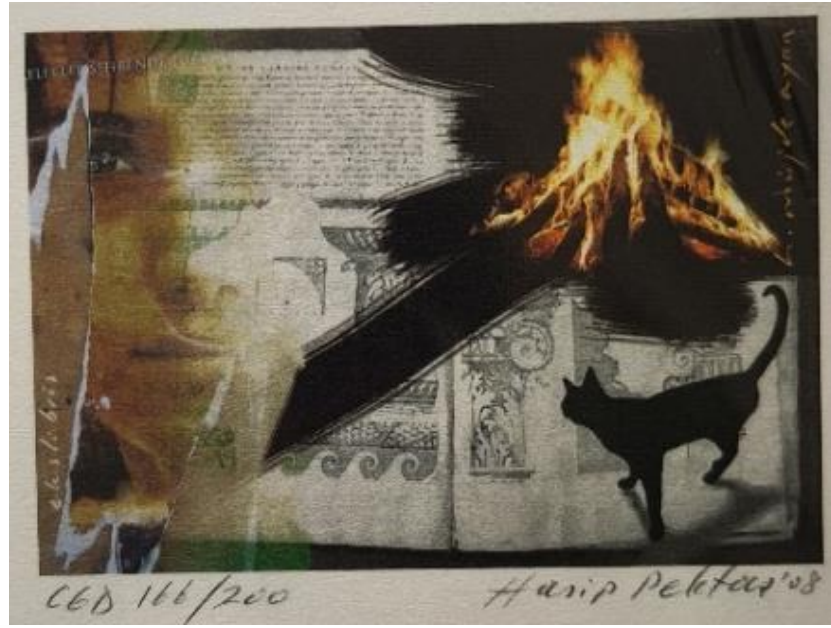

Görsel 9. (a) Ekslibris, Anna Titonova, 2002; (b) Ekslibris, Rastko Ciric, 2004, Vedat Çolak Ekslibris Koleksiyonu.

Türk sanatçıların koleksiyondaki katkısı şu ana kadar 5 farklı teknikte 229 adet çalışma olarak tespit edilmiştir. Litografi ve Deneysel tekniklerde herhangi bir ekslibrise rastlanmamışken, çalışmalarda en çok kullanılan teknikler CGD (77 adet) (Görsel 10-17), C (65 adet) (Görsel 18-23) X (49 adet) (Görsel 24) ve CRD (36 adet). S (İpek baskı) ve MT (Karışık teknik) tekniklerden de birer çalışma mevcuttur.

Görsel 10. Tezcan Bahar, CGD, (65x115 mm.), 2010.

Görsel 11. Hasip Pektaş, CGD, (80x115 mm.), 2008.

Görsel 12. Yusuf Keş, CGD, (83x83 mm.), 2009.

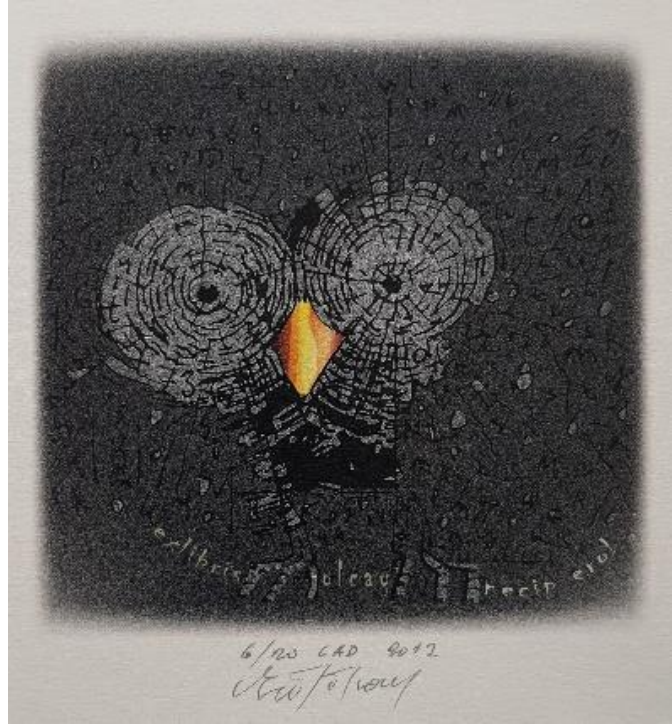
Görsel 13. Durmuş Bahar, CGD, (130x90 mm.), 2018.

Görsel 14. Özden Pektaş, CGD, (73x124 mm.), 2010.

Görsel 15. Nurgül Arıkan, CGD, (90x110 mm.), 2010.

Görsel 16. Necip Erol Olcay, CGD, (120x125 mm.), 2012.

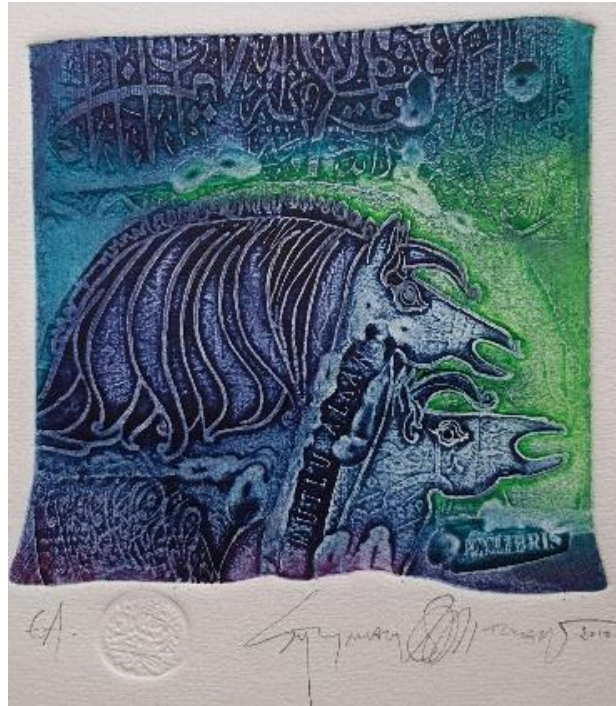
Görsel 17. Alperen Güldü, CGD, (130x120 mm.), 2018.

Görsel 18. Erkin Keskin, C3, (110x117 mm.), 2010.

Görsel 19. Melihat Tüzün, C3+C5+C6, (95x120 mm.), 2012.

Görsel 20. Süleyman Saim Tekcan, X5, (140x140 mm.), 2010.

Görsel 21. Musa Köksal, C3+C5, (68x117 mm.), 2008.

Görsel 22. Mahmut Durmuş, C3, (125x93 mm.), 2010.

Görsel 23. Şükrü Ertürk, C2, (80x145 mm.), 2014.

Görsel 24. Yunus Güneş, X2, (93x80 mm.), 2006.

Eser mevcudiyetine bakarak, koleksiyonda yer alan Bulgar sanatçılar tarafından en çok tercih edilen C (Çukur Baskı) tekniği, Letonya sanatçıları tarafından- X (Yüksek baskı) tekniği, Türk sanatçılar tarafından ise CGD ve CRD tekniği olduğu ifade edilebilir. Öğrencilerin tercihi ise C (Çukur baskı) tekniğinden yana olmuştur.

Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde araştırmacı tarafından yürütülen Litografi, Serigrafi, Gravür, Ekslibris, Kağıt sanatı gibi derslerde öğrencilere aktarılan kuramsal ve uygulamalı bilgiler ve yarışmalara teşvik edilmesi sayesinde, genç sanatçı adayları bir çok sergi ve çalışmaya eser göndermiş, Sertifika ve Ödüller almıştır. Öğrencilerin çalışmaları Çolak'ın koleksiyonuna katkısı 603 adet ekslibrisi içeren özel bir kategoriyle olmuştur. Bunların arasında en fazla kullanılan teknik C (Çukur baskı) (230 adet), CGD (Bilgisayarda tasarım) (153 adet), CRD (15 adet), X (Yüksek baskı) (94 adet) ve S (Şablon baskı) (97 adet). L (Düz baskı) tekniğinden daha az sayıda çalışmanın olması, sınırlı sayıda litografi taşın mevcudiyetinden ve zaman alıcı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Koleksiyonun mevcut durumunda 471 yabancı, 229 Türk sanatçı ve 603 öğrenciye ait olmak üzere, toplam 1303 ekslibris yer almaktadır.

Araştırma kapsamında Görüşlerine başvuru alan üç Bulgar sanatçıdan Hristo Naydenov, “800 parçadan oluşan küçük bir koleksiyona” sahip olduğunu söylemiştir. Koleksiyon oluşturma fikrinin kendiliğinden ortaya çıktığını, ve diğer sanatçılarla değiş-tokuş şeklinde başladığını ifade etmiştir. Koleksiyondaki eserleri genel izlenim olarak sevdiğini, tüm grafik teknikleri sevdiğinden herhangi bir teknik tercihi olmadığını, koleksiyonu geliştirmekle ilgili herhangi bir strateji geliştirmediğini; sevdiği bir çalışma ile ilgili sanatçı veya ekslibris sahibiyle iletişime geçtiğini söylemiştir. Koleksiyonunu toplarken herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını, zaman içinde her şeyin normal ve mantıklı bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmiştir.

Röportaj yapılan ikinci Bulgar sanatçı Hristo Kerin konuyla ilgili net bir fikri olmamakla birlikte, 100-200 eserlik bir koleksiyonu olduğundan, meslektaşları ve koleksiyonerlerde gördüğü ve özellikle tasarımını sevdiği parçaları topladığından bahsetmiştir. İlk değiş tokuşu Slovakyalı meslektaşı Peter Kotsak'ın ricası üzerine gerçekleştirdiğini, şu ana kadar herhangi bir koleksiyon geliştirme stratejisi geliştirmediğini ifade etmiştir. Batı'da koleksiyonculuğun nasıl geliştiğiyle ilgili bilgisi olduğunu, bir gün karar verdiğinde de buna yönelik uğraş vereceğini belirtmiştir.

Üçüncü Bulgar sanatçı Veselin Damyanov-VES, dünyanın dört bir yanından en ünlü çağdaş sanatçıların eserlerinden oluşan yaklaşık iki yüz parçalık mütevazı koleksiyonuna sahip olduğunu, onu geliştirmek için herhangi bir strateji geliştirmediğini ifade etmiştir. Kendiliğinden gelişen toplama eylemi sürecinde hem sanatçılar, hem de bu sanatın önde gelen koleksiyoncularıyla ekslibris alışverişinde bulunduğunu anlatan Ves, her yeni çalışmayı hoşlukla ve sevinçle karşıladığını, sanatçıların kendi elleriyle, yetenekleriyle, çok çalışarak yarattıklarından kıymet verdiğini vurgulamıştır.

Röportaj yapılan ve bir ekslibris koleksiyonuna da sahip olan değerli Türk sanatçı Şükrü Ertürk, koleksiyonculuğun yaygınlaşmasının bilgilenmeyle doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Sanatçı, Luc van den Briele'in adına yaptığı ekslibrisin karşılığı olarak gönderilen eserlerle koleksiyonunu başlattığını ve kongrelerdeki değiş tokuş ve dernek aracılığıyla sayılarını arttırdığını belirtmiştir. Ertürk'e göre koleksiyonculuğun önündeki engellerin arasında; Matbaanın Türkiye'ye geç gelmesinden kaynaklanan baskı resim sanatının gelişmesindeki gecikme, okullarımızda görsel sanatlar eğitiminin konudaki ilgi azlığı, kamu ve özel kuruluşların alandaki katkı yetersizliği gibi sebepler yer almaktadır. Ertürk, sanatçıların ekonomik olarak güçlenmesine bağlı olarak koleksiyonculuğun da artacağı fikrini ifade etmiştir. Sanatçı, koleksiyonu genişletmek için uluslararası ilişkilerinin sıcak tutmanın ve yabancı dil bilmenin önemini vurgulamıştır.

Röportajlarda yer alan sanatçılardan ikisi- Hristo Naydenov ve Hristo Kerin-Bulgaristan'da üniversitede akademisyenlik yaparken, Veselin Damyanov-ves, Görsel sanatlar öğretmenidir. Araştırmacıdan farklı olarak, hiç biri öğrencilerinin çalışmalarından koleksiyon oluşturmamıştır. Araştırmanın sistematik düzen, dijital katalog ve geliştirme planlarına karşılık, Bulgar meslektaşları, koleksiyonlarıyla gurur duymalarına rağmen, özel bir tasnifleme veya geliştirme stratejisi oluşturmadıklarını ifade etmişlerdir.

Alandaki teknik, teknoloji ve tasarım trendlerinin takip edilmesi, sevdiği sanatçıların eserlerine sahip olması, orijinal örneklerini her daim inceleyebilme ve sahip olma tatminini yaşayabilmesi, yetiştirdiği öğrencilerin başarısından hissettiği gururunu paylaşabilmesi, çeşitli teknikler ve konularla ilgili örnekleri arkadaşlarına, meslektaşlarına ve öğrencilerine gösterebilmesi gibi konular, araştırmacıya göre koleksiyonculuğun önemli katkıları arasındadır.

2.2. Ekslibris Sanatı Üzerine Notlar

Ekslibris çalışmaları yapısal özellikleri, kullanılan teknik, konu, kompozisyon ve renk paleti, kullanım amacı açılarından incelenebilir.

2.2.1. Ekslibrisin Yapısal Özellikleri

Ekslibris kitap kapağına sığma zorunluluğu neticesinde, küçük boyutlarına rağmen içinde çok fazla özelliği barındıran bir sanatsal tasarımdır. Kişiyi özgü veya yarışma konusu doğrultusunda yapıldığında, tasarım aşamasında kompozisyon, tipografi, konu gibi düzlemlerde bir araştırma sürecinden geçmesi gerektirmektedir. Ekslibrisin üretim aşamasındaki teknik çeşitliliği ise özgürlüklerin bir göstergesidir. Boyut konusundaki kısıtlamalar da uluslararası hareketlilikte bir nevi avantaja dönüşmektedir.

Genellikle yarışmalarda şart koşulduğundan, 13 cm'den büyük çalışma üretilmemektedir. Buna uygun olarak araştırmacı kağıt ve baskı alanı boyutunda sabit ölçülerle sınırlandırma yapmamakta, baskı alanı kare olan 30, dikdörtgen olan 18, farklı şekil denemelerinde bulunduğu da 17 tasarımı mevcuttur.

2.2.2. Ekslibrisin Teknik Özellikleri

Tüm geleneksel baskı türlerin yanında, günümüzde farklı dijital teknolojilerin yardımıyla veya farklı tekniklerin karışımıyla ekslibrisler üretilmektedir. Araştırmacının ekslibris üretiminde serigrafi, CGD ve gravür tekniklerini uygulanmıştır. İpek baskının bir şablon tekniği olması nedeniyle, genellikle grafiksel etki ağır basmaktadır. araştırmacı çalışmalarını bu grafiksel izlenimden kurtulma ve resimsel etkiyi artırma arayışına yönelmiştir. Ayrıca bazı paket programları kombine ederek CGD çalışmaları üretmiştir. Kısa sürede çok sayıda varyasyon oluşturma avantajına sahip dijital ortam geleneksel tekniklerle yapılmış çalışmanın yanında mekanik bir izlenimle sonuçlanabilmektedir. Her iki ortamda da çalışma üretebilmek için, bu ortamların kendine özgü özelliklerine hâkimiyet, bilgi, beceri ve teknik donanım gereklidir. “Jimnastik” konulu seri dijital programlardan yararlanılarak üretilmiş çalışmalardır (Görsel 25, 26).

Görsel 25. Vedat Çolak, CGD, (95x95 mm.),
2007.

Görsel 26. Vedat Çolak, CGD, (95x95 mm.),
2007.

Geleneksel tekniklerin uygulanmasına izin vermeyen ortam veya durumlarda, akıllı telefonlarda çalışabilen aplikasyonlar sayesinde, kişiler adına yapılmış ekslibriler, yine elektronik ortamda kendilerine ulaştırmak ise çağımızın sunduğu imkanlardandır (Görsel 27, 28).

Görsel 27. Vedat Çolak, CGD, (130x90
mm.), 2022.

Görsel 28. Vedat Çolak, CGD, (130x100
mm.), 2022.

Yaratım süreci içinde sanatçılar ihtiyaçlarına göre tekniklerini ve araç gereçlerini tasarlarlar. Hem geleneksel tekniklere hem de yeni teknolojilere hakim olan sanatçı,

ihtiyacına uygun olarak onları kombine eder, birleştirir, farklı sıralamada uygulayarak deneysel yaklaşımlarda bulunmaktadır. Hedeflediği sonuçlara göre malzeme, materyal ve süreçlerle oynayarak, beklediği sonuçlara ulaşabildiği gibi, şaşırtıcı sonuçlarla da sanat alanına katkıda bulunabilir.

Kendi tarzını arayan araştırmacı, dijital ortamlardaki tasarımlarını serigrafi ve gravür gibi geleneksel tekniklerle çoğaltma yöntemini uygulamıştır (Görsel 51). Bu çalışmada paket programı ile tasarlanmış kompozisyonun negatif ve terslenmiş görüntüsünün filmi alınmış ve ipek şablonla (serigrafi) çinko plaka üzerine basılmış, asitleme sonrası çoğaltma kalıbı (gravür) oluşturulmuştur. Bu tasarımlarda doku etkilerini arttırmak için aquatinta, çizgisel etkileri belirginleştirmek için ise kuru kazıma ile kalıbı sıralı çoğaltmalar için hazırlamaktadır.

Sanatçılar ihtiyaçları doğrultusunda araç gereçlerini kendine göre ayarlayabilir veya tasarlayabilirler. Araştırmacı da linol, ahşap ve metal oyma aletlerini ve uygulama düzeneklerini farklı malzemelerden oluşturmakta ve geliştirmektedir. Ayrıca çukur baskı tekniklerinde kullanılmak üzere emme özelliği yüksek olan kâğıt geliştirme arayışına girmiştir. Deneyler neticesinde elde ettiği kağıtları C3+C4+C5 kodlu tekniklerdeki uygulamaktadır.

2.2.3. Kompozisyon ve Renk Paleti

Monokrom veya renkli olabilen ekslibris eserleri, sipariş verenin olduğu kadar, sanatçının da etkisi ve/veya katkısı vardır. Tarihte monokrom basılan bazı ekslibrisler, sonradan elde sulu boya veya mürekkeple renklendirilmiştir. Sanatın her alanında olduğu kadar, ekslibriste de renk paleti ve kompozisyon, tarihsel döneme, kültürel etkilere ve kişisel tercihlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

Araştırmacının çalışmalarında ağırlıklı olarak yeşil, kahve ve sarı rengin kombinasyonu fark edilmektedir. Doğduğu coğrafyanın özelliklerini ve doğa sevgisini yansıtan toprak renkleri, sanat anlayışında ve renk paletinde yer bulmuştur. İlk serigrafi çalışmalarında bu renkler daha grafiksel tat verirken, sonraki dönemlerde transparan medyumlar ve geçişler sayesinde ton sayısı artırılmış, katman ve dokularla resimsel etkiler ön plana çıkarılmıştır. Kompozisyon kurgusunda açık, koyu ve ara ton değerlerin dengeli kullanımına özen gösterilmiştir. Çoğu zaman arka planda kültürel motifler, doğadan esinlenerek dal ve yaprak dokuları veya kişiye özgü unsurlar sayesinde dokular oluşturmaktadır.

2.2.4. Ekslibris Çalışmalarında Konu Seçimi

Ekslibrisin iletişim işlevinden bahsederken, kişiler arası ve kültürlerarası ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunduğu aşıkardır. Kişiler arası ilişkilerde dostlukların kurulmasına, kültürel değerlerin aktarımı ve tanıtımına da vesile olmaktadır. Sıklıkla ekslibris yarışmaları ve sergilerinde olduğu kadar, bazı koleksiyoncuların da seçimlerinde özellikle belli konular belirlenmekte, sanatçılar da konuya uygun çalışmalar üretmektedirler. Araştırmacının çalışmalarında yarışma konuların zorunlu olduğu durumlar dışında, ağırlıklı olarak doğa, Türk kültürüne özgü konu ve motiflerin yer bulduğu gözlemlenebilir. Kişiler adına yaptığı ekslibrislerde ise kişinin karakter özelliklerini, ilgi veya çalışma alanını ya da farklı bir özelliğini yansıtan tasarımlar üreten Çolak, söz konusu kişilerin kütüphanelerine veya sanat koleksiyonlarına özel bir katkıda bulunmaktadır. Vedat Çolak'ın kültürel öğeleri ve meslekleri yansıtan tasarımları, Türk kültürünü, yerel ve evrensel değerlerini alanda tanıtmak ve yaygınlaştırmak açısından görsel bir katkı olarak görülebilir.

Satılmış Başaran adına tasarlanan bitkisel baskı kalıplarını ve Hacivat ile Karagöz imgelerini (Görsel 29) ve Gökhan Eken adına tasarlanan Yaşadığı yörenin etnografik özelliklerini içeren ekslibrisler (Görsel 30), kültürel öğeleri kullandığı çalışmalara örnektir.

Görsel 29. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2010.

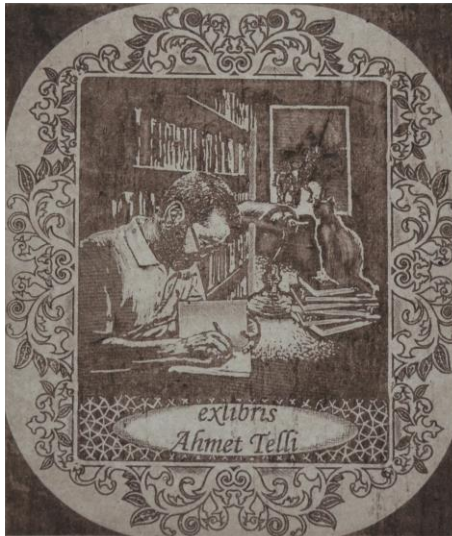

Görsel 30. Vedat Çolak, C3+C4, (130x117 mm.), 2016.

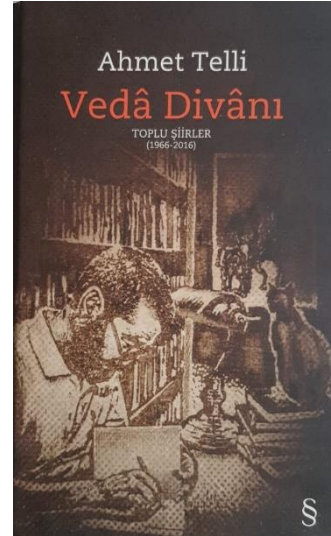
Ekslibris sanatında meslekleri odağına alan tasarımlar da sıklıkla konu edilmektedir. Örneğin Şair Ahmet Telli'nin meslekte 50. yılının adına düzenlenmiş

etkinlikler çerçevesinde, ekslibris sanatçıları tarafından şair adına tasarlanmış çalışmaların sergisi açılmış ve sergi kataloğu bastırılmıştır. Şairin tüm eserlerini içeren “Veda Divanı” kitabına ekslibris olarak araştırmacının tasarımı (Görsel 31) seçilmiş, aynı çalışmanın bir detayı ise (Görsel 32) kitabın kapak illüstrasyonu olarak kullanılmıştır. Kitabın içinde ise illüstrasyon şeklinde, sergide yer alan diğer ekslibrislerden detaylar yer bulmuştur.

Bu ilginç uygulamada, ekslibrisin kitapla olan ilişkisinin mülkiyet gösterme özelliğinin yanı sıra, sergilenen bir sanat eseri ve bir kitabın içeriğini destekleyen illüstratif bir öge olarak üç farklı kullanım şekli görülmektedir. Böylece ekslibris, edebiyat sanatçısı-görsel sanatçı- seyirci- okur arasındaki iletişimin içinde farklı anlamlar taşıyan ve mesajlar aktaran bir köprü ve araç işlevini üstlenmiştir. Diğer yandan sergilenen ve koleksiyonlarda yer alan sanat objesi olan ekslibris, sanatın başka bir alanına- kitap illüstrasyonu alanına-transfer olmuş, farklı bir rolde farklı bir okuyucu kitlesine ulaşma sürecine dahil edilmiştir.

Görsel 31. Vedat Çolak, C3+C4, (130x110 mm.), 2017.

Görsel 32. Ahmet Telli “Veda Divanı”.

2.2.5. Ekslibrisin Kullanım Amacı

Ekslibris sanatçıları eserleri sayesinde farklı alanlarda kendilerini ifade edebilirler. Konulu-konusuz yarışma ve sergilere katılım, koleksiyoncu ve meslektaşlarıyla takas, arkadaşlara hediye, önemli şahıs veya olayların adına

düzenlenen etkinliklere katılım veya kişisel zevklerine uygun özgür tasarım yapmak sanatçının amacı olabilir.

2.2.5.1. Koleksiyoncu Siparişi ve Takas

Koleksiyoncular ve sanatçılar kongre gibi organizasyonlarda, sosyal medya üzerinden veya mektuplaşarak, sipariş veya takas amaçlı iletişime geçmektedirler. Sosyal medya üzerinden araştırmacı ile iletişime geçen Guntis Višnevskis adına ekslibris istemiştir. Bunun üzerine serigrafi tekniği ile 25 adet Don Kişot konulu ekslibris basılmış (Görsel 33) ve bir kısmı koleksiyonere gönderilmiş, bir kısmı ise Derneğin ulusal kongresinde değiş-tokuş için kullanılmıştır. Aynı teknikle 24 adet olarak basılan Baykuş (Görsel 34) konulu ikinci tasarımın tamamı koleksiyonere gönderilmiştir. Karşılık olarak koleksiyonerin biriktirdiği ekslibrislerden 140 civarında farklı teknik ve boyutlarda eser posta yoluyla araştırmacıya gönderilmiştir. Koleksiyonerin iletişim ve postalama sürecinde sergilediği özen, titizlik ve samimiyet, bu alanda kişilerarası ilişkilerine, sanatçıya ve sanat eserine gösterilen değeri, sıcaklığı ve önemini vurgulamaktadır.

Görsel 33. Vedat Çolak, S1, (130x100 mm.),
2018.

Görsel 34. Vedat Çolak, S1, (130x100 mm.),
2019.

2.2.5.2. Önemli Şahıslar Adına Yapılan Tasarımlar

Tarih, siyaset, kültür ve toplumsal hayata önemli katkılarda bulunan şahısların adına ekslibrisler yapmak geleneksel hale gelmiştir. Önemli figürlerin anısını yaşatmak

üzere sıklıkla yarışmalar veya sipariş yoluyla ekslibrisler üretilmektedir. Ayrıca sanatçıların, popüler koleksiyonculara veya meslektaşlarına eser üretip göndermeleri de kabul gören bir uygulamadır.

Türk sanatın önde gelen isimlerinden Süleyman Saim Tekcan'ın neredeyse imzası haline gelen at imgesi (Görsel 35), Hasip Pektaş'ın doğa ve baykuş sevgisi (Görsel 36), Yunus Güneş'in çalışmalarında kullandığı motifler (Görsel 37), araştırmacının uygulamaları arasında bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir.

Görsel 35. Vedat Çolak, S1, (122x120 mm.), 2009.

Görsel 36. Vedat Çolak, S1, (100x100 mm.), 2009.

Görsel 37. Vedat Çolak, S1, (110x120 mm.), 2011.

Görsel 38. Vedat Çolak, S1, (125x130 mm.), 2012.

Siparişlerin dışında kendi ilgi alanlarında ürettikleri çalışmalarıyla da isimlerini duyurabilen ekslibris sanatçıları, özgün konu ve tarzları için aranan ustaların arasına girebilmektedirler. Araştırmacı da doğa ile alakalı duygu ve düşüncelerini ifade eden tasarımlarını vermeyi uygun bulmuştur. Bunların arasında; insan eliyle doğanın yok oluşu, çaresizlik içinde çırpınan insan figürleri (Görsel 38), doğanın dokuları arasında içi boş kuş imgeleri (Görsel 39), kuş evleri (Görsel 40) gibi konular öne çıkmaktadır.

Görsel 39. Vedat Çolak, S1, (135x110 mm.), 2010.

Görsel 40. Vedat Çolak, S1, (125x130 mm.), 2012.

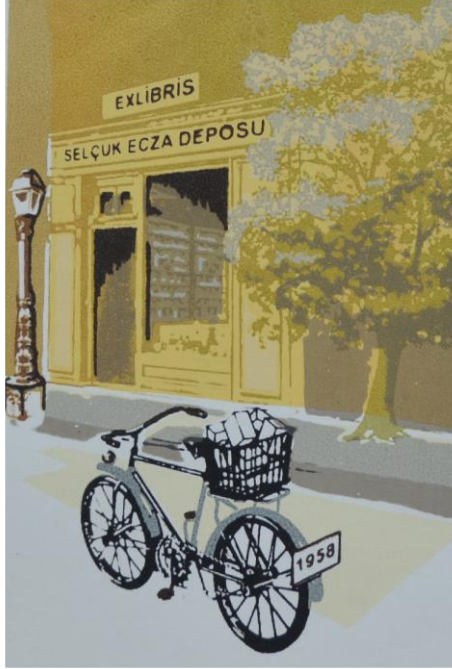
2.2.5.3. Önemli Olayların Anısına Düzenlenen Etkinlikler

Kurum ve kuruluşların düzenlediği veya desteklediği etkinlikler farklı yönleriyle ekslibrisin tanınırlığı ve yaygınlaşması konusunda etkili olmaktadır.

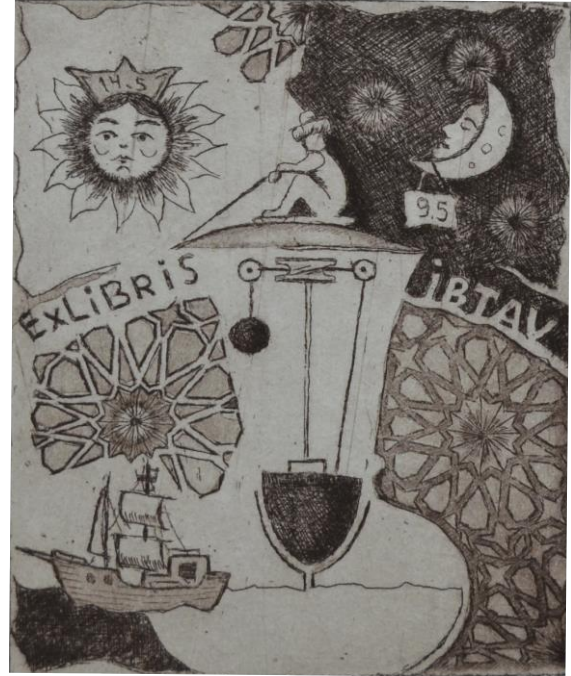
Jüri tarafından “Sıtkı Erinç / Şükrü Ertürk Özel Ödülü’ne” laik görülen bir çalışma (Görsel 41), 4. Uluslararası Ekslibris Yarışması-İstanbul 2018 etkinliğine Sponsor olan Selçuk Ecza Deposu adına ve kuruluşun tarihi hikayesi üzerine tasarlanmıştır.

İslam Bilimleri Vakfı adına yapılan başka bir çalışmada (Görsel 42) islam bilim adamlarından El Ceziri’nin ilk defa taşınabilir özellikte su saatinin keşfi konu alınmıştır. Küçülen boyutu sayesinde deniz seferlerinde saat kullanılabılır hale gelmiş. O dönemin süsleme motifleri eşliğinde tasarımın üst bölümünde ilk defa zamanın ölçülebilir

duruma gelmesiyle en uzun gün ve en kısa gece ölçüleri güneş ve ay temsilleri üzerinde vurgulanmıştır.

Görsel 41. Vedat Çolak, S1, (130x90 mm.),
2019 (Sıtkı Erinç / Şükrü Ertürk Özel
Ödülü).

Görsel 42. Vedat Çolak, C3+C4, (118x100
mm.), 2020.

2.2.5.4. Konulu ve Konusuz Yarışma ve Etkinlikler

Konulu yarışmalarda doğal olarak konu odaklı araştırma sonucunda uygun tasarım ve uygulama süreci gerekmektedir. Dereceye giren ve ödül alan çalışmalar aynı zamanda kataloglarda yer almakta, sanatçının görünürlüğünün yanı sıra, özgün yorum ve tarzının tanınması açısından önem taşımaktadır.

Konulu yarışmalarda genellikle bir araştırma sürecinden geçme şartı vardır. Örneğin Polonya'da "Gdansk Şehir Mimarisi" konulu yarışma için etkinliğin düzenlendiği şehirle ilgili araştırma yapılması, onun kültürel özelliklerinin incelenmesi, ona dair değerlerin araştırılması ve tasarım üzerinden bunların paylaşılması gerekli olmuştur (Görsel 43) (Gdansk Exlibris(a), 2023).

Görsel 43. Vedat Çolak, S1, (120x120 mm.), 2009 (Mansiyon).

Bilgi teknolojileri konulu yarışma için tasarlanan çalışmada insan ve teknoloji etkileşimi konu alınmıştır (Görsel 44,45).

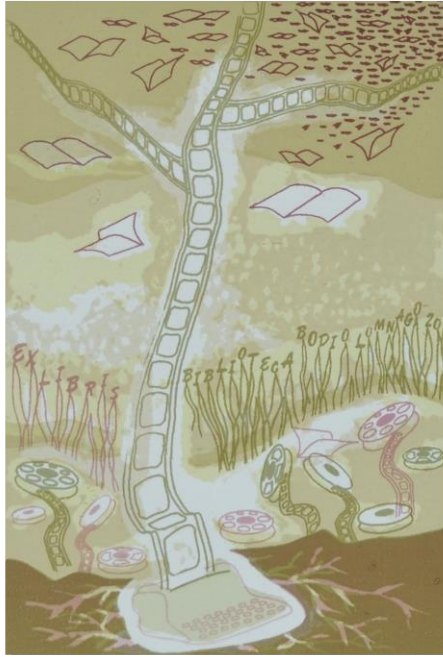

Görsel 44. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2012.

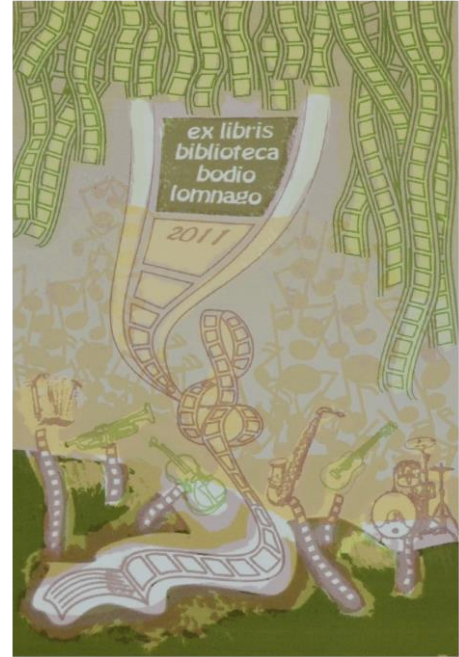

Görsel 45. Vedat Çolak, S1, (110x110 mm.), 2012.

İtalya'da düzenlenen "Sinema" konulu yarışma için tasarlanan çalışmalarda filmin bir parçası olan müzik ve senaryonun önemi vurgulanmıştır (Görsel 46, 47).

Görsel 46. Vedat Çolak, S1, (125x85 mm.),
2011.

Görsel 47. Vedat Çolak, S1, (125x85 mm.),
2011.

2.2.5.5. Hediye Olarak Tasarlanan Ekslibrisler

Görsel 48. Vedat Çolak, S1, (150x150 mm.), 2014.

Görsel 49. Vedat Çolak, S1, (130x100
mm.), 2009.

Albrecht Dürer'den bu yana bir çok sanatçının, kendi arkadaş çevrelerine ekslibrisler hediye ettikleri bilinmektedir. Adlarına özel hazırlanmış bir hediye sayesinde, ekslibris ile tanışmanın yanı sıra, manevi değeri olan, çevrelerinde bilgi ve

duygu paylaşımlarına vesile olabilecek bir esere sahip olmak insanları mutlu ettiğini düşünülmektedir (Görsel 48).

Adına Ekslibris yapılan kişinin özelliklerine göre bazen meslek, ilgi alanı veya hobi ön plana çıkmaktadır (Görsel 49). Spesifik meslekleri olan kişiler adına tasarlanmış ekslibrislerde, tasarım aşamasında mesleği yansıtacak ve ekslibris sahibinin kişiliğiyle bütünleştirecek araştırmalar yapılmaktadır (Görsel 50).

Görsel 50. Vedat Çolak, C3+C4+C5, (118x100 mm.), 2018.

2.3. Ekslibris Eğitimi

Sanat okullarında Ekslibris eğitimi alanın tanıtımı yanı sıra, baskı teknikleri, kağıt sanatı, sanatta kompozisyon, kitap sanatları gibi alanlar ile ilgili de bilgi ve beceri kazandırmaktadır

Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde seçmeli Ekslibris Tekniği ve Uygulamaları dersi, 4. sınıf öğrencilerin teknik ve kuramsal bilgi ve becerileri kazanmaları için yol göstericidir. Araştırmacının ekslibris koleksiyonundaki farklı teknik ve konular, önemli sanatçıların çalışmaları öğrenciler için faydalı kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca öğrencilerin çalışmalarından örnekler koleksiyonda ayrı bir bölümde yer alırken, hem öğrenim çıktısı hem de tekrar eğitim sürecinin parçası olarak, ekslibris sanatının eğitimi, tanıtımı, yaygınlaştırılması ve

sevdirilmesi açısından önemlidir. Öğrencilerin, koleksiyonda bulunan dünyaca ünlü ekslibris sanatçılarının orijinal baskılarını görmeleri, çalışma motivasyonunu arttırma açısından önemli ve etkili olduğu düşünülmektedir.

Öğrenciler ekslibris sanatı ve sanatçıları tanıırken, üretim tekniklerini öğrenmekte, kendileri ve çevreleri için ekslibrisler hazırlamaktadırlar. Ekslibris hediye etmek veya takas etmek ayrıca kitaplara, okumaya ve araştırmaya da ilgi uyandırır, farklı insanlarla iletişim kurmaya da fırsatlar oluşturmaktadır.

Eğitim sürecin parçası olarak öğrencilere, ülkemizdeki ekslibris sanatçıları araştırmak, seçtikleriyle iletişime geçip, onların adına ekslibris yapmak, kendileri ve arkadaşları için ekslibris hazırlamak ve çevrelerini ekslibrisle tanıştırmak gibi görevler verilmektedir. Çeşitli teknik, malzeme ve materyaller hakkında bilgi ve beceri kazandırıldığı ekslibris ve baskıresim derslerinde, yarışmalara ve yarışmalı sergilere katılım da teşvik edilmektedir. Şu ana kadar bir çok ERÜ GSF öğrencisi çeşitli ulusal ve uluslar arası yarışmaya katılmış, eserleri sergilenmeye değer görülmüş ve kataloglarda yayınlanmıştır.

Baskı resim teknikleri, uygulama zorluğu ve kendine özel teknik donanım gerektirdiği sebebiyle ülkemiz sanatçıları tarafından mesafeyle yaklaşılan bir alandır. Pandemi ve doğal felaketler gibi sebeplerle meydana gelen ekonomik zorluklardan dolayı, geleneksel baskı resim tekniklerinde kullanılan malzeme ve araç-gereç teminin de zorlaştığı görülmektedir. Bunun yanında baskı resim sanatçıları, özgün üslupları ve teknikleri için ihtiyaç duydukları araç-gereçlerini kendileri geliştirmektedirler. Uygulamalarında kullanmak üzere farklı sert metallerden yapılmış linol, ahşap ve metal oyma aletleri ve merdaneler, uygulama düzenekleri gibi gereçlerin geliştirilmesi araştırmacı tarafından sıklıkla yapılmaktadır. Bir diğer seçmeli ders olan Kâğıt sanatı dersinde, öğrenciler baskıresim tekniklerin olmazsa olmaz yüzeyi olan kağıdı farklı materyallerden ve farklı yöntemlerle üretmekte, ekslibris çalışmalarında deneysel yaklaşımlar sergilemeye çalışmaktadırlar.

Pandemi şartlarında eğitim ortamlarına fiziksel olarak ulaşmanın mümkün olmadığı dönemlerde ve online eğitimin uygulandığı süreçlerde de öğrenciler ev şartlarındaki imkanlarıyla baskılarını gerçekleştirmeye ve ekslibris sanatına tutkularını hayata geçirmeye devam etmişlerdir. Gençler, yaratıcılıklarını ve farklı teknik uygulamalarındaki pratik becerilerini geliştirmek, hocalarının teşvikiyle yarışma ve sergilere katılmak için tüm zorluk ve engellere rağmen sürekli çaba göstermişlerdir.

Geleneksel teknikleri uygulama ortamı olmadığında, dijital çalışmaların örneklerinden, öğrenciler dijital tasarım yöntemlerine yönlendirilmiş, farklı bakış açıları ve teknolojilerin imkanlarını kullanmak ve ekslibris çalışmalarını devam etmek konusunda teşvik edilmiştir. Araştırmacının koleksiyonunda öğrenci bölümünde bilgisayar destekli örnekler bulunmaktadır.

Titizlik, incelik, ustalık, teknik ve sanatsal beceri ile sabır gerektiren ekslibris sanatının uygulamalarını göstermek için çalıştaylar uygun bir faaliyettir. Bu çerçevede araştırmacı 2015 2. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırmalar Günleri çerçevesinde Cumhuriyet Üniversitesi GSF bünyesinde Gravür baskı Workshop gerçekleştirmiş, ekslibris sanatını tanıtmak ve yaygınlaştırmak adına da aynı etkinlik çerçevesinde ekslibris koleksiyonundan örneklerle sergi düzenlemiştir. Sanat eğitimi veren kurumların teorik ve uygulama açısından, öğrenciler ve akademik ortamın yanında, dış paydaş olarak bulundukları şehrin nüfusuna açılım yaparak ekslibris sanatının tanıtımı ve yaygınlaştırılması konusunda önem arz etmektedir.

Ekslibris sanatının tanıtım ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla eğitimci kimliğin yanında akademisyen de olan ekslibris sanatçıların makale ve bildiri hazırlamaları, yüksek lisans ve doktora tezlerinde uzman görüşü veya ekslibris çalışmalarıyla yer almaları, ülkemizde ve yurtdışında ekslibris sanatına verilen değerin yükselmesi için önemli bir katkıdır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli nitel araştırma yönteminde tarama araştırması olup, veri toplama aracı olarak görüşme formları kullanılmıştır. Veri analizi için ise içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi temel tutarlılıkları ve anlamları belirleme amacıyla yapılan nitel verileri indirgeme ve anlamlandırma girişimleri olarak tanımlanmaktadır (Patton, 2016, s. 453).

Araştırma kapsamına alınan kişiler Eskişehir Sanatının yaygınlaşması ile ilgili araştırmanın amacına uygun olarak Bulgaristanda geleneksel ve / veya dijital yöntemlerle Eskişehir eserleri üreten sanatçılar, koleksiyoncular, üniversite ve sanat okulu öğretim elemanları, Eskişehir alanında faaliyet gösteren koleksiyon sahibi sanat galerisi ve kütüphane temsilcilerinden seçilmiştir.

Araştırma kapsamındaki sanatçılara gösterdikleri faaliyet türüne yönelik görüşme formu uygulanmıştır. Veri toplama araçlarından elde edilen verilerin UAM Corpus Tool paket program ile analizleri yapılmış ve bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlanarak araştırma problemine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma kapsamına Bulgaristan'da ve Türkiye'de faaliyet gösteren serbest Eskişehir sanatçıları, akademisyenler, kütüphane ve sanat galerisi temsilcileri olmak üzere konu uzmanı 7 kişi alınmıştır.

Bunlardan birincisi 1966 Bulgaristan Pazarcık doğumlu **Hristo Kerin'dir**. "St.st.Ciril and Methodius" Veliko Tırnovo Üniversitesinde Güzel Sanatlar Fakültesi

Grafik sanatları bölümünde Doçent olarak çalışan Kerin 2007/2023 yılları arasında çoğunluğu yurtdışında olmak üzere (107 yurtdışı, 12 yurtiçi) baskı resim, mini print ve ekslibris çalışmalarıyla karma, bienal, trienal ve yarışmalı sergide yer aldı. H. Kerin'e ait ekslibris örnekleri Görsel 51 ve 52'de verilmiştir.

Görsel 51. Hristo Kerin, C7, (87x110 mm.), 2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

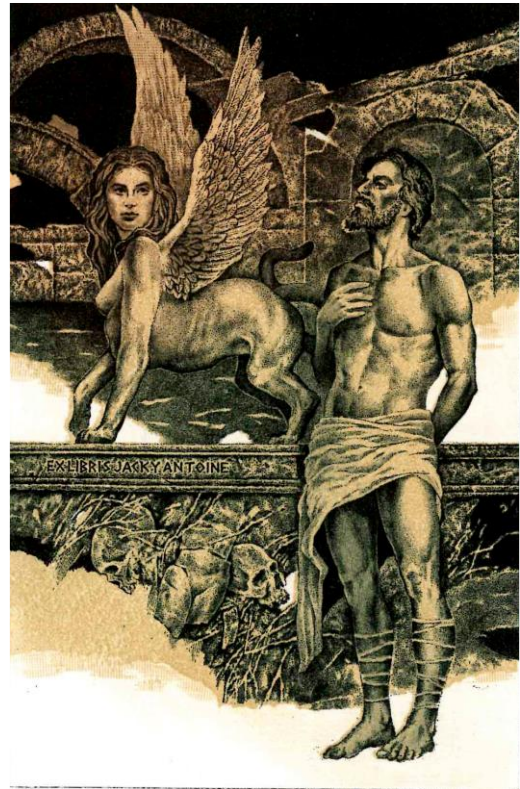

Görsel 52. Hristo Kerin, C7, (85x85 mm.), 2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

Diğer bir sanatçı ise 1971 Bulgaristan Veliko Tarnovo ili Gorna Oryahovitsa doğumlu **Hristo Naydenov'dur**. 1999 yılında VTU "St. Cyril ve Methodius" üniversitesi Grafik bölümü Prof. Nikola Hadjitanev atölyesinden mezun olan sanatçı 2016 yılında grafik alanında doktorasını başarıyla tamamlamıştır. Çalışmaları ağırlıklı olarak küçük grafikler, ekslibris ve illüstrasyon alanıyla ilgili olan Naydenov klasik çukur baskı grafik tekniklerini (gravür, aquatint ve mezzotint) kullanmaktadır. Favori konuları ise mitoloji, müzik, şiir, tarih, eski kültürlerdir. Yurt içi ve yurt dışında birçok karma ve yarışmalı sergiye katılmış, ayrıca küçük baskı ve ekslibris alanında ödüle ve madalyaya sahiptir. Halan aynı üniversitenin bitirdiği bölümünde akademisyen olarak çalışmaktadır. Hristo Naydenov'un çalışmalarına ait örnekler Görsel 53 ve 54'te verilmiştir.

Görsel 53. Hristo Naydenov, C3+C5, (130x85 mm.), 2022 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

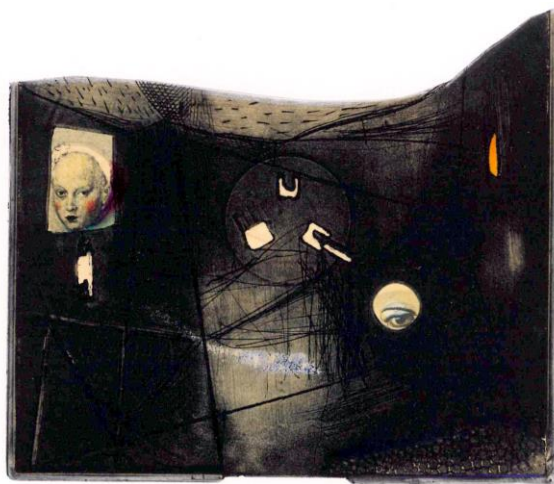
Görsel 54. Hristo Naydenov, C3+C5, (127x85 mm.), 2020 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

Veselin Damyanov 1977 Bulgaristan Sliven doğumlu baskı resim, ekslibris, sanatsal çizim, karikatür ve resim alanlarında farklı ilgi alanlarına sahip bir sanatçıdır. Damyanov şu an aktif bir görsel sanatçı ve sanat öğretmeni olarak Sliven'de yaşamakta ve çalışmaktadır.

EXLIBRIS HRISTO TOTEV

Görsel 55. Veselin Damyanov-VES, MT, (90x75 mm.),2020 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

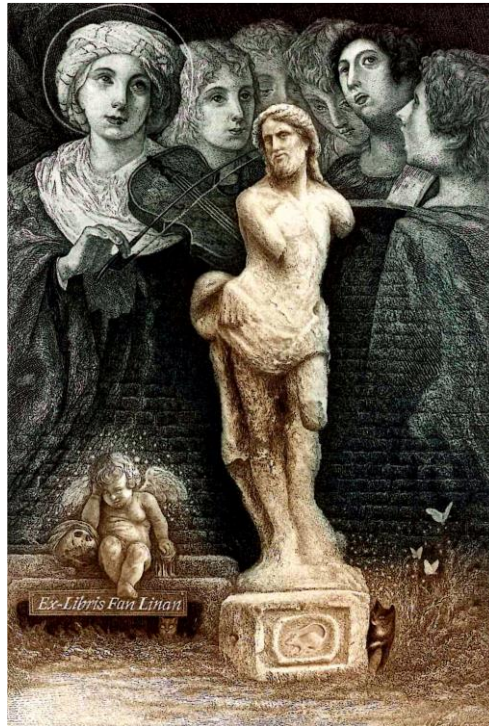
EXLIBRIS MARIANA MINISHKA - MARCHEVA

Görsel 56. Veselin Damyanov-VES, MT, (110x130 mm.), 2020 “ 5. Uluslararası Ekslibris Yarışması- İstanbul 2022” 1. ödülü (İstanbul Ekslibris Müzesi).

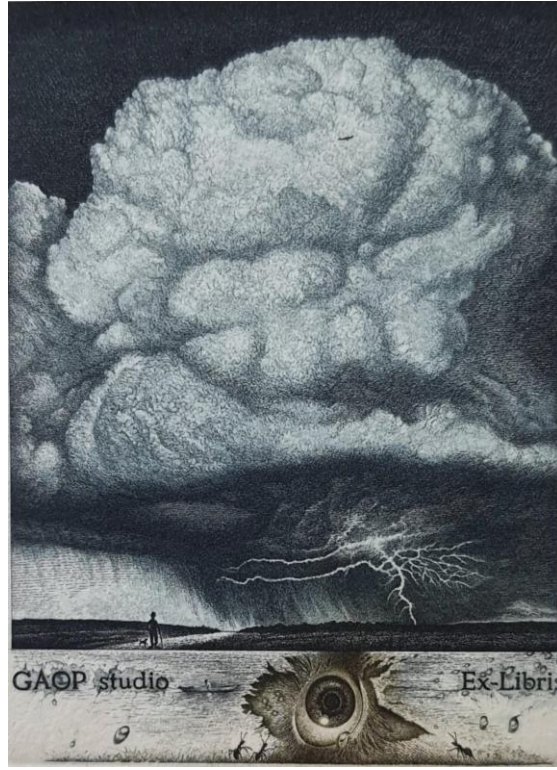
1996 yılında Sliven'deki "Dimitar Dobrovich" Uygulamalı Sanatlar Ortaöğretim Sanat Okulu'ndan Afiş Sanatı dalında mezun olan sanatçı 2002 yılında Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Sanatlar Bölümü'nden lisans derecesiyle mezun olmuş, 2004 yılında aynı Üniversite'nin Resim Bölümü'nden yüksek lisans derecesi almıştır.

2004 yılından bu yana Bulgar Sanatçılar Birliği üyesidir. 2014 yılında “Cité Internationale Des Arts Paris”-Fransa'da uzmanlaşmıştır: 30'dan fazla kişisel sergi açmış, 300'den fazla uluslararası ve ulusal sergi, yarışma ve bienale katılmış, 80'den fazla ödül kazanmıştır. Bu ödüllerin 20'den fazlası birincilik ödülüdür. Eserlerinin çoğu Avrupa ülkesinin yanı sıra Çin, Kanada, Tayland, ABD, Japonya, Malezya vb. ülkelerdeki müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır (Görsel 55 ve 56).

Marin Gruev 1963 yılında Belozem, Bulgaristan'da doğdu. 1982 yılında Filibe Sanat Okulu'nu bitirmiş ardından Sofya'daki Bulgaristan Ulusal Güzel Sanatlar Akademisi'nden dereceyle mezun olmuştur. 1991'de Profesör Peter Chuklev'in atölyesinden Grafik Uzmanlığını alan Gruev 1995-2004 yılları arasında Plovdiv Sanat Akademisi'nde Grafik bölümünde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

Görsel 57. Marin Gruev, C3+C5, (125x85 mm.), 2021 “ 5. Uluslararası Ekslibris Yarışması-İstanbul 2022” 3. Ödülü (İstanbul Ekslibris Müzesi).

Görsel 58. Marin Gruev, C3+C5, (88x70 mm.), 2021 (İstanbul Ekslibris Müzesi).

Çalışmaları küçük boyutlu baskı ve ekslibris alanında olup 1991-2019 yılları arasında katıldığı 41 karma ve yarışmalı sergiden 37si yurtdışında gerçekleşmiş bunlardan en fazla Polonya (7) Belçika / Çin / Türkiye’dedir (4), Almanya / İspanya / Beyazrusya / İtalya’da (2) şer, Holanda / Norveç / İngiltere / Batı İskoçya / Letonya / Yunanistan / Litvanya / Avustralya / Çek Cumhuriyeti / Velkopolski Adası (1)’er çalışması yer almıştır (Görsel 57,58).

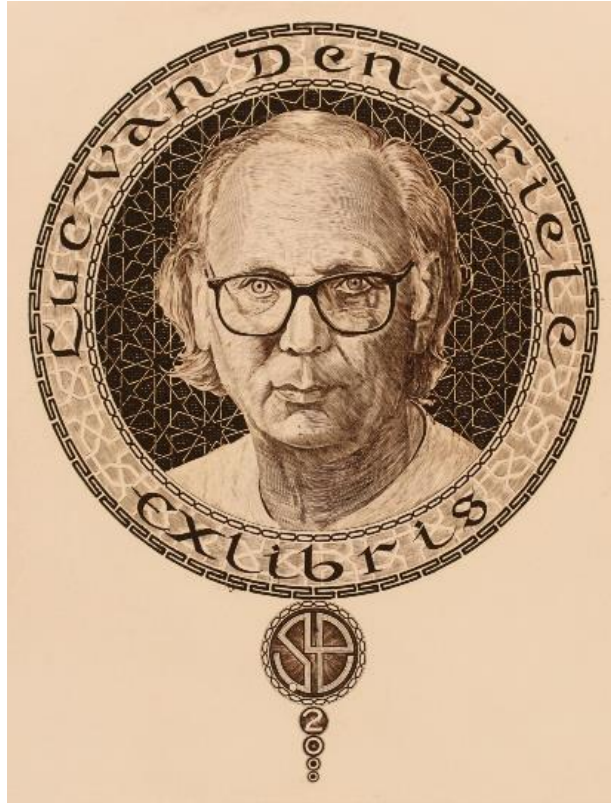
Görüşlerine başvurulanan beşinci sanatçı **Şükrü Ertürk’tür**. 1947 yılı Şebinkarahisar Tamzara doğumlu sanatçı ilköğrenimi Şebinkarahisar’da, orta öğrenimini Selçuk Ortaokulu ve Sivas Lisesinde tamamladı. 1969 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümünü bitirerek Resim-İş Öğretmenliğine başladı.

Diyarbakır Dicle İlköğretmen Okulu, Suşehri Lisesi Resim iş öğretmenliğinden sonra, 1974 - 1977 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölüm asistanı olarak görev yaptı. 1976 yılında giriş sınavını kazandığı Merkez Bankası Banknot Matbaası Gravür atölyesinde 1977 yılından itibaren sanat yaşamını sürdürdü. Türk Lirası banknotları için gravürler ve Merkez Bankasının hatıra madalyalarının alçı kalıplarını

yaptı.1990 yılından itibaren 2005 yılına kadar tedavüle çıkan banknotların önyüzünde yer alan Atatürk portrelerinin çelik kalıplar üzerine orijinal gravürlerini ve 100,250,500 TL Banknotların sanat yönetmenliğini yaptı.

Taille-douce (yumuşak oyma) tekniğinde portreler, posta pulları için yumuşak oyma tekniğine uygun çizimler yaptı. 1997 yılında ekslibrisle tanıştı, Ankara Ekslibris Derneğine üye oldu. Derneğin düzenlediği yarışmalara katıldı, adına ödül koydu. Yurt içinde yurt dışında açılan ekslibris sergilerine katıldı. 2014 yılında Bulgaristan'da düzenlen uluslararası ekslibris yarışmasında Değeri Değişmeyen Para Ekslibris'i ile Üniversite özel ödülünü kazandı.

2003 yılında Banknot matbaasından emekli oldu, aynı yıl kurduğu atölyesinde sanatına devam etmektedir. Sanatçıya ait ekslibris örnekleri Görsel 59, 60'ta verilmiştir.

Görsel 59. Şükrü Ertürk, C2, (119x91 mm.), 2000 (Art-exlibris.net).

Görsel 60. Şükrü Ertürk, C2, (179x98 mm.), 2012 (Art-exlibris.net).

Kütüphane hakkında bilgi: Bulgaristan Ruse “Lyuben Karavelov” Bölge Kütüphanesi. Kütüphane 1894 yılında inşa edilmiş eski binada yer alıyor bir Ruse’li tüccarın evidir (Görsel 61). İkinci kısım ise Bulgaristan’daki ilk Ticaret ve Sanayi odası için inşa edilmiştir. Burada kütüphanenin farklı etkinlikleri düzenlenmektedir. Bir mekanında yıllar içerisinde kurumda kullanılan ama gelişmeler sonucu atıl kalan teknolojik alet ve edevatın bir koleksiyonu oluşmuş. Bu mekandan ahşap merdiven ile saat kulesine çıkılmakta. Kulede uluslararası yarışmalardan seçilmiş daimî bir sergi mevcut. Aynı mekanda, korunmuş artık 100 yaşında olan bir saat mekanizması bulunmakta. Bu saatin çalışan çan düzeneyi de mevcut, her saatin sayısına göre ve yarım saatlerde bir kez ses çıkarmaktadır.

Görsel 61. Bulgaristan Ruse “Lyuben Karavelov” Bölge Kütüphanesi.

Galeri hakkında bilgi: Art Gallery Largo, 27 Kasım 2008’de Varna şehrinde iki sanat tutkunu Neli Valcheva ve Yordan Petkov tarafından kuruldu (Görsel 62). Bu bir aile projesidir ve iki kurucusu tarafından büyük bir sevgi ve özveriyle yıllar içinde geliştirilmiştir. Galeriyi, çağdaş sanatı sunar ve dünyanın her yerinden ve her kuşaktan sanatçılarla çalışır. “Misyonumuz, sanatın temel bir insan ihtiyacı olduğundan ve çalışmalarımız aracılığıyla onu herkes için erişilebilir kıldığımızdan, Bulgar toplumunda maneviyatın yeniden canlanmasını desteklemektir. Amacımız, yetenekli Bulgar sanatçıların isimlerinin ve eserlerinin popülerleşmesine katkıda bulunmak ve eserleriyle olabildiğince çok insanın kalbine dokunabilmektir” (Largo Gallery).

Görsel 62. Bulgaristan Art Gallery Largo Varna.

Art Gallery Largo, hem ciddi sergi takvimiyle hem de ilginç kültürel etkinlikler ve projeler üretmesiyle Varna'nın ve ülkenin kültürel yaşamında aktif olarak yer alıyor. Projeler bölümünde onlar hakkında daha fazla bilgi edinin. Galeri, sürdürülebilir ve yenilikçi kültürel uygulamaların yaratılmasında Varna'dan, ülke içinden ve yurt dışından kültür kurumlarıyla aktif olarak işbirliği yapıyor (Largo Gallery).

1 Temmuz 2012'den itibaren Largo Sanat Galerisi, Varna'nın kalbinde, en sanatsal ve prestijli bölümü olan Yunan Mahallesi'nde, geçmiş zamanların iyi enerjilerini ve enerjisini toplayan kendi evini satın aldı. Sunmak. Galeri, Roma Hamamları ile "Kutsal Bakire" ve "Kutsal Athanasius" kiliselerine birkaç metre uzaklıkta, Deniz Bahçesi'ne ve Varna'nın merkezine 5 dakikalık yürüme mesafesinde, birçok kültürel ve mimari cazibe merkezinin bulunduğu bir bölgede yer almaktadır. Galeri, zemin katta ve bodrum katında iki büyük salon, bir ofis ve bir depo dahil olmak üzere 155 m2'ye yayılıyor. Üst kat, 2.50 metre yüksekliğinde ve 15 metre uzunluğunda büyük vitrinli iki sokağa bakan köşe bir binanın zemin katındadır. Bu, resimlerin güzel gün ışığına maruz kalmasına yardımcı olur ve galerinin çalışma saatleri dışında bile sergilenen eserlere erişim sağlar. Yenilikçi bir mimari çözüm sayesinde, bodrum salonu da doğal gün ışığı alıyor, ancak aynı zamanda galeri deposundaki eserlerin kalıcı olarak sergilenmesi için kullanılan daha samimi ve rahat bir alan (Largo Gallery)

Neli Valcheva dil lisesinden ve IU - Varna'dan mezun oldu. Muhasebe ve işletme alanında iki yüksek lisans derecesine sahiptir. Elektronik ortamda, bilgisayar endüstrisinde ve bir bankada olmak üzere çeşitli şirketlerde yönetici olarak 15 yılı aşkın deneyime sahiptir. 2005 yılında Yordan Petkov ile birlikte, bugüne kadar yöneticiliğini yaptığı küçük bir aile elektronik şirketi "Largonet"i kurdu. 2008 yılında Neli Valcheva, Yordan Petkov ile birlikte Largo Sanat Galerisi'ni kurdu ve galeriyi yıllar içinde geliştirip sağlamlaştırdı. Galeri kurulduğundan bu yana çalışmalarına bir gün bile ara vermedi. Largo Gallery, Neli Valcheva liderliğinde 185'in üzerinde sergi düzenledi, dünyanın her yerinden 500'den fazla sanatçıyı sergiledi (Largo Gallery).

4. BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Ekslibris Sanatının Yaygınlaşmasında Etkili Faktörlerle İlgili Sanatçı ve Uzman Görüşleri

Araştırmanın 1 numaralı alt problemi doğrultusunda araştırmaya katılan uzmanların ve sanatçıların Ekslibris Sanatının yaygınlaşmasında etkili olan faktörler konusundaki görüşleri araştırılmıştır. Buradaki amaç ekslibris sanatının yaygınlaşmasında kilit rolü olan etmenlerin alanın içinden kişilerin görüşleri ile belirlenmesidir. Araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan görüşme verilerinden elde edilen temalar, alt-temalar ve kodlara ait frekans değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ekslibris Sanatının Yaygınlaşmasında Etkili Faktörler Teması

Tema	Alt-Temalar	Kodlar	N	%
Yaygınlaşma	Yarışmalar	uluslararası-yarışmalar(39), yarışma-genel(39), galerilerin-düzenlediği-yarışma(15), ödül-tanımlılık-görünürlük(17), kütüphanelerin-düzenlediği-yarışma(10), yarışma-katalogu(11) diğer-kurumların-düzenlediği-yarışma(2),	133	31.6
	Koleksiyonculuk	koleksiyonculuk-genel(62), yabancı-koleksiyonerler-daha-etkili(5), sanatçı-olan-ve-olmayan-koleksiyonerlerin-kriterleri-farklı(5), Bulgar-koleksiyonerler-diğer-sanat-alanlarında-aktif(4)	76	16.1
	Sergiler	uluslararası-sergiler(17), sergiler-genel(15), galerilerdeki-sergiler(8), yarışma-sergileri(6), sanat-okullarındaki-sergiler(3), üniversitelerdeki-sergiler(3), katalog-yayınlanması(1)	53	11.2
	Eğitici Etkinlik	sanat-okullarındaki-eğitici-etkinlikler(6),	16	3.3

		üniversitelerdeki-eğitici-etkinlikler(5), galerilerdeki-eğitici-etkinlikler(4), çalıştaylar(1)		
	Yaygınlaşma Ana Tema Kodlar	sipariş-satış-yoluyla-yaygınlaşma(27), boyut-faktörünün-yaygınlaşmaya-etkisi(21), finansal-ve-organizasyonel-durumlar (18), derneklerin-etkisi(17), kütüphanelerin-etkisi(15), müzelerin posta-yoluyla-yaygınlaşma(13), değiş-tokuş-yolu-ile-yaygınlaşma(11), üniversitelerin-etkisi(11), büyüyen-koleksiyonlardaki-sınıflandırma-sorunu(10), galerilerin-etkisi(8), yıllık-toplantıların-etkisi(8), kurumların-etkisi(8), sosyal-medya-paylaşımları (8), forumların-etkisi(5), -etkisi(3), kongrelerin-etkisi(5), ekslibrisin-çoklu-basılması-hareketliliği-dolaşımı(2), dil-bariyerinden-ve-iletişim-zorlukları(4)	194	41.1
			472	%100

Tablo 2 incelendiğinde doğrudan “ekslibris sanatının yaygınlaşmasında etkili faktörler” ana temasına dair elde edilen kodlar dışında yarışmaların etkisi, koleksiyonculuğun etkisi, sergilerin etkisi ve eğitici etkinliklerin etkisi alt-temalarının elde edildiği görülmektedir.

Diğer alt-temalara kıyasla en yüksek yanıt frekansına sahip olan “**Yarışmaların etkisi**” alt-temasının kodları içinden en çok vurgu yapılan iki kod olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi ekslibrisin yaygınlaşmasına özellikle uluslararası yarışmaların etkisi ve ikincisi de genel olarak yarışmaların etkisidir. Yarışmaların etkisi ile ilgili ikinci en sık verilen yanıtlar ise galerilerin düzenlediği yarışmaların etkisi ve yarışmalar sonucunda elde edilen ödül / tanınırlık / görünürlüğün etkileridir. Aşağıda bu alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- “Her yarışmaya farklı ülkelerden 200-300 sanatçı katılmakta ve eserler göndermekte ve bunlar galeri fonuna kalmakta ve koleksiyonumuza eklenmiş oluyor, bunlardan bazılarını sanatçılar ve koleksiyonerlerle değişim için kullanmaktayız ve şu ana kadar yaklaşık 2500 eser topladık ve koleksiyonumuza kattık.”
- “Bizimki gibi yarışmalar sayesinde bu eserler onlara değer verenlere, hayranlarına, genç sanatçılara, sanat alanında çalışan üniversite öğrencilerine, çok geniş kitleye ulaşıyor.”
- “... yarışma organizatörleri olarak bizim aracılığımızla, ekslibris popülaritesini kazanıyor. Bunun sonucunda yeni koleksiyonerler ortaya çıkıyor

veya mevcut koleksiyonerler yarışmalarımız aracılığıyla ekslibris sipariş edecek yeni sanatçılar keşfeder.”

- “Bizimki gibi yarışmalar sayesinde bu eserler onlara değer verenlere, hayranlarına, genç sanatçılara, sanat alanında çalışan üniversite öğrencilerine, çok geniş kitleye ulaşıyor.”

İkinci en yüksek frekansa sahip **“Koleksiyonculuğun etkisi”** alt-temasına ait kodlar incelendiğinde, koleksiyonculuğun genel olarak ekslibris sanatının yaygınlaşması üzerinde etkisi bulunmaktadır yanıtının diğer kodlara kıyasla açık ara öne çıktığı görülmektedir. Aşağıda bu alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- “...kötü olan şey ise Bulgaristan'da gelişmiş ekslibris koleksiyonerlerin olmamasıdır.”
- “Bulgaristan'da görsel sanat alanında koleksiyonerler var fakat bunlar başka alanlarla ilgilileniyorlar, resim, heykel hatta grafik (baskı resim) fakat ekslibrisle fazla yok.”
- “Ekslibris spesifik özelliği neticesinde az kişi tarafından biriktirilir fakat koleksiyonerler seri şeklinde bunları toplarlar yani bu bir çoğaltma sanatı ve özgün çalışmalarınızı büyük miktarlarda hızlı bir şekilde yaygınlaşmasını sağlama imkânı hoşuma gidiyor.”
- “Bulgaristan'da koleksiyoner yok ama Avrupa ülkelerinde katıldığım etkinliklerde gördüklerimden paylaşabilirim.”

Sergiler alt-temasına ait yanıtlar içinden en yüksek frekanslı iki kod olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi ekslibris sanatının yaygınlaşması üzerinde özellikle **uluslararası sergilerin etkisi** ve ikincisi de **genel olarak sergilerin etkisidir**.

- “İnsanlar bu sergileri ziyaret ederek dünyada bu sanatı icra eden sanatçıları tanıma eserlerini görme imkânı bulmakta ve onlar için bunlar ilgi çekicidir.”
- “... aynı zamanda biz de ülkemizde Varna'da yurtdışından davet ettiğimiz ekslibris sergileri galerimizde sunuyoruz, örneğin 2015 yılında İstanbul Ekslibris Derneğinin büyük bir ekslibris sergisini sunduk.”
- “...benim ilk katıldığım ilk etkinlik, yüksek bir uluslararası forum olan Belçika'nın Saint Nicholas kentinde düzenlenmiş olan ekslibris bienaliydi ve aslında ona katılımımdan sonra tanınırlığım başladı.”

Eğitici etkinliklerin yaygınlaşmaya etkisi alt-temasına ait kodlar incelendiğinde birbirine yakın ve düşük frekansta sanat okulları, üniversiteler ve galerilerdeki eğitsel etkinlikler ve çalıştayların olduğu görülmektedir. Aşağıda bu alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- *“Veliko Tarnovo'daki akademide grafik öğrencisiyken, ekslibrise karşı profesyonel ilgim ve sevgim o zamanlar doğdu.”*
- *“Ekslibrisin ne olduğunu ilk kez lisede öğrendim.”*
- *“Galerimizde bu şekilde farklı etkinlikler organize ederek ülkemizde imkan olduğunda yurtdışında da ekslibrisin ve baskı tekniklerin popülaritesini arttırmayı amaçlamaktayız.”*
- *“Baskı sanatları ve ekslibrisle ilgili etkinlikler düzenlemekteyiz. Bunları ya galeride ya da en sık sanatla ilgili okullarda gerçekleştirmekteyiz.”*

Yukarıda alt-temalar içinde bahsedilen yanıtlar dışında kalan, yaygınlaşmaya etken faktörler ana temasının doğrudan altındaki kodlar incelendiğinde ise, koleksiyoncuların tarafından verilen siparişler yolu ile yaygınlaşma yanıtı başta olmak üzere boyut faktörünün, finansal/organizasyonel konuların ve derneklerin yaygınlaşmaya etkisi olduğu yanıtlarının yüksek frekansta verildiği görülmektedir. Bu etkilerin hemen ardından ikincil en yüksek frekans grubunda kütüphaneler / müzeler / üniversitelerin etkileri, sanatçılar ve koleksiyonerlerin kendi aralarında değiş tokuş yolu ile yaygınlaştırmaya etken olduğu yanıtları gelmektedir. Aşağıda bu temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- *“Koleksiyoncular olmasaydı ekslibrise karşı böyle bir ilginin gerçekleşmesi mümkün olamayacağını düşünüyorum, çünkü önceden de belirttiğim gibi ekslibris kendine özgü özelliklerine sahip, içinde ekslibris yazısını, koleksiyonerin ismini, belirlenen konuya sahip olmalı bunlar başka türlü var olmayacak gereksinimlerdir.”*
- *“Esas olarak sanatçıları çalışmaya teşvik eden koleksiyonculardır. Onlar galerileri ve kurumları yarışmalar düzenlemeye teşvik eder, çünkü koleksiyonerin ilgisi ve teminatı sonucunda eserler ortaya çıkar ve bu eserlerin halka ve seyircilere gösterilmesi iyidir aksi halde ekslibris söz konusu koleksiyonerin koleksiyonuna girer ve artık görülemez. Onlar galerileri ve kurumları yarışmalar düzenlemeye teşvik eder, çünkü koleksiyonerin ilgisi ve teminatı sonucunda eserler ortaya çıkar”*

- “Ekslibrisin küçük boyutlarda yapılması özelliği hatta ilk başlarda çok daha minyatür boyutlarda yapılması sanatçılar için bir meydan okumadır ve onların bu problemin üstesinden nasıl geldikleri ve görevi ne derece başardıkları benim için çok heyecan verici ve ilginçtir.”
- “Her zaman zorluklarla karşılaştık tabi ki, en çok zorlandığımız temel konu yeterli finansman aracı bulmak olmuştur, çünkü yarışma ciddi harcamalar ve çok çalışma gerektiren bir organizasyondur.”
- “En büyük zorluğu dil konusunda yaşıyoruz. Biz ortak dilin İngilizce olduğunu yazıyoruz ama herkes bu dili mükemmel bilmiyor.”
- Sanatçılar aralarında, sanat eserleri ve özellikle ekslibris değiştirmeyi severler.

4.2. Ekslibrisin Tanınırlığı ile İlgili Sanatçı ve Uzman Görüşleri

Araştırmanın 2 numaralı alt problemi doğrultusunda araştırmaya katılan sanatçı ve uzmanların ekslibris sanatının tanınırlığı ile ilgili görüşleri araştırılmıştır. Buradaki amaç sanatçı ve alan uzmanlarının ekslibris sanatının tanınırlığı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan görüşme verilerinden elde edilen temalar, alt-temalar ve kodlara ait frekans değerleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ekslibrisin Tanınırlığı Teması

Tema	Alt-Temalar	Kodlar	N	%
Tanınırlık	Ekslibris’in işlevi	işlevi-sanat-eseri-koleksiyon-nesnesi-olarak-dönüşmüş(28), dijitalleşmenin-işlevini-ve-tekniki-dönüştürmesi(8), işlevinin-tam-bilinmemesi(2)	38	35.2
	Tanınırlık Ana Tema Kodlar	son-yıllarda-yaygınlığı-artmaktadır(26), ekslibris-Bulgaristan’da-yeterince-yaygın-değil(18), sanatçılar-koleksiyonerler-uzmanlar- tarafından-tanınıyor(15), halk- tarafından-tanınıyor(9)	70	64.8
			108	%100

Tablo 3 incelendiğinde doğrudan ekslibrisin tanınırlığı ana temasına dair elde edilen kodlar dışında ekslibrisin işlevi alt-temasının elde edildiği görülmektedir. Bu alt-temayla ilgili verilen ekslibrisin kitap ile ilgili işlevini zaman içinde kaybetmiş olduğu,

bir sanat formu ve koleksiyon nesnesi olarak değer bulduğu yanıtının diğer kodlara göre açık ara yüksek frekansta olduğu görülmektedir.

Ekslibrisin Tanınırlığı ana temasına verilen yanıtlar içinde ise ekslibris sanatının popülaritesinin son yıllar içinde artış eğilimine olduğu fakat Bugaristan’da halen yeterince yaygın olmadığı ve halktan ziyade sanatçılar, koleksiyoncular ve uzmanlar gibi kişiler tarafından daha tanınır olduğuna dair yanıtlar verilmiş olduğu görülmektedir. Aşağıda bu tema ve alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- *“Benim için ekslibrisin totaliter amacından yani kitapların içine konulmasından çok sanat eseri olarak değeri daha önemlidir, aslında günümüzde ekslibrisin geleneksel amacı, yani kitapların içine konulması şeklinde kullanımını korunmuş olsaydı şimdiye kadar yok olmuş olurdu diye düşünüyorum, bundan dolayı günümüzde ekslibrisi kitabına koymak ve kütüphanesinde biriktirmek için yaptıran kişinin çıkması istisna bir durumdur.”*
- *“Giderek daha fazla sayıda genç sanatçı, ekslibris'lerinin yapımını ve gerçekleştirilmesini, grafik becerilerinin bir devamı olarak görüyor ve böylece bu sanatın da gelişimini kısmen sürdürüyorlar.”*
- *“Son on yıllarda, çeşitli uluslararası sergilerin, etkinliklerin ve yarışmaların düzenlenmesiyle, sanatçılar ve toplum arasındaki etkisi ve popülaritesi genişlemiştir.”*

4.3. Ekslibris Yoluyla Etkileşime dair Sanatçı ve UzmanGörüşleri

Araştırmanın 3 numaralı alt problemi doğrultusunda araştırmaya katılan sanatçı ve uzmanların ekslibris sanatı yolu ile etkileşim ile ilgili görüşleri araştırılmıştır. Buradaki amaç sanatçı ve alan uzmanlarının ekslibris yolu ile ilgili kişi ve kurumların etkileşime girmesi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan görüşme verilerinden elde edilen temalar, alt-temalar ve kodlara ait frekans değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Ekslibris Yolu ile Etkileşim Teması

Tema	Alt-Temalar	Kodlar	N	%
Ekslibris Yolu ile Etkileşim	Farklı kültürlerin etkileşimi	uluslararası-sergiler-yoluyla-etkileşim(16), bulgar-baskı-sanatçılarına-yurtdışından-ilgi-olması(14), uluslararası-yarışmalar-yolu-ile-etkileşim(8), jüri-küratörlük-yoluyla-etkileşim(2), Farklı kültürlerin etkileşimi genel(10)	50	41.6
	Ekslibris Yolu ile Etkileşim Ana Tema Kodlar	sanatçı-sanatçı-ve-koleksiyoner-etkileşimi(34), dernek-kurum-sanatçı-etkileşimi(15), sanatçı-galeri-etkileşimi(9), koleksiyoner-galeri-etkileşimi(8), bulgar-sanatçılar-dernekten-ziyade-daha-bireysel(3), internet-üzerinden-hızlı-iletişim(1)	70	58.3
			120	%100

Tablo 4 incelendiğinde doğrudan ekslibris yolu ile etkileşim temasına dair elde edilen kodlar dışında farklı kültürlerin etkileşimi alt-teması elde edilmiştir. Bu alt-temayla ilgili verilen yanıtlar içinde frekansı en yüksek olan kodların: uluslararası sergiler yoluyla etkileşime ve ekslibris konusunda çalışan Bulgar baskı sanatçılarına karşı yurtdışındaki koleksiyonculardan kayda değer ilgi gördüğüyle ilgili olduğu görülmüştür. Aşağıda bu tema ve alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- “Yabancı ekslibris toplulukları ve ekslibris alanında çalışan diğer kültür operatörleri ile aramızda birçok ciddi ve uzun vadeli ilişkilerin oluşmasına yol açtı.”
- “Farklı kültürlerden olan sanatçılar arasında arkadaşlıklar kuruluyor, bağlantılarla kültürler arası iletişim sağlanıyor, bazı konularda iş birliği için imkan oluşuyor.”

Ekslibris yolu ile etkileşim ana temasına verilen yanıtlar içinde ise ekslibris sanatının sanatçıların diğer sanatçılarla ve koleksiyoncularla etkileşime girmesine vesile olduğu yanıtının diğer yanıtlara kıyasla açık ara yüksek frekansta olduğu görülmektedir. Aşağıda bu tema ve alt-temaya dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- Son yıllarda bizim pratik uygulamalarımız gösterdi ki galerinin düzenlediği uluslararası yarışmalar ve sürekli yaptığımız grafik sanatları ve ekslibrisle

ilgili aktiviteler sonucu, yabancı galerilerle, yabancı ekslibris toplulukları ve ekslibris alanında çalışan diğer kültür operatörleri ile aramızda birçok ciddi ve uzun vadeli ilişkilerin oluşmasına yol açtı.

- *Bunun sonucunda yeni koleksiyoncular ortaya çıkıyor veya mevcut koleksiyonerler yarışmalarımız aracılığıyla ekslibris sipariş edecek yeni sanatçılar keşfeder.*
- *“Farklı kültürlerden olan sanatçılar arasında arkadaşlıklar kuruluyor, bağlantılarla kültürler arası iletişim sağlanıyor, bazı konularda iş birliği için imkan oluşuyor.”*
- *“Meslektaşlarım ve koleksiyonerlerle birçok yeni temas kurdum”.*

4.4. Ekslibrisin Güncel Özelliklerine Dair Sanatçı ve Uzman Görüşleri

Araştırmanın 4 numaralı alt problemi doğrultusunda araştırmaya katılan sanatçı ve uzmanların ekslibrisin güncel özellikleri ile ilgili görüşleri araştırılmıştır. Buradaki amaç sanatçı ve alan uzmanlarının ekslibrisin bugün geldiği noktadaki halen taşımakta olduğu özellikleri hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında içerik analizine tabi tutulan görüşme verilerinden elde edilen temalar ve kodlara ait frekans değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Ekslibrisin Güncel Özellikleri Teması

Tema	Kodlar	N	%
Ekslibrisin Güncel Özellikleri	konuya-özgün-tasarım(26), geniş-spektrumda-konular(19), teknik-ustalığın-önemi(14), kişiye-özel-oluşu(14), küçük-formatın-değer-hissi(13), baskı-tekniki(9), tasarım-uygulama-ve-konunun-armonisi(6), desen-ve-kompozisyon-kalitesinin-önemi(6), yazıtipi-ve-zorunlu-ad-dengesi(3), dokunma-hissi-ve-fiziksel-doğası(2), edisyon-olması(1)	113	100

Tablo 5 incelendiğinde ekslibrisin güncel özellikleri teması ile ilgili verilen yanıtlar içinde frekansı en yüksek olan kodların: tasarımların konuya özgü oluşu ve konuların geniş bir yelpazede oluşu konusuna vurgu yapan kodlar olduğu görülmektedir. İkincil yüksek frekanslı kodların ise teknik ustalığın sanatçılar / koleksiyonerler için önemini koruyor olması, ekslibris tasarımlarının kişiye özel olması ve ekslibrisin küçük boyutunun değer hissi ve sanatçılar için diğer sanat türlerinden

farklı bir meydan okuma ve sanatsal mücadele olduğu konusundaki kodlardır. Aşağıda bu kodlara dair görüşme verilerinden elde edilen örnek ifadeler verilmiştir:

- *“Bence ekslibrisin bu özelliği de bir ilginç olgudur, sanatçılara bir meydan okumadır, bu özellik ekslibris üretilen bütün diğer sanat eserlerinden ayırılmaktadır, çünkü eserdeki konuyu, imgeyi ve biçimi bir özel kişilikle onun karakteri veya ilgi alanlarıyla ilişkilendirilmek kolay bir görev değildir.”*
- *“Her şeyden önce, isteyen tarafından bir konu veya özel bir istek varsa, o her zaman yol göstericidir ve buna saygı duymalısınız.”*
- *“En önemli şey, bakış açımı göre yaşanan kırılmaların konuya mümkün olduğunca yaklaşmasını sağlamak.”*
- *“Tarih ile ilgili konularımız oldu, kültürel miras, erotizm, aşk, özgürlük, yazı karakterleri, sinema, geçen yıl tren konuluydu, Avrupa'nın tren yılına adanmıştı, bu yıl konu balıkla ilgili yine Avrupa'nın balık tutma yılı doğrultusunda seçildi.”*

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

İnsan topluluklarını meydana getiren birey, ilk örneklerinden günümüze kadar olan gelişiminde, yaşam boyu birçok sorunla karşılaşmış ve düşünen bir varlık olduğu için çözümler üretmiştir. Bu bireyler sembollere ve sesler anlam katarak, geliştirdikleri dilleriyle iletişime geçmiş, yaşam tarzlarını şekillendirmiş ve diğer topluluklardan onları farklı kılan kültürlerini oluşturmuşlardır. Kendine özgü kültürel özelliklere sahip gruplaşmalarla oluşan uluslar zamanla diyer kültürel topluluklarıyla iletişime geçmiş ve etkileşime girmiştir. Farklı davranış, inanç ve değerlere sahip bu kültürlerin karşılaşmasında dil, inanç, tarz ve beklentiler açısından iletişim zorlukları yaşanmıştır. Uluslararası kültürlerin iletişimini başarılı kılmak ve iş birliği, öğrenme, etkileşim ortamları yaratmayı amaçlayan ve ayrı bir disiplin olarak gelişen Kültürlerarası İletişim'in rolü önem kazanmıştır. Onun sayesinde kültürel farklılıkları anlamak ve bilgi edinmek mümkün kılınmakta, iletişimin başarısı için önemli olan hoşgörü, saygı ve uyum gibi beceriler geliştirilmektedir. Paralel becerileri sağlayan sanat alanı da tüm çeşitliliğiyle bir toplumun kültürünü oluşturan temel taşlarından biridir. Birey olarak farklı algı ve anlamdırmaya sahip olan, kalıpların dışına çıkabilen, sorgulayan ve farklı düşünen sanatçılar, kişilik özellikleriyle sağladıkları alışılmamış düşünce ve davranış kabullenmeleriyle bir toplumun kültürünü değıştiren temel usurlardan biri halindedir. Eserlerinde, gözlem ve fikirlerini kodlayarak somutlaştıran sanatçılar, günümüzde artan küreselleşmenin etkisiyle ülkesi dışında diğer ulus kültürleriyle paylaşma çabası içine girmektedirler. Küçük boyutuyla birçok özellik ve algıyı kendinde kodlayabilen

ekslibris, son gelişmeler neticesinde geleneksel amacına paralel bir sanat nesnesi olarak bu paylaşımların odağına girmektedir.

Araştırma verilerinin de gösterdiği gibi ekslibris ortaya çıkışından günümüzdeki haline ulaşınca kadarki serüveninde işlev ve değer anlamında dönüşüm geçirmiştir. Ekslibris'in başlangıçta kitaba bağlı olan işlev ve değeri bir sanat formu ve koleksiyon nesnesi olarak yeni bir değere sahip olacak biçimde evrilmiştir. Bugün geldiği haliyle varlığını sürdürmesinde ve yaygınlaşmasında ekslibris ile ilgili çalışan kişilerin, kurumların ve gerçekleşen faaliyetlerin kendi aralarında simbiyotik bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu birbirine bağlı ilişki ağı içerisinde, ekslibris sanatı var olmaya devam edebilmekte, var olurken de tanınırlığını izleyiciler, sanatçılar, kurumlar ve koleksiyonerler arasında artırmaya devam etmektedir. Özellikle sanat galerileri, müzeler, kütüphaneler, sanat okulları, üniversiteler ve bunlar gibi diğer ilgili kurumların düzenlemekte olduğu yarışmalar, sergiler, periyodik toplantılar, eğitim etkinlikleri konuya ilgi duyan ajanların bir araya gelmesi noktasında uygun ortamı sağlamaktadır. Bu faaliyetler ayrıca diğer tür faaliyetinde dayanak noktası veya beslendiği kaynak niteliğindedir. Yarışmalar sonucunda ortaya çıkan seçki bir serginin veya yarışma kataloğunun oluşmasını sağlamaktadır. Sergiler sanatçıların yüzyüze bir araya geldiği bir ortam sağlamakta ve bir araya gelen sanatçılar birbirleri ile değiş-tokuş yolu ile paylaştıkları ekslibris örnekleri yoluyla yaygınlaşmaya organik olarak katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yarışma ve sergi kataloglarının sergilere katılanlar tarafından elden veya kütüphanelere, galerilere ve okullara posta yolu ile dağılmasıyla ekslibris sanatçılarının görünürlükleri dünyanın farklı noktalarında sağlanmış olmaktadır. Kataloglar yolu ile ekslibris sanatçılarından haberdar olan koleksiyoncular bu sanatçılar ile iletişime geçerek kendi ilgilendikleri konularda ekslibris sipariş etmektedirler.

Bulgaristan özelinde koleksiyoncuların daha çok resim, heykel hatta grafik (baskı resim) vb. sanat alanlarına odaklanmış olduklarını ve ekslibris sanatı ile ilgili koleksiyoncu sayısının neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Bulgaristan dışındaki ülkelerdeki koleksiyoncuların Bulgar ekslibris sanatçılarına hatırı sayılır bir ilgilerinin bulunduğu ve Bulgar sanatçıların siparişlerinin daha çok yurt dışı kaynaklı koleksiyonculardan aldıkları görülmektedir. Ekslibris ile ilgili yaratımlarda bulunan Bulgar sanatçılarla ilgili bir diğer konu da Türkiye, İtalya, Almanya, Amerika, Polonya, Çin gibi ülkelere kıyasla Bulgaristan'da ekslibris

derneklerinin yeterince aktif faaliyetlerinin bulunmuyor olmasıdır. Bu nedenle sanatçılar daha bireysel biçimde yurtdışı odaklı çalışmaktadır. Sipariş dışında yarışmalardaki ödül, tanınırlık ve görünürlükte sanatçıların ekslibris üretimindeki diğer motivasyon kaynaklarıdır.

Koleksiyoncuların farklı yaklaşımlarla çalışma biriktirmeye başlamış oldukları, birçoğunun önce spesifik kriterlere dayalı olmadan, kendi beğenilerine göre örneklerle yöneldiklerini ve koleksiyon büyüdükçe daha özel konu ve baskı teknikleri özelinde seçim kriterlerini daralttıkları görülmektedir. Sanatçıların ve diğer koleksiyonerlerin seçtikleri örneklerle dair kriterlerinin de birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Kütüphaneler ve galeriler gibi daha büyük koleksiyonlara sahip kurumların koleksiyonlarının ise daha iyi tasnif ediliyor olmalarına rağmen sınıflandırma sorunlarının devam ettiği, hangi kriterlere göre sınıflandırmanın yapılacağı konusunun şu an dahi üzerinde çalışılan bir konu olduğu görülmüştür.

Ekslibris'in kültürler arası iletişime de önemli katkısı bulunmaktadır. Özellikle uluslararası yarışmalar, sergiler ve forumların sanatçı, koleksiyoner ve uzmanların birbirleri ile tanışması ve bir ağ kurması üzerindeki rolü büyüktür. Her ne kadar organizasyonel ve finansal zorluklar bulunsada dernekler ve kurumların başarılı ve özverili çalışmaları sonucunda ekslibris etkinliklerinin çok iyi organize edilmiş biçimde gerçekleştirildiği görülmektedir. Organizasyonel zorluklar dışında ikinci en büyük sorunun ise dil bariyerinden kaynaklı iletişim zorlukları olduğu da görülmektedir. Etkinliklerin ortak dili İngilizce olsa da bazı sanatçılar için yinede iletişim zorlukları olduğu görülmektedir. Uluslararası sergilerin bir diğer özelliği de özellikle farklı ülkelerde dolaşan sergilerin insanların ekslibris sanatıyla tanışması için büyük önem taşımasıdır. Birçok ekslibris sanatçısı ekslibrisi ilk defa gördükleri yerin ya sanat okullarında ya da şehirlerindeki kurumların düzenlediği veya misafir ettiği uluslararası sergiler olduğu görülmüştür. Uluslararası sergiler yolu ile etkileşim kurmanın bir diğer yolu da sergilere farklı ülkelere sanatçı ve uzmanların jüri olarak davet edilmesidir. Uluslararası etkinlikler yolu ile özellikle farklı kültürlerden sanatçılar, koleksiyoncular, galeriler ve derneklerin birbirleri ile etkileşime girme fırsatı buldukları görülmektedir.

Bu etkinliklerin ekslibris sanatının geçmişi, işlevi, koleksiyon nesnesi olarak değeri gibi açılardan Bulgaristandaki tanınırlığına da katkısı bulunmaktadır. Bulgaristan'da ekslibris sanatına olan ilgi son yıllarda artmakta olmasına rağmen, halen

halk arasında ne olduğunun ve işlevinin çok bilinmiyor olduğu, diğer yandan sanatçılar, koleksiyoncular ve uzmanlar tarafından ekslibrisin biliniyor olduğu görülmektedir. Ekslibrisin işlevinin sanat eseri ve koleksiyon nesnesi olarak dönüşmüş olması dışında dijitalleşmenin bir sonucu olarak da üretim tekniği geleneksel baskıya alternatif biçimde dönüşmüştür. Bilgisayar üretimi görüntüler olarak üretilen ekslibrisler dijital baskı yöntemleri ile fiziksel olarak üretilebilmekte, diğer yandan da dijital ortamdaki kitaplar için dijital ekslibrisler olarak özgün işlevine paralel bir işleve kavuşmaktadır. Ekslibrisler işlevi ne kadar değişmiş olsa da günümüzde geldiği noktada değerinin belirlenmesi açısından orjinal özelliklerini korumaktadırlar. Bunlardan başlıcaları geniş spektrumda konulara hitap ediyor olsa da sipariş veya yarışma konusu olarak belirlenmiş bir konuya özgün tasarıma sahip olması, baskı tekniği ve teknik ustalığın önemi, kişiye özel oluşu, küçük formatın değer hissi, tasarımı uygulama ve konunun armonisi, desen ve kompozisyon kalitesinin önemi, kullanılan yazıtipi ve zorunlu adın dengesi, fiziksel doğasından gelen dokunma hissi ve ayrıca edisyon olmasıdır. Ekslibrisin küçük boyutunun sanatçılar arasında bir meydan okuma olarak algılandığı ve posta yolu ile dağıtımı konusunda büyük avantaj sağladığı görülmüştür.

Koleksiyoncuların itici gücü, dernek-sanat galerisi-kütüphane gibi kurumların özverili çalışmaları, üniversiteler ve sanat okullarındaki dersler ve diğer eğitici etkinliklerin etkisi mevcut sanatçıları bu alanda yaratım konusunda motive etmekte, ayrıca bu sanat ile bahsi geçen yollardan biri ile tanışmış sanatçı adaylarını çalışmalarıyla alana dahil olma konusunda yüreklendirmektedir. Ekslibris sanatının yaygınlaşmasının arkasında, bahsi geçen kişi ve kurumların birbirini tetikleyen faaliyetleri ve birbiriyle olan bağı yatmakta olduğu görülmektedir.

5.2. Tartışma ve Öneriler

Koleksiyoncu bakış açısından, hediye aldığı birkaç ekslibrisle başlayan biriktirme serüveni, değiş tokuşlarla devam etmiş, Türk sanatçılara ait 229 adet, Bulgar sanatçılardan 29 olmak üzere yabancı sanatçılara ait 308 adet ekslibrisin yanı sıra, 603 öğrenci çalışmasını da içeren üç farklı bölümden oluşan bir koleksiyonun oluşmasına sebep olmuştur. Ukrayna, Sırbistan, Belarus, İtalya, Belçika, Polonya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Rusya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Taiwan, Romanya, Slovakya, Brezilya, Çin, Hong Kong, Moldova, İngiltere, Arjantin, Japonya, Karadağ, Fransa, Avusturya gibi ülkelerin sanatçıların değerli eserlerinden oluşan koleksiyonun mevcut

durumunda yabancı sanatçılara ait 471 çalışmayla beraber, koleksiyondaki toplam ekslibris sayısı 1303'tür. FİSAE'nin belirlediği 48 tür teknikten, koleksiyondaki çalışmalarda toplam 25 teknik uygulaması yer bulmuştur. Koleksiyonun düzenleme, tasnif etme ve saklama şekli klasörler ve dijital ortam dosyaları şeklindedir. Herhangi bir işareti olmayan ekslibrislerin künyelerini oluşturmanın zorluğundan bahseden Çolak, yarışma kataloglarında yer alan bilgilerden sabırla araştırarak tamamlama yapıldığını vurgulamaktadır.

Koleksiyon sayesinde, geniş çevrelere önemli sanatçıların eserlerine ulaşabilme imkânının sağlandığı, farklı konu, teknik ve kültürel değerlerin tanıtıldığı, sanatçı adayların daha çok ve kaliteli çalışmalar üretmeleri ve konusunda ve koleksiyonculuğa teşvik edildiği düşünülmektedir. Aynı zamanda koleksiyon sayesinde farklı kültürlerin sanatsal ürünlerinin yaşatıldığı ve gelecek nesillere aktarma yolunda adım olduğu da ifade edilebilir.

Ekslibris sanatçısı bakış açısından ise; tarzını oluşturma çabası içerisinde çok araştırmak, teknik, konu ve kompozisyon denemelerinde sürekliliği bozmamak, ustalık seviyesini sürekli yükseltmek çabasında olan sanatçı, köklerinden aldığı doğa sevgisini renk paletinde ve kompozisyon çözümlerinde yansıtmaktadır. Birçok sanatçı ve arkadaşı adına yaptığı çalışmaların yanında, çeşitli konulu ve konusuz yarışmalı sergilere katılmanın alandaki bilgilerinin ve ilişkilerini geliştirdiğine inanmaktadır. Koleksiyonculardan ve kitap severlerden aldığı siparişlerin de kendisini sanatçı olarak geliştirmek, hem eğitim faaliyetlerinde, hem de Türk ekslibris sanatının tanıtımına da katkıda olacağı düşüncesindedir.

Öğrendiği bir çok farklı tekniklerle denemeler yaptıktan sonra kendine uygun teknik ve materyalleri bulmuş, kullandığı araç gereçleri de tarzına uygun şekilde üretmekte, araştırma-geliştirme deneylerine devam etmektedir. Zor şartlarda da sanatsal üretiminin devamlılığını sağlamaya çalışmak ekslibrise olan tutkusundan kaynaklanmaktadır.

Kişi adına yapılan ekslibrislerde kişinin karakter, meslek, hobi, sevdikleri gibi konuların araştırılmasının önemini, hediye olarak verilen ekslibrislerin insanları mutlu etmenin ve ilgilerini ekslibris sanatına çekmenin yollarından biri olduğu vurgulanmıştır.

Ekslibrisleri yurt içi ve yurt dışı koleksiyonları ve yarışma kataloglarında yer almaktadır. Doğa ile ilgili konular ve renk paletini tercih eden Çolak'ın ekslibris çalışmalarında en sık kullanılan teknik S1, C3, C4 ve C5 kodlu uygulamalardır. Sipariş

veya konulu yarışmalarda ise araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Kompozisyonlarında sıklıkla kültürümüzün motif ve imgelerini kullanana Çolak, kültürlerarası iletişimine, bilgi duygu ve değer paylaşımına katkısı olduğuna inanmaktadır. Ekslibris alanında ödülleri olan sanatçı çalışmalarını, özel ekslibris sergileri, kongre sergileri, yarışmalara katılım, hediye ve bağış amaçlı olarak kullanmaktadır. Aynı zamanda ekslibrisin kitap illüstrasyonu, önemli şahıs veya olayların anısını yaşatma aracı, sanatsal ve bilimsel araştırma konusu, teknolojilerin sanatta faydalı bir araç olabileceğine dair örnekler sunmuştur. Etkinliklere katılarak meslektaş ve koleksiyoncularla İletişimde olmanın, sanatını geliştirmesine katkıda bulunduğu kadar, koleksiyonunu genişletmek, bilgi alışverişi ve dostluklar kurmak gibi önemli katkılarının olduğu belirtilmiştir.

Konu eğitimci ve akademisyen bakış açısından ele alındığında ise; eğitim kurumlarında ekslibris derslerinin müfredata dahil edilmesiyle, kuramsal ve uygulama bilgi ve becerin kazandırılması sayesinde sanatçı adaylarının bir çok kazanımlara sahip olması mümkün kılınmaktadır. Bu kazanımlardan bazıları; farklı teknik ve teknolojilere hakim olabilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilecek araç gereç ve materyalleri hazırlayabilmek, sabır ve titizlik gösterebilmek, pratik beceriler kazanmak, araştırma yapabilmek, olumsuz şartlarda da ekslibris yaratabilecek teknolojiyi ve fırsatları bulabilmek, kendilerine ve çevrelerine ekslibris hediye etmek, kendi başarılarından gurur duyabilmek şeklinde ifade edilmektedir. Daha geniş çevrelerde ekslibrisle ilgili uygulamalı tanıtımlar Workshoplar aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Öğrencilere verilen görevler arasında Ekslibris sanatçılarıyla tanışma görevi sayesinde, sanatçı adaylarının ilham almak, bilgi ve beceri paylaşımına açık olmak, kendi ve diğerlerin verdiği emeğe saygı duymak gibi kazanımlar gerçekleşmektedir.

Ulusal ve uluslar arası ekslibris çevreleriyle iletişime geçmek, kültürel değerler paylaşımında bulunmak, daha geniş ve farklı perspektifle hayata bakabilmek, farklı kültürleri ve gelenekleri tanıyarak zenginleşmek, kendi kültür ve geleneklerini tanıtmak gibi görevler sanatçı adayları için faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ulusal ve Uluslar arası yarışmalı sergilere katılımı ile beraber, sergileme, mansiyon, ödül, kataloglarda yayınlanma gibi teşvikler, öğrenciler ve sanatçı adayları için ekslibrisi sevdiren faktörler arasındadır. Ekslibrisi araştıran, biriktiren ve gelişmesini destekleyen kurum ve kuruluşların tanıtımı, bunların etkinliklerine katılımını teşvik etmek eğitimcilerin katkısı olarak görülmektedir. Koleksiyon eserlerini gençlere ve geniş

evrelere tanıtmaq algılarını açmaya faydalı olduğu kadar, gençlerin çalışmalarını da koleksiyonlara katmaq gurur verici ve heveslendiren etkenler arasındadır. Doğası gereği çok okuyan ve araştıran akademik çevrelere kitapla organik bağı olan, aynı zamanda sanat ve tasarım objesi olan ekslibrisi tanıtmaq amacıyla, özellikle sosyal bilimler alanındaki bilimsel ve sanatsal toplantılara ekslibris sanatını konu eden araştırmaların sunulması, ekslibrisin yaygınlaştırılmasına katkı saylayacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Bulgarian MFA Cultural Institute. (tarih yok). *Ekslibris Koleksiyonu*. 07 01, 2023 tarihinde Bulgaristan Dış İşleri Bakanlığı Devlet Kültür Enstitüsü: https://culture-mfa.bg/content/EXLIBRIS_2131.html adresinden alındı
- Ciric, R. (2014, Mayıs 21). Deneysel Ekslibris. *International Journal of Ex-libris* , s. 10.
- Ciric, R. (tarih yok). *rastkociric.art*. 07 01, 2023 tarihinde www.rastkociric.art/: <http://www.rastkociric.art/gallery-exlibris-BENOIT-JUNOD-1995.html> adresinden alındı
- Gdansk Exlibris(a). (2023, 07 1). *exlibrisgdansk*. exlibrisgdansk.pl: <https://exlibrisgdansk.pl/index.php?s=konkursy> adresinden alındı
- Gdansk Exlibris(b). (2023, Haziran 05). *exlibrisgdansk.pl*. https://exlibrisgdansk.pl: <https://exlibrisgdansk.pl/index.php?s=competitions> adresinden alındı
- Gönenç, E. Ö. (2012, Ocak 16). İletişimin Tarihsel Süreci. *İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 90.
- İstanbul Ekslibris Derneği. (2023, 08 15). *İSTANBUL EKSLİBRİS DERNEĞİ TÜZÜĞÜ*. <http://www.aed.org.tr/tr/tuzuk/>: <http://www.aed.org.tr/tr/tuzuk/> adresinden alındı
- Kartarı, A. (2019). *Kültürlerarası İletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Keenan, J. P. (2003). *The Art of the Bookplate*. NY: Barnes & Noble.
- Keş, Y. (2016, Haziran 30). Ekslibrislerde Biçim, . *EX-LIBRIST-Uluslararası Ekslibris Dergisi*, s. 113.
- Laratte. (2019, Aralık). Deneysel Ekslibris ve Yeni Yaklaşımlar. *International Journal of Ex-Libris*, s. 188-195. 01 adresinden alındı
- Largo Gallery. (tarih yok). *Largo Sanat Galerisi'nin Tarihi*. <https://www.largogallery.com/>: <https://www.largogallery.com/en/about-the-gallery/history> adresinden alındı
- Libvar Art Department. (2019, Mart 11). *Ex libris – от знак за собственост към белег за индивидуалност*. 07 01, 2003 tarihinde Trans ART Formatsia: <http://art.blog.libvar.bg/ex-libris-ot-znak-za-sobstvenost-kam-beleg-za-individualnost/> adresinden alındı
- Ligatus. (2023, 07 01). *Ligatus*. [ligatus.org.uk](https://www.ligatus.org.uk/): <https://www.ligatus.org.uk/lob/concept/3452> adresinden alındı
- Lyuben Karavelov Ruse Bölge Kütüphanesi. (2022, Aralık 01). *Uluslararası Yarışmalar (Конкурси)*. 07 01, 2023 tarihinde Lyuben Karavelov Ruse Bölge Kütüphanesi: <https://www.libruse.bg/competitions> adresinden alındı
- Oğuz, E. S. (2011, Aralık). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 128.

- Okur, G. (1998). *Exlibris ve İletişim*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu.
- Okur, G. (2013, 06 21). İletişim Açısından Exlibris. *Sanat ve Tasarım dergisi*, 5(5), s. 40-49.
Sanat ve tasarım dergisi 5(5), 40-49:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanattasarim/issue/20649/220305> adresinden alındı
- Özdemir, İ. (2011, Ağustos 01). Kültürlerarası İletişimin Önemi. *Dergi Park Akademi Folklor/Edebiyat*, s. 29.
- Patton, M. Q. (2016). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (3 b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Dü) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. doi:10.14527/9786053649335
- Pektaş, H. (2014). *Ekslibris*. İstanbul: İED.
- Pektaş, H. (2015, Aralık 30). Bir Üniversite Müzesi: İstanbul Ekslibris Müzesi. *International Journal of Ex-libris*, s. 83.
- Pektaş, H. (2017, Ocak 30). Frederikshavn Sanat Müzesi . *EX-LIBRIST Uluslararası Ekslibris Dergisi*, s. 134.
- Pektaş, H. (2022, Mayıs 11). *Ekslibris koleksiyonculuğu*. aed.org.tr:
<http://www.aed.org.tr/tr/koleksiyonculuk/> adresinden alındı
- Pektaş, H. (2023, 08 19). <http://www.aed.org.tr/tr/muze/>. <http://www.aed.org.tr>:
<http://www.aed.org.tr/tr/muze/> adresinden alındı
- Pektaş, H. (2023, 08 10). *Türkiye'de Ekslibris*. aed.org.tr: <http://www.aed.org.tr/tr/ekslibris/> adresinden alındı
- Pektaş, H. Ö. (2017, Ocak). Süper Ekslibris. *International Journal of Ex-Libris*, 3(6), s. 135-140.
- Regional-Library-Lyuben-Karavelov*. (2023, 07 20). <https://www.for9a.com>:
<https://www.for9a.com/en/organizations/-Regional-Library-Lyuben-Karavelov> adresinden alındı
- Reklobit. (2023). *Kültürlerarası İletişim Nedir? Kültür Kavramı ve Önemi*.
<https://reklobit.com>: <https://reklobit.com/kulturlerarasi-iletisim-nedir/> adresinden alındı
- Rödel, K. (2023, 07 01). *FISAE Newsletter*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.exlibris-austria.at/08_fisae/2021_nl/210318_FISAE_Newsletter_15.pdf. adresinden alındı
- Schmitt, A. (1986). *Deutdche Exlibris: eine kleine Geschichte von den Urspuengen bis zum Beginn des 20 Jahrhunderts*. Leipzig.

- Silva, P. A. (2021, Temmuz). Kùltùrlerarası Diyalođu Teşvik Eden Ekslibris Sanatı. *Journal Academic Marketing Mysticism Online*, s. 677.
- Tekcan, G. E. (2011). *Bir iletişim aracı olarak ekslibris ve işlevi*. İstanbul: Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bİlimler Ensitüsü.
- Türk Kaya, S. (2020, Mayıs). Şükrü Ertürk'ün Prof.Dr. Aziz Sancar Ekslibrisi Üzerine bir inceleme. *İdil*, 69, s. 887-897.
- Yıldız, G. (2021). *Sanat eğitiminde ekslibris ve deneysel ekslibris uygulamaları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Entitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim dalı Resim-İş Eğitimi Bİlim dalı. 07 01, 2023 tarihinde alındı
- Голлербах, Э. (1924). *Книжные знаки А.М. Литвиненко*.
- Правдин, К. (2016). *Информационный потенциал экслибриса в контексте музейного источниковедения*. Doktora tezi, Санкт Петербургский государственный институт культуры, Санкт-Петербург. 2023 tarihinde alındı

EKLER

EK-1: GÖRÜŞME SORULARI

KÜTÜPHANE VE GALERİ TEMSİLCİLERİNE YÖNELTİLEN SORULAR

EKSLİBRİSLE İLGİLİ GENEL SORULAR

1. Kurumunuz Ekslibrisle nasıl tanıştı
2. Ekslibrisin ilginizi çeken özelliği nedir
3. Ekslibrisin toplumda yaygınlıkla kullanılması için teşvik edici etkinlikler neler olabilir
4. Ekslibrisin kültürlerarası etkileşiminde sağladığı yarar konusunda neler söylenebilir

YARIŞMALARLA İLGİLİ SORULAR

1. Yarışma düzenleme sebebiniz nedir
2. Yarışma düzenlemede sizi zorlayan konular nelerdir
3. Ekslibrisin yaygınlaşması için yarışmaların ne gibi etkisi vardır
4. Konulu ve serbest konulu yarışmalar için düşünceleriniz nedir
5. Yarışmaların ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi vardır

KOLEKSİYONLA İLGİLİ SORULAR

1. Kurumunuzda koleksiyon oluşturma fikri nasıl oluştu
2. Biriktirme esnasında ne gibi zorluklarla karşılaştınız ve ne gibi çözümler ürettiniz
3. Koleksiyonunuzu ne gibi kriterlere cevap vermesine dikkat ediyorsunuz
4. Koleksiyon toplarken tercih ettiğiniz teknik veya konu var mı
5. Koleksiyonculuğun ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi vardır

SANATÇILARA YÖNELTİLEN SORULAR

EKSLİBRİSLE İLGİLİ GENEL SORULAR

1. Ekslibrisle nasıl tanıştınız
2. Ekslibris üretirken neye dikkat ediyorsunuz
3. Sipariş üzerine yaptığınız ekslibrisler var mı, varsa sahibinin tasarım üzerine etkisi oldu mu
4. Ekslibris vasıtasıyla kurduğunuz arkadaşlıklar oldu mu
5. FISAE kongrelerine katılıyor musunuz? Katılıyorsanız bu etkinliklerin size kazanımları nelerdir

YARIŞMALARLA İLGİLİ SORULAR

1. Yarışmalara katılmak çalışmalarınıza ne gibi etkisi vardır
2. Konulu mu yoksa serbest olan yarışmaları mı tercih edersiniz
3. Yarışmaya özel çalışma mı üretiyorsunuz yoksa süreç içinde ürettiklerinizden mi seçip gönderiyorsunuz
4. Yarışmaların ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi vardır
5. Yarışmaların kültürel etkileşime ne gibi katkıları vardır

KOLEKSİYONERLİKLE İLGİLİ SORULAR

1. Koleksiyonunuz var mı, varsa biriktirme nedeni nedir
2. Koleksiyonunuzu genişletmek için nasıl bir strateji izliyorsunuz
3. Karşılaştığınız zorluklar var mı, ne gibi çözümler ürettiniz
4. Koleksiyonculuğun ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi vardır

EK-2: GÖRÜŞME METNİ – SANAT GALERİSİ

1.Kurumunuz Ekslibris Sanatı ile nasıl tanıştı?

2011 yılında günümüzün en ünlü Bulgar baskı sanatçılarından biri olan Juliyan Jordanov ile çalışmaya başladığımızda ürettiklerini gördükten sonra ekslibrisin dünyasına ilk temas gerçekleşmişti ve 2012 yılında bu sanatçının galerimizde kişisel sergisini açtık. Küçük boyutta ekslibrislerden oluşan bu sergiyle, sanatçının ürettiği ekslibrislerden büyük bir bölümünü göstererek sanatçıyı yabancı koleksiyoncularla tanıtmış olduk. Daha sonra Varna sanatçılarından olan Dimo Milanov ile kurduğumuz yakın ilişki ve baskı ve ekslibris alanındaki konuşmalar neticesinde Varna şehrimizde ve ülkemizde ekslibris sanatı ile daha ciddi ilgilenme fikri doğdu. Bu fikir daha sonra uluslararası yarışma düzenleme kararını almamıza neden oldu ve 2014 yılında ilk yarışmayı düzenledik ve bu yıldan itibaren ekslibris ile daha aktif bir şekilde ilgilenmeye başladık.

Ekslibrisi nasıl değerlendiriyorsunuz, geleneksel amacı ile mi yoksa ayrı bir sanat dalı olarak mı? Benim için ekslibrisin totaliter amacından yani kitapların içine konulmasından çok sanat eseri olarak değeri daha önemlidir, aslında günümüzde ekslibrisin geleneksel amacı, yani kitapların içine konulması şeklinde kullanımını korunmuş olsaydı şimdiye kadar yok olmuş olurdu diye düşünüyorum. Bundan dolayı günümüzde ekslibrisi kitabına koymak ve kütüphanesinde biriktirmek için yaptıran kişinin çıkması istisna bir durumdur. Bu tür ciddi ve büyük kitap koleksiyonlarını yapma imkânı olan kişilerin sayısı çok azdır ve günümüzde dijital ortamın gelişimi sonucu kitabı kağıt üzerinden değil de bilgisayar, tablet, kindel veya telefonlarımızdan okuyoruz. Son zamanlarda ekslibris ayrı bir sanat eseri olarak artan hızla yerini almakta kendine karşı ilgiyi arttırmakta daha çok koleksiyoncu edinmektedir bundan dolayı benim için bu fonksiyonu daha önemlidir.

Ekslibrisin hangi özellikleri sizi cezbetmektedir? Ekslibrisin benim için önemli ve ilgi uyandıran birkaç özelliği vardır bunlardan ilki küçük boyutlarda olmasıdır. Bu bence sanatçılara karşı bir meydan okumadır, günümüzde ressamlar veya baskı sanatçıları olsun (onlar da belli bir süre sonra resme dönmekteler) büyük boyutlarda çalışmaya alışmışlardır. Ekslibrisin küçük boyutlarda yapılması özelliği hatta ilk başlarda çok daha minyatür boyutlarda yapılması sanatçılar için bir meydan okumadır ve onların bu problemin üstesinden nasıl geldikleri ve görevi ne derece başardıkları benim için çok heyecan verici ve ilginçtir. İlgimi çeken ikinci özellik ise mutlaka kişiye özel yapılmış olması hatta çoğu örnekte olduğu gibi o kişinin özelliklerini taşımasıdır, bu bazen zorunlu şart da olmuştur. Bence ekslibrisin bu özelliği de bir ilginç olgudur, sanatçılara bir meydan okumadır, bu özellik ekslibris üretilen

bütün diğer sanat eserlerinden ayrılmaktadır, çünkü eserdeki konuyu, imgeyi ve biçimi bir özel kişilikle onun karakteri veya ilgi alanlarıyla ilişkilendirilmek kolay bir görev değildir. Usta bir ekslibris sanatçısı bu meydan okumaya nakşedercesine çözüm üretmekte ve ekslibris sahibini tanıyan kişiler bu tasarımda onun karakteristik özelliklerini, onun hayattaki eksikliklerini, onun sevinçlerini, hemen görmekteler ve bu çok zor ve çok heyecan verici bir şeydir.

Yarışma düzenlediğinizi söylemişsiniz ekslibrisle ilgili düzenlediğiniz başka etkinlikler var mı? 2014 yılında düzenlediğimiz ilk Varna Uluslararası Ekslibris Yarışmasından şimdiye kadar her iki yılda bunu tekrarlayarak dördüncüsünü gerçekleştirdik, bunun dışında sekiz yıldır aktif olarak birçok farklı etkinlik düzenlemekteyiz. Bunlardan biri Yarışma sonrası gezici sergilerdir. Seçilmiş çalışmalardan oluşan bu sergi ülke içinde 6 ile 8 arası yerde gösterilmekte bunlar arasında sanat okulları, üniversiteler ve diğer galeriler vardır. Örneğin son yarışma sergisi bu yıl Antwerpen şehrinde bulunan Belçika'nın eski baskı galerilerinden biri olan "Prive d'artist" te sergilenecek. Bunun dışında bir yıl sonra yarışmaya katılmış seçilmiş sanatçıların ilk sergide yer almayan diğer çalışmalarından ve seçilmemiş olan çalışmalara da şans vererek bir baskı resim ve ekslibris karma sergi daha organize ediyoruz bu uzun ara vermeden gerçekleştirilen bu girişimler ilgiyi canlı tutmaktadır. Bunun dışında baskı sanatları ve ekslibrisle ilgili eğitici etkinlikler düzenlemekteyiz. Bunları ya galeride ya da en sık sanatla ilgili okullarda gerçekleştirmekteyiz. Örneğin baskı teknikleri tanıtan dersler olduğu gibi, J. Jordanov'un ekslibris ve dünyadaki ekslibris yarışmaları ile ilgili dersleri organize ettik, geçen yıl bizim ülkeden yarışma katılımcılarından olan Rumen Neçev tarafından el yapımı kağıt çalıştayını düzenledik çünkü ekslibris yapan bazı sanatçılar kağıdını kendileri yapıp ekslibris üretiyorlar. Galerimizde Dima Milanov tarafından gravür tekniği ile ilgili sunum ve gösteri düzenledik. Bu şekilde farklı etkinlikler organize ederek ülkemizde imkân olduğunda yurtdışında da ekslibrisin ve baskı tekniklerin popülaritesini arttırmayı amaçlamaktayız. İtalya'da Bodio Lumnago düzenlenen son yarışmada uluslararası jüri üyesi olarak davet edildim aynı zamanda biz de ülkemizde Varna'da yurtdışından davet ettiğimiz ekslibris sergileri galerimizde sunuyoruz, örneğin 2015 yılında İstanbul Ekslibris Derneğinin büyük bir ekslibris sergisini sunduk. 2018 yılında İtalya Ekslibris derneğinin koleksiyonundan seçilmiş ekslibrislerden oluşan büyük bir sergi düzenledik. Bu yıl yine İtalyan derneğinin "İlahi Komedi" konulu son 100 yıldan eski ekslibrislerden oluşan (en eskisi 1907 yılındandı) gezici bir sergisini düzenledik. Bu şekilde sürekli ilgiyi canlı tutmaya çalışıyoruz.

Özel kişisel koleksiyonu olan kişiler tarafından galerinizde sergi açmak isteyen oldu mu? Şu ana kadar ekslibris ve baskı sanatlarıyla ilgili böyle bir girişim olmadı. Daha fazla resim sanatıyla ilgili koleksiyonerlerin bu tür girişimleri oluyor ne yazık ki ekslibris ve baskı sanatlarıyla ilgili olmadı, Bulgaristan'da özellikle ekslibris koleksiyoncu sayısı çok azdır.

2.Ekslibris Sanatının yaygınlaşması ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Yurtdışıyla sürekli ilişki içinde olduğunuzu biliyorum, ülkenizdeki durumla kıyaslayabilir misiniz?

Bulgaristan'da ekslibris yeterince tanınmıyor, özünde son sekiz yılda düzenlediğimiz yarışma ve gerçekleştirdiğimiz etkinlikler esnasında insanların, izleyicilerin çoğu ekslibrisi tanımadığı önemini bilmediği, onun geleneksel işlevi veya günümüzde ekslibrisin sanat eseri olarak işlevinden haberdar olmadığı gerçeğiyle yüzleşiyorum. Bu sebepten dolayı bu aktiviteleri düzenliyoruz ki mümkün olduğu kadar fazla kişinin ekslibrisle tanışmasını sağlamak için ve görüyorum ki katılan kişilerden oluşan büyük bir grup hafızalarındaki derin izlenim ve uyanmış olan ilgi sonucu daha sonraki etkinliklere de katılıyor ve daha bilinçli olarak bu etkinlikleri takip ediyorlar. Kıyaslamaya gelince; Avrupa'daki ve onun dışında bu durumla ilgili geniş bir bakış açım, kendi gözlerimle yaptığım bir incelemem yok. Fakat internetteki takiplerimden ve yabancı sanatçılarla ve ekslibrisle ilgilenenlerle olan ilişkilerimden elde ettiğim bilgiler sonucu kişisel değerlendirmem, Batı Avrupa'da ekslibrisin daha popüler olduğudur. Tabi bu ülkelerdeki derneklerin aktifliği ile de ilgilidir yani nerede dernekler daha etkin örneğin İtalya, Almanya, Türkiye, Rusya gibi ülkelerde olanlar gibi oralarda ilgi daha fazladır, Çin de de olduğu gibi oralarda koleksiyoner sayısı da fazladır. Bulgaristan gibi, örneğin Yunanistan, Makedonya ayrıca Romanya gibi Balkan bölgesindeki küçük ülkelerde çok popüler değil ekslibris ve bu yönde yapılması gereken hala bazı şeyler vardır.

Sanatçılar arasında yaygınlığı nasıldır? Ressamlar, grafik sanatçısı, illüstratörler ekslibris yapıyorlar mı? Bulgaristan'da çok sayıda ressam ekslibrisle ilgileniyor. Bunun sebebi Bulgar baskı sanatçılarına karşı yurtdışında büyük ilginin olmasıdır. Bu sanatçılarla birçok koleksiyoner ilgileniyor ve ekslibris siparişi veriyor o yüzden Bulgaristan'da ekslibrisle ilgilenen sanatçı sayısı fazladır fakat onlar sanatlarını ülkemizde sunmak yerine daha çok yurt dışı istekler doğrultusunda çalışmaktadırlar. Bu şekilde çalışan sanatçılara örnek olarak gösterilebilecek isimler: Petar Velikov, Kalina Kraveva, Tanya Krasteva, Juliyan Jordanov, Hristo Kerin, Hristo Naydenov, Desislav Gechev. gibi onlarca kişi sayabilirim Marin Gruev gibi ciddi çalışan onlarca baskı sanatçısının adını sayabilirim.

Bu sanatçıları ekslibris yapmaya ne teşvik ediyor sizce? Temelde onları teşvik eden şey siparişlerdir. Bu sanatçılar etkin bir şekilde orta ve büyük boy baskılar ürettiyorlar zaten. Ekslibrisleri genelde aldıkları istekler doğrultusunda yapmaktalar. Tabi ki ekslibrisin formu ve işlevi onları cezbediği için yapanlar da var Veselin Damyanov – VES ve Varna sanatçılarından Dimo Milanov gibi, onlar genelde tanıdıkları veya arkadaşları için ekslibris yapmaktalar onlar hakkında görüşlerini yansıtarak yaptıkları bu çalışmalarını istek üzerine değil hediye etmek için üretmekte.

Seyirci ve halk arasında tanınırlığın az olduğundan bahsettiniz. Artması için neler yapıyorsunuz? Düzenlediğiniz organizasyonlar bu durumu ne derecede etkiliyor? Kişisel olarak düşünüyorum ki yıllar geçtikçe bu durum değişiyor ve değişmeye devam edecektir, çünkü yıllar içerisinde söz konusu olan sanatı aktif ve sürekli olarak teşvik eden kişiler olduğu müddetçe ilgilenen ve hayranlık duyan kişilerden oluşan ciddi bir insan topluluğu meydana gelmekte. Görüyorum ki ekslibrisi bilen, gören, tanıyan kişilerin sayısı gün geçtikçe artmakta ve inanıyorum ki gelecekte de artmaya devam edecektir.

Ne gibi etkinlikler bu söylediklerinizi teşvik edeceğini düşünüyorsunuz? İlgi uyandıran temel etkinliklerimiz açtığımız yarışma sergileri ve diğer sergilerdir. İnsanlar bu sergileri ziyaret ederek dünyada bu sanatı icra eden sanatçıları tanıma eserlerini görme imkânı bulmakta ve onlar için bunlar ilgi çekicidir. Tabi ki yarışma ile ilgili hazırladığımız internet sitesi de tanınırlığını artırmak için yardımcı oluyor. Yarışma katalogları bastırıyoruz ve bunları yarışmaya katılan sanatçılara göndermenin dışında farklı sebeplerle galerimizi ziyaret eden kişilere hediye ediyoruz, farklı kuruluşlara örnekler satıyoruz ve bu şekilde bir bütün olarak ekslibrisi tanıtarak yaygınlaşmasına katkı sağlandığını düşünüyorum ve bu yönde katkı sağlayacak her etkinliğe açığız yeter ki böyle fikirler ortaya çıksın. Örneğin, ileride Varna'da bulunan ekslibris sanatçıları ve koleksiyonerler arasında bir karşılaşma gerçekleştirmeyi çok isteriz tabi ki bu gelecek için plandır ve ne zaman nerede nasıl gerçekleşeceği bilinmez.

Sizce ekslibrisin yaygınlaşmasına katkı sağlayan ve sağlayabilecek kurum, kişi veya şirketler nelerdir? Temelde bizim yarışma organizasyonunda en büyük yardımcımız Varna belediyesidir. Belediyemizin kültür fonu mevcut, belli amacı olan bu fonla şehrimizdeki kültürel gelişim desteklenmektedir ve her sıralı yarışmanın problem yaşamadan organize etmemize destek sağlamaktadır, katalog basımları ve ödül fonu için maddi destek sağlayarak önemseyişimiz bir yardım yapmaktalar. Aynı seviyede Kültür bakanlığın da yardımları olabilmektedir şu ana kadar onlara bir talebimiz olmamıştır ama bu teorik olarak mümkündür. Bunlar temelde yardımcı olabilecek kurumlardır ama biz her yarışma için başka özel

sponsorlar da aramaktayız ve sıklıkla yanıt almaktayız onlardan gelen katkı ile yarışmaya katılan sanatçılar için bir özel ödül eklenmiş oluyor tabi ki özel firmaların ilgisi oluyor fakat sonuçta bizim ciddi ve fedakâr çalışmamızla bunlar gerçekleşiyor.

3.Kurumunuzda Ekslibris sanatına yönelik yarışma düzenlediniz mi? Yarışma düzenlediğinizi söylemişsiniz; böyle bir etkinlik düzenleme nedeniniz neydi?

Galerimizde beraber çalıştığımız Varna ressamlarından olan Dimo Milanov'un bir uluslararası ekslibris yarışması düzenleme teklifi oldu ve bu fikir hoşumuza gitti. Kendisi bir sanatçı olduğu için daha önce Avrupa'da ve dünyada bu gibi etkinliklere katılmış ve bu konuyla ilgili bilgisi vardı. Varna'da da benzeri bir yarışma düzenlenebileceği fikrini ortaya attıktan sonra biz de galeri olarak böyle bir yarışma organizatörlüğü yapabileceğimize karar verdik. Fikri geliştirdik, gereken araştırmaları yaptık ve ilk etkinliği düzenledikten sonra geniş kitleler hitap ettiğini gördük. Sergimizin misafir olduğu sanat okulları, Tırnovo Üniversitesi, özel galeriler gibi kurumlar tarafından, Sofya'da düzenlenen Uluslararası Grafik Trienali gibi etkinlikler tarafından, aşırı ilgiyle karşılandığını gördükten sonra bu yarışmaları süreli olarak düzenlemeye karar verdik.

Zorluklarla karşılaştınız mı ve bunlara ne gibi çözümler ürettiniz? Her zaman zorluklarla karşılaştık tabi ki, en çok zorlandığımız temel konu yeterli finansman aracı bulmak olmuştur, çünkü yarışma ciddi harcamalar ve çok çalışma gerektiren bir organizasyondur. Çözümler konusuna gelince, zorlukların üstesinden gelmek için çok çalışmaktan başka seçenek yok, tabi ki zamanla aynı görüşte olan insanlar bularak onların yardımlarından da yararlanıyoruz.

Yarışmanın konulu veya serbest olması katılımcı sayısına etki ediyor mu? Bizim düzenlediğimiz Varna Uluslararası Ekslibris Yarışması her zaman serbest konulu düzenlenmiştir, çünkü ne zaman yarışmaya bir konu verilse sanatçılar sınırlanmış olur ve katılımları için motivasyonları düşer. Bir konu üzerine araştırma yapacak zamanı olmayan ve büyük ölçüde ciddi çalışan sanatçıları kaybetmemek adına yarışmayı serbest konulu olarak düzenliyoruz.

4.Kurumunuzda Ekslibris koleksiyonuna sahip misiniz?

Galerimiz, Varna Uluslararası Ekslibris Yarışmasının düzenleyicisi olarak artık zengin bir koleksiyona sahibiz. Her yarışmaya farklı ülkelerden 200-300 sanatçı katılmakta ve eserler

göndermekte ve bunlar galeri fonuna kalmakta ve koleksiyonumuza eklenmiş oluyor, bunlardan bazılarını sanatçılar ve koleksiyonerlerle değişim için kullanmaktayız ve şu ana kadar yaklaşık 2500 eser topladık ve koleksiyonumuza kattık.

Koleksiyon oluşturma fikri nasıl çıktı? Fikir doğal olarak yarışma düzenlemesiyle birlikte kendiliğinden çıkmış oldu çünkü kural gereği katılan çalışmalar galeri fonuna geçmekte ve koleksiyona kalmaktalar

Koleksiyonunuzu ne gibi kriterlere göre oluşturunuz? Evet, kriterlerimiz var galerimizin koleksiyonunda kalacak olan çalışmaların bu kriterlere uymasına özen gösteriyoruz bunlar yarışma şartnamesinde de yer almakta ve ekslibrisin tüm gereksinimleri karşılaması gerekir, tabi ki küçük boyutlarda olmalı, genellikle dünyadan ekslibris alanında önemli isimleri davet ederek katılımlarını sağlamak için çaba göstermekteyiz ve yıllar geçtikçe bu olay çok daha başarılı bir şekilde gerçekleşmekte. Bu doğrultuda en önemli kriterlerimizden bir topladığımız ekslibrislerin sanat değerinin yüksek olmasıdır. Koleksiyonumuzda geleneksel baskı tekniklerin üstünlüğü vardır CGD tekniği kullanılmış çalışmalar daha azdır çünkü dijital sanatlar daha yeni olduğu için orada hala, nasıl söylesem gelişimini tamamlaması için epeyi bir zaman var, sanatçılar henüz gelişim sağlamakta bu alanda isim yapması ve prestij sağlaması yaratıcı olanaklarını geliştirmekteler. Yani esas olarak koleksiyonumuzdaki ekslibrisler ağırlıklı olarak klasik grafik teknikleriyle yapılmıştır.

Teknikle ilgili bir sorum olacaktı siz cevabını verdiniz. Ekslibrisin yaygınlaşması ve popülerliği konusunda koleksiyonerliğin nasıl bir etkisi var, ne düşünüyorsunuz? Hem yaygınlaşması için hem de ekslibrisin yaratılması için koleksiyoncuların kilit önemi vardır. Onlar kilit bir faktördür kilit bir amaçları vardır, çünkü koleksiyonerler, ekslibris sanatçıları çalışmaya teşvik eden kişilerdir. Koleksiyoncular olmasaydı ekslibrise karşı böyle bir ilginin gerçekleşmesi mümkün olamayacağını düşünüyorum, çünkü önceden de belirttiğim gibi ekslibris kendine özgü özelliklerine sahip, içinde ekslibris yazısını, koleksiyonerin ismini, belirlenen konuya sahip olmalı bunlar başka türlü var olmayacak gereksinimlerdir. Tam olarak bu yüzden koleksiyoncu tarafından sipariş edildiği için bu ekslibrisler ortaya çıkmakta ve ödemeyi yapacak olan kişi o olmasaydı, sanatçıların bu denli motive olması ve hırsla çalışmaları mümkün olamayacağını düşünüyorum.

Koleksiyonu oluştururken ne gibi zorluklarla karşılaştınız? İlk başta galerimizin karşılaştığı zorluklar bu iş le uğraşan kültür operatörü olarak tanınır olmayışımız dolayısıyla bu yarışmanın popülaritesini etkilemekteydi ve bu çok normal bir şeydir, böyle bir zorluğun ilk başlarda yaşanması. Zamanla her yeni yarışma düzenlemesi ile sadece ülkemizde değil Avrupa'da da aldığımız pozisyon güçlenmekte ve ekslibris konusunda çok aktif olarak çalışan

bir kültür operatörü olarak kendimizi kanıtlamaktayız. Bundan dolayı ileride bu zorlukların azalacağını düşünüyorum tabi ki şu anda, son yıllarda yaşanan zorluklar global karakterdedir, bizden kaynaklanmamaktadır, örneğin pandemiyle ilgili olan zorluklar, dünya forumlarını kötü yönde etkiledi. Son yıllarda nakliye işleri ile ilgili zorluklar meydana çıktı çünkü dünyada eserleri gönderme şekilleri çok değişti. Dünyada kurye hizmetlerinde gecikmeler, gümrüklerde bekletmeler oluyordu, şimdi savaş nedeniyle yeni zorluklar meydana geldi, bunlar da sanat eserlerinin gönderilmesi ve alınmasıyla yani nakliyeyle ilgilidir bu yüzden her zaman zorluklar vardır ama üstesinden gelmeyi başarıyoruz.

Koleksiyonunuzda konu ve teknik konusunda bir sınıflama yaptınız mı? Bu aşamada bu uzun ve ciddi bir süreç, şu anda bizde akmaya devam eden bir süreç, çünkü koleksiyonumuz gelişmekte, zenginleşmekte ve büyümektedir. Bundan dolayı en son yarışma sonrası eserlerin kendi sınıflandırmamızı yapma sonucuna vardık, inverter numarası vermemiz gerektiğini gördük, çünkü koleksiyon şişti ve büyüdü, şu anda üretim yılı ve sanatçı adına göre bir sınıflama var, ileride daha ayrıntılı bir sınıflama yapmayı düşünüyoruz. Bu sınıflandırmada grafik sanatlar ekolleri ve konu türleri gibi özellikleri ekleyerek kendi etkinliklerimizde ve yurtdışında zaman içinde ortaya çıkan davetlerde kendimizi sunma açısından çok önemli olacaktır.

5. Yurtdışından davetlerden bahsettiniz. Ekslibris Sanatının kültürlerarası iletişimine etkisi üzerine ne düşünüyorsunuz?

Evet, ekslibrisin böyle bir etkiye sahip olduğunu kesinlikle kategorik olarak düşünmekteyim. Son yıllarda bizim pratik uygulamalarımız gösterdi ki galerinin düzenlediği uluslararası yarışmalar ve sürekli yaptığımız grafik sanatları ve ekslibrisle ilgili aktiviteler sonucu, yabancı galerilerle, yabancı ekslibris toplulukları ve ekslibris alanında çalışan diğer kültür operatörleri ile aramızda birçok ciddi ve uzun vadeli ilişkilerin oluşmasına yol açtı. Ve bu nasıl söylesem çok hayırlı ve çok verimli bir iş birliğine yol açtı çünkü bizim aktif olmamız sonucunda 2019 yılında yurt dışından gelen davetiyeye ben küratör olarak Bulgar sanatçıların grafik çalışmaları ve ekslibrislerden oluşan bir sergi düzenledim. Özel olarak galerimiz ve ben İtalya'ya davet edildik ve sunduğumuz sergi, o zaman düzenlenen Bodiolumnago Kütüphanesinin Uluslararası Yarışmasına ve İtalya'daki Uluslararası Ekslibris Karşılaşmasına eşlik eden programda kilit rol oynayan en önemli etkinlik olmuştu. "Güller ve Arslanlar" adını taşıyan, 35 Bulgar sanatçısının katılımı ile gerçekleşen bu sergi İtalya'da ve Bulgaristan'da gösterildi Avrupa'nın diğer ülkelerinde de gösterilmesi konusunda

görüŖŖlmektedir. Ayrıca , uluslararası kŖltŖrel alışverişin yaratığı bağlantılar sonucu 4 yarışma sonucu toplanan galeri koleksiyonundan seçilmiş temsili örneklerden oluşan bu sergiyi Belçika'da sunmak için Ŗimdi davet aldık. Aynı zamanda bu sergiye ek olarak yine benim ve Belçika galerisinin sahibi Prizven Keyn ile beraber kŖratŖrlŖğŖnŖ yaptığımız, grafik baskı ve ekslibris yapan 9 dan fazla Bulgar sanatçının bir sergisi daha gerçekteŖtirilecek. BŖylece eylŖlde Antwerpen'de iki Bulgar sergisi olacak ve bŖtŖn bunlar aktif uluslararası işbirliğinin sonucu olarak gerçekteŖmektedir.

Bir sonraki sorum bunun içindi, siz kısmen cevap vermiş oldunuz. Bu konuyla ilgili uluslararası yarışmaların ve koleksiyonculuğın katkısı nedir? Esas olarak sanatçıları çalıŖmaya teşvik eden koleksiyonculardır. Onlar galerileri ve kurumları yarışmalar dŖzenlemeye teşvik eder, çŖnkŖ koleksiyonerin ilgisi ve teminatı sonucunda eserler ortaya çıkar ve bu eserlerin halka ve seyircilere gŖsterilmesi iyidir aksi halde ekslibris sŖz konusu koleksiyonerin koleksiyonuna girer ve artık gŖrŖlemez. Bizimki gibi yarışmalar sayesinde bu eserler onlara değeri verenlere, hayranlarına, genç sanatçılara, sanat alanında çalıŖan Ŗniversite Ŗğrencilerine, çok geniş kitleye ulaşıyor. Yani, yarışma organizatŖrleri olarak bizim aracılığımızla, ekslibris popŖlaritesini kazanır. Bunun sonucunda yeni koleksiyonerler ortaya çıkıyor veya mevcut koleksiyonerler yarışmalarımız aracılığıyla ekslibris sipariŖ edecek yeni sanatçılar keşfeder. Aslında işler birbirine bağılı, sanatçı, koleksiyoner, yarışma organizatŖrŖ bizler harika bir simbiyoz içindeyiz ve bunun sonucunda bu harika çalıŖmalar ve sanat eserleri ortaya çıkmaktadır.

EK-3: GÖRÜŞME METNİ – KÜTÜPHANE

1.Kütüphaneniz ekslibrisle nasıl tanıştı ?

Aslında yarışma organizasyonu bir Rusçuk ressamın fikri o 2005 yılında yönetime yarışma organize edilmesini teklif etti.

Adı neydi? İvan İvanov Yoaniy onun teklifi ve inisiyatifi doğrultusunda kütüphanemiz yarışma organizasyonuna başlamıştır ne yazık ki ben o zaman görevde değildim binci yarışmanın organizasyonunda yer almadım ama ikincisinde itibaren aktif olarak çalıştım.

Hangi yılda olmuştu bu biliyor musunuz? 2005 yılında ve bunun nedeni Eliyas Kaneti doğumunun 100. Yıl kutlamaları olmuş biliyorsunuz o Ruse doğumludur ve küçük yaşlarda Bulgaristan'ı terk edip Avusturya'ya gitmiştir. Nobel ödülüne sahip bir kişidir ve onun yıldönümü kutlamaları bu yarışmanın organize edilmesine sebep olmuştur.

Ekslibris sizi nasıl etkiledi? Neden ekslibris? Bakın. Bizler kütüphane görevlisi olarak kitap tarihini kitap baskı tarihini okumuş kişileriz ve oradan aslında biliyoruz ekslibrisin ne olduğunu nereye nasıl konulduğunu ne anlama geldiğini. Şu anda Güzel Sanatlar ürünü olan bu küçük grafik türü artık hiç bir yerde baskı olarak kitapların üzerine konulmuyor yine de bizlere korkunç kalitede şeyler geliyor bunun için karar verdik.

Ekslibrisle ilgili ne gibi etkinlikler düzenliyorsunuz? Yarışma olarak düzenlediğimiz etkinlikte her yıl büyük ödül ve kütüphane ödülü vermekteyiz ve yıllar içerisinde sponsor ödülllerimiz de olmaktadır, gelen ekslibrislerle sergi organize ediyoruz ve bu sergide kazanan sanatçıyı duyuruyoruz, yarışma ile ilgili katalog yayınlıyoruz, sergiyi farklı şehirlerde ve Romanya'da da açıyoruz.

Bu söylediklerinizi her yarışmadan sonra mı yapıyorsunuz? Evet her yarışma sonrası mutlaka kütüphanede bir sergi organize ediyoruz, bazen milli kütüphanede de bunu yapıyoruz. Bulgaristan'ın farklı şehirlerinde Romanya'da Gökovo ve Bükreş'te de bunları açıyoruz.

2005 yılında başladığınızı söylediniz; bunu devam ettirmeye düşünüyor musunuz? Tabi ki tabi ki yarışma her yıl hız kazanıyor, genelde her yıl katılan sanatçıların yanında sürekli yeni sanatçılar bu etkinliği tanıyorlar ve istekle katılıyorlar ve şu ana kadar 1600 den fazla katılımcımız var, maalesef bunlardan hiç biri, bütün 18 düzenlemede yer almamıştır fakat 15-16 sına katılanlar var.

Ekslibrisi nasıl değerlendiriyorsunuz, geleneksel karakteri ile mi, yoksa ayrı bir sanat dalı olarak mı? Şu anda daha çok ayrı bir sanat dalı olarak değerlendiriliyor, daha da fazlası

asitle aşındırma, kuru kazıma, linol ve ağaç oyma ve benzeri geleneksel baskı teknikleri yanında dijital baskıların ve bilgisayar tekniklerin kullanımını da görüyoruz.

2.Ekslibris Sanatının yaygınlaşması ve popülaritesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bir çok insan ekslibrisin ne olduğunu bilmiyor. Bu bir gerçektir. Biz her zaman, nasıl ortaya çıkmış, nedir, hangi tekniklerle yapıldığını açıklama çabası içindeyiz ve düşünüyorum ki insanlar anlamaya başladılar ya da en azından seyircilere açıklamayı denemiş oluyoruz.

Ülkenizde ekslibrisin popülaritesi yeterli düzeyde midir? Son zamanlarda yeterli olduğunu düşünüyorum.

Görsel sanatlarla ilgili sanatçıların ekslibrise karşı ilgisi nasıldır? Bunlar ressamalar, illüstratörler veya grafikerler de olabilir? Yarışma duyurusunu bütün sanatla ilgili okullara gerçekleştirme çabası içinde oluyoruz, iletişim içinde olduğumuz bütün katılımcılara yeni yarışmaların şartnamelerini gönderiyoruz, ekslibrisle ilgili olan dünyadaki bütün kuruluşlara duyurularımızı yapıyoruz.

Halk arasında bu ilgi nasıldır? İlgi var, açtığımız her sergi insanlar tarafından sadece açılışta değil daha sonra da ziyaret ediliyor, Ruse halkının yanı sıra şehre gelen misafirler tarafından da ziyaret ediliyor, bunun dışında facebook sayfamızdan da açılış seremonisini yayınlıyoruz orada ilgili bir çok diğer materyal de bulunmakta ve sayfayı ziyaret eden sayısı çoktur.

Sergi kaç gün devam ediyor? Sergi bir ay veya gerektiğinde bir buçuk ay devam edebiliyor.

Ekslibris üreten sanatçıları teşvik eden nedir? Bir taraftan bakıldığında etkinliğin yarışma niteliğinde ve ödülün olması diğer taraftan ise herkesin bir şekilde kendini gösterme çabası bir diğer taraf ise koleksiyonerlerin de kataloglarımızdan alması ile düşünüyorum ki bütün bunlar birbiri ile ilişkilidir bunlardan teşvik konusunda öne çıkanı yoktur.

Yaygınlaşma konusunda hangi etkinlikler daha etkilidir? Aslında her şey, ama bilindiği gibi “kulaktan kulağı” şekliyle galiba en iyi yaygınlaşma gerçekleşiyor. Katılımcılarımızdan bazıları tanıdıklarına söylemekte ve onlar da katılıyorlar, tabi ki medya üzerinden yaptığımız tanıtımı inkar etmiyoruz, biz önceki yarışmalara katılmış olan sanatçılara özel davetiye gönderiyoruz yeni yarışmaya katılmaları için, böylelikle düşünüyorum ki bütün kanallar bir birine bağlıdır.

3.Kurumunuzda Ekslibris Sanatına yönelik yarışma düzenlediniz mi?

Yarışma düzenlemenin sebebi neydi? İlk etkinliğin başarısından sonrası her yıl düzenleyebileceğimize karar verdik ve farklı ilgi uyandırmak için her yıl farklı konular seçmeye çalıştık. Tarih ile ilgili konularımız oldu, kültürel miras, erotizm, aşk, özgürlük, yazı karakterleri, sinema, geçen yıl tren konuluydu, Avrupa'nın tren yılına adanmıştı, bu yıl konu balıkla ilgili yine Avrupa'nın balık tutma yılı doğrultusunda seçildi.

Konuları Latince isimleri yazıyordunuz galiba. Evet, konu başlığında Ex Libris yazısının ilk parçasını kullanıyoruz ve Libris kısmına o yılki konunun Latince yazılışını kullanıyoruz.

Organizasyon esnasında zorluklarla karşılaşıyor musunuz ve ne gibi çözümler geliştiriyorsunuz? Her zaman zorluklar oluyor tabi ki, bazen katılımcılar konuyu tam anlamamış oluyor onlarla iletişime geçiyoruz, tam olarak ne demek istediğimizi açıklıyoruz. Başka sefer sadece çizim gönderilmiş oluyor, özellikle pandeminin iki yılında bir çok resim öğretmeni çocukların çizdiği resimleri gönderiyordu maalesef bunlar ekslibris değildi, bunların arsında çok güzelleri de vardı ama yapacak bir şey olmadı.

Bu yarışmaların, ekslibrisin yaygınlaşması konusunda etkisinin olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz? Evet, evet, Kesinlikle evet.

Yarışmaları konulu yaptığınızı söylediniz, bunun katılımcı sayısına etkisi oldu mu? Evet, evet, katkısı oldu.

Serbest konu olsaydı nasıl olurdu acaba? Söylemem gerekirse bir yıl konusuz düzenledik fakat en çok katılımcı özgürlük konulu yarışmada oldu, belki de felsefe kavramı olmasından onlara çizmek için ilham oldu sanırım.

Konulu olduğu zaman katılımın farklı olduğunu mu söylüyorsunuz? Farklı oluyor tabi ki, duruma göre değişiyor, bazılarına konu uygun geliyor. Son iki yıllarda sorunlar yaşadık çünkü posta istasyonları kapalıydı, çünkü biz internet üzerinden fotoğraf gönderilmesini değil orijinalerin gönderilmesini önemsiyoruz ve birçok katılımcı sadece zamanında çalışmalarını gönderemedikleri için vazgeçmek zorunda kaldı. Böylece zorluklardan biri de bu fakat bir şekilde üstesinden geliyoruz.

Ülkenizde etkinlik konusunda rekabet ettiğiniz kuruluşlar var mı? Ne derece rekabet denilebilir bilmiyorum ama Varna'daki galeriyi söyleyebilirim. Fakat sonuçta onlar bir galeridir, biz ise kütüphaneyiz. Bizim temel faaliyetimiz farklıdır. Yarışma yapma sebebimiz öncelikle insanların Bulgaristan'ı konuşmaları, tanımaları, daha sonra Ruse'yi, ondan sonra kütüphanemizi, bunun dışında kütüphane işlerimizin yanı sıra biz farklı etkinlikler

düzenliyoruz, çok faaliyetli bir kütüphaneyiz ve bu bir şekilde ciddi ilgilenen bir kurum ismi yarattı.

Bulgaristan’da ekslibrise ilgi gösteren başka kütüphaneler var mı? Bildiğim kadarıyla yok. Milli kütüphanede bir ekslibris koleksiyonun olduğunu biliyorum ama sayısı fazla değil bizim koleksiyonumuz artık 5000 adedi geçti.

4.Kurumunuzda Ekslibris Sanatına yönelik koleksiyona sahip misiniz? Koleksiyon oluşturma fikri nasıl oluştu?

Şartnamemizde 4 kopya gönderilmesi belirtilmiştir. Çalışmaları aldıktan sonra bunlardan biri gelecek nesiller için korunmaktadır ve bu şekilde her çalışmanın bir örneği koleksiyon için ayrılmış oluyor. Diğerleri sergiler ve jüri tarafından kullanılmak üzere ayrılır. Bunları klasörler halinde artan kayıt numarası ile işliyoruz.

Koleksiyonunuzun ne gibi kriterlere cevap vermesi gerekir? Biz sonuçta bu konuyla ilgili uzman değiliz, profesyonel kişilerden oluşan bir jüri gelen çalışmaları değerlendiriyor ve biz de onlara güveniyoruz. Sonuçta ilgi olduktan sonra bazı şeyler öğreniliyor, ben de artık bazı şeyleri seçebiliyorum kabul esnasında. Tabi ki şartnamede belirtildiği üzere her katılımcı hangi teknikle çalıştığını belirtmek zorunda.

Ekslibrisleri biriktirirken teknik veya tema konusunda bir tercihiniz oluyor mu? Hayır, şartnamede belirtilen ve uluslar arası federasyon FISAE tarafından kabul edilen bütün tekniklerde ekslibris kabul ediyoruz.

Koleksiyonunuzu geliştirme stratejileriniz var mı? Prensip olarak her zaman düşünüyoruz genişletme konusunu. Gerçeği söylemek gerekirse ilginç bir olayımız oldu. Bir yıl tam yeni konuyu ilan ettik bir katılımcı kuzey Makedonya’dan yanlış hatırlamıyorsam 49 adet konuyla ilgili ekslibris gönderdi ve onlarla istediğimizi yapabileceğimizi, bu tür yarışmayı düzenlemedeki girişimciliğimizden dolayı bağışladığını, isteğimiz doğrultusunda yarışmada kullanabileceğimizi veya sadece koleksiyonumuza katabileceğimizi söyledi. Biz de üç tanesini yarışma için seçtik diğerlerini koleksiyona ekledik ve onları koruyoruz ve bu tür jestlere müteşekkiz. Başka sanatçılar da olmuştur çünkü şartnamede en fazla üç çalışma öngörülüyor, Sırbistan’dan bir kadın katılımcımız bazen 19 adet gönderiyordu ve ilk üçü yarışma için diğerlerini bizim için gönderdiğini söylüyordu, bunlar çok asil tutumlardır.

Ekslibrisin yaygınlaşması ve popüleritesi konusunda koleksiyonculuğun etkisi nedir? Mutlaka bir etkisi vardır, etkilememenin bir yolu yok, bildiğim kadarıyla bazı katılımcılar

katalog almak için katılıyorlar ve bazen birkaç tane talep ediyorlar muhtemelen yaygınlaştırmak içindir.

Ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz ve ne gibi çözümler üretiyorsunuz? En büyük zorluğu dil konusunda yaşıyoruz. Biz ortak dilin İngilizce olduğunu yazıyoruz ama herkes bu dili mükemmel bilmiyor, bazen postalama süreleriyle zorluklar yaşıyoruz, süre dolduğu halde gönderilen çalışmalar oluyor, tabi ki katalog basılmadan gelirlerse yer veriyoruz fakat maalesef jüri değerlendirmesi geçtiği için yarışma kısmına katılamamış oluyorlar, yine de elimizden geleni yapıyoruz girmeleri için bunun dışında kütüphanenin elektronik kataloğunda her şeye rağmen bir yol bulup ekslibrislerinin yer almasını sağlıyoruz, yarışmaya katıldıklarını görme imkanları buluyorlar ve hayal kırıklığına uğramamış oluyorlar. Bir diğer sorun pandemi olduğunu söylemiştim, bazen konuyu tespit etmede zorluklar yaşıyoruz ama her şeye rağmen bir şekilde çözüyoruz.

5. Ekslibris Sanatının kültürlerin etkileşimine etkisi üzerine ne düşünüyorsunuz?

Farklı kültürlerden olan sanatçılar arasında arkadaşlıklar kuruluyor, bağlantılarla kültürler arası iletişim sağlanıyor, bazı konularda iş birliği için imkan oluşuyor.

Bu konuda koleksiyonerliğin ve uluslararası yarışmaların etkisi nedir? Diğer yarışmaların etkisi konusunda bilgim yok ama düşünüyorum ki...

Sizin yarışmanız için söyleyebilirsiniz. Biz birkaç büyük kütüphaneye katalog gönderiyoruz bunların arasında New York2un Kapsamlı Kütüphanesi ve diğer Milli kütüphaneler ve bu şekilde ekslibrisin ve yarışma fikrinin yaygınlaşması sağlıyoruz ve aynı zamanda Bulgaristan'nın ismini duyurmuş oluyoruz, çünkü insan meraklıdır, bir şey gördüğünde okuma ve araştırma ihtiyacı duyar.

Başka söylemek istediğiniz bir şey var mı, benim sormadığım ama sizin belirtmek istediğiniz? Söylediğim gibi ikinci yarışmadan itibaren başladım çalışmaya. İlk başta farklı organizasyonlara sadece şartnameler gönderiyordum, ondan sonra yavaş yavaş diğer işlemlerle de ilgilenmeye başladım. Artık tek başıma zarfları aldıktan sonra açıp katılımcıların bütün bilgileri ile ilgili listelerini oluşturuyorum, daha sonra kütüphanenin kataloğuna girişlerini yapıyorum, organizasyon ve jüri üyeleriyle v.s. ile iletişime geçiyorum.

Katalog girişinde bir klasifikasyon sıralaması var mı? Evet, tabi ki, elektronik kataloğumuzun sistemini kullanıyoruz. Orada, sanatçı ve çalışma ismi, uygulama teknik ve ekslibrisin boyutları ile ilgili bilgileri yazıyoruz, bunun dışında tabi ki bunlara bir kayıt

numarası vererek kütüphanenin inverterine geçiriyoruz ve belli bir işaretlemeye göre düzenliyoruz.

Bulgaristan'da veya Ruse'de tanıdığınız özel koleksiyonerler var mı? Olması mümkündür ama ben bilmiyorum.

Kütüphanenizin koleksiyonuna bağış yapan oldu mu? Hayır.

EK-4: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO KERİN

1.Ekslibris sanatı ile nasıl tanıştınız? Sizi nasıl etkiledi?

Ekslibrisin ne olduğunu ilk kez lisede öğrendim. Filibe'de bir güzel sanat lisesinde okudum ve orada baskı derslerinde böyle bir görevimiz oldu o zaman okul düzeyinde olmasına rağmen benim için çok ilginç gelmişti çünkü küçük boyutlarda olması ve güzel detaylar içermesi dolayı ilginçti ekslibrisin bu özellikleri beni büyüledi ve sonra üniversite öğrenciyken ve mezun olduktan sonra grafik alanında çalışmaya başladığımda küçük format üzerine tüm aramalarım ve grafiklerdeki ayrıntılı ifade ve görüntü bence doğal olarak gelişti fakat her zaman grafik çalışmalarımda tüm arzum böyle bir şey aramak olmuştur özellikle de iki bininci yıldan sonra ekslibris ile artık oldukça yoğun bir şekilde uğraşmaya ve yurtdışındaki yarışmalara ve sergilere oldukça aktif olarak katılmaya başladığımda aslında. oralara gelen koleksiyonerler eserlerimi tanımaya başladılar. iletişim kurmalar ve sipariş almalar, genel olarak toplantı ve sergilere katılım başladı.

Ekslibrisle ilgili katıldığınız ilk etkinlik hangisiydi? benim ilk katıldığım ilk etkinlik, yüksek bir uluslararası forum olan Belçika'nın Saint Nicholas kentinde düzenlenmiş olan ekslibris bienaliydi ve aslında o katılımdan sonra tanınırlığım başladı

Ekslibrisi nasıl değerlendiriyorsunuz, geleneksel amacıyla mı veya ayrı bir sanat dalı gibi mi? Ekslibrisin kendisi de zaman içinde işlevi ve biçimi açısından çok değişti. Günümüzde kitapların sahipliğini işaretleme işlevinden çok bir koleksiyon nesnesi olduğunu çok iyi biliyoruz. Bu gelişmeler benim için ilgi çekici, çünkü ekslibrisin orijinal bir işlevi var ve günümüzde başka bir işlev oluşuyor. Sanatçının bakış açısından bu başka bir şeydir, koleksiyoncu açısından başka bir şeydir. Benim için ilginç çünkü bir noktada grafik sanatçısının çalışmasının bir parçasıdır. Öte yandan, bu şekilde yapmaktan hoşlandığım şeylerle profesyonel olarak ilgilenebileceğimi düşünüyorum. ve aynı zamanda, diğer bazı grafiker arkadaşlarım için bu tür işler pek tatmin edici değildir. çünkü sonuçta bir tür istek(sipariş) var, birinin özgürlüklerini elinden aldığını neredeyse anlamalarını sağlayan bir tür koşul var. ancak ben herhangi bir şeyin sipariş edilmesi özgürlüğümün kısıtlanması olarak görmüyorum. Sevdiğim şeyi yapmaya çalışırım sipariş veya sipariş eden kişi, sevmediğim, hoşnut kalmadığım şeyleri talep ediyorsa, sadece reddediyorum, bana uygun olmayan ve sevmediğim şeyleri yapmak zorunda değilim.

Ülkenizde ekslibrisin popülaritesi ve yaygınlaşması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Ekslibrisin bir grafik objesi olarak onunla ilgilenen sanatçılar tarafından en çok bilinir ve tanınır olduğu bir gerçektir. Kötü olan şey ise Bulgaristan'da gelişmiş ekslibris

koleksiyonerlerin olmamasıdır. Bulgaristan'da görsel sanat alanında koleksiyonerler var fakat bunlar başka alanlarla ilgilileniyorlar, resim, heykel hatta grafik(baskı resim) fakat ekslibrisle fazla yok. Bu çok ilginçtir çünkü eskiden ünlü Bulgar grafik sanatçıları ekslibris yapmışlar fakat sipariş eden kişiler Bulgar değil de yabancı olmuştur.

Halk ve seçirciler arasında yaygınlaşması nasıldır? İlginçtir ki, son zamanlarda Bulgaristan'da düzenlediğim kişisel sergilerimde sıklıkla ekslibrisler de sergiliyorum ve seyircilerin arasında onlarla ilgili konuşulmaya başlayınca ilgileri değişmekte ve artmakta soru sormaya başlıyorlar demek ki aslında Bulgaristan görsel sanat seyircisinin yeterince bilgilendirilmemiş, yeterince açıklama yapılmamış bu tür grafik sanatının reklamı yeterince yapılmamış.

Grafik sanatçıları veya illüstratörleri ekslibris yapmaları için ne teşvik ediyor? Ekslibris spesifik özelliği neticesinde az kişi tarafından biriktirilir fakat koleksiyoncular seri şeklinde bunları toplarlar yani bu bir çoğaltma sanatı ve özgün çalışmalarınızı büyük miktarlarda hızlı bir şekilde yaygınlaşmasını sağlama imkânı hoşuma gidiyor. Bazı kişiler tabi ki bunu, yani çoğaltılabilme özelliği bir olumsuzluk olarak kabul eder. Fakat iletişimin bu kadar hızlandığı ve kolaylaştığı günümüzde farklı bakış açısından bakıldığında örneğin kaç heykeltıraş eserinin orijinalinin dünyanın 100 farklı yerinde olabileceği olgusuyla övünebilir ama bir ekslibris sanatçısının orijinal eseri Çin ve Japonya'dan ABD'ye kadar tüm dünyada çok kısa sürede yaygınlaşabilir.

2.Hangi etkinlikler ekslibrisin popülaritesini artırmak için etkilidir?

Gerçekten bu tür grafik sanatına yönelik bu alanla ilgili özel türden sergiler ve kütüphanelerin galerilerin veya başka örgütler tarafından düzenlenen yarışma türleri. Daha çok dünyada bunların gerçekleşmesi çünkü Bulgaristan'da bunlar çok fazla yok daha çok uluslararası etkinlikler önemlidir, bölgesellik iyi bir şeydir fakat dünyada yapılanlarla kıyaslama açısından imkânlar sağlamaz.

Uluslararası etkinliklere katılıyorsunuz yurtdışı ile ülkenizdeki durumları kıyaslaya bilir misiniz, böyle bir bakışınız var mı? Bu tür sergiler söz konusu olunca genelde bunlar yarışma özelliklidir ve yurtdışında olsun Bulgaristan'da olsun iyi organize edilmiş ve gerçekleştirilmiş oluyorlar ve sonuçta geniş seyirci kitlesine ulaşıyorlar fakat Bulgaristan'dan katılım bu gibi etkinliklere az oluyor.

Sizce hangi kurum ve kuruluşlar ekslibrisin yaygınlaşması için katkıda bulunmaktadır? Bunlar şirket veya özel kişi de olabilir.

Bu soru kompleks bir sorudur, bu tür sanatın daha çok yaygınlaşması için çok yönlü çalışılması gerekir, örneğin nasıl sanat etimi veren okulların, üniversite osun hatta Bulgaristan'daki orta öğretim seviyesindeki okullar.

Orta eğitimde yapılıyor mu bu tür çalışmalar? Okuduğum zamanlarda bu tür çalışmalar vardı fakat şimdiki durumla ilgili açıkçası pek bilgim yok çünkü bu müfredat programı ile ilgili somut bir konudur, birçok yerde grafik eğitimi verilir ama programlarında ekslibrisle ilgili konu olup olmadığından emin değilim, bildiğim kadarıyla üniversite düzeyinde örneğin Tırnovo Üniversitesi'nde, Sofya Akademisi'nde Plovdiv üniversitesinde grafik okutulduğunu biliyorum ve bu gibi konulara dikkat çekiliyordur ama bu yeterli değildir bu ilgi kompleks olmalıdır, galericileri, kütüphaneleri kapsamalı.

Lüben Karavelov kütüphanesine gittiğimde ekslibrisle ilgilenen başka kütüphane Bulgaristan'da var mı sorusuna “*olmadığı*” cevabını almıştım. Evet bazı kütüphanelerin imkanı olmadığı doğrudur ama büyük güzel kütüphaneler var bir çok farklı alanda faaliyet gösteriyorlar fakat imkanlarını kitabın yayınlanması, basılması, tarihi ve teknik gelişimi ile ilgili olan bu tür sanat dalına yönelik yeterince temsil edilmiyor. Artı olarak eskiden beri bir sergi geleneği olan Sofya'daki Bulgar Ressamlar Birliğinin düzenlediği organizasyonlarda İllüstrasyon alanı sergilerinde Ekslibrisin kitap düzenlemelerinde yer almaktaydı fakat son yıllarda çok çok azaldığını hatta kaybolduğunu söyleyebilirim Bulgaristan'daki kitap yayını sergiler ve bu tip etkinlikler sanatçıların bireysel çalışmaları için değil de sadece kırtasiyelerde ve kütüphanelerde olması gerekenlerle daha ilgililer daha önce vardı ama günümüzde azaldı.

Bunun sebebi nedir sizce? Bir fikrim yok, benim kişisel olarak organize edilmiş sanat hayatı pek hoşuma gitmez ve bu sebepten dolayı üyesi değilim, uzun yıllardır bu birliğin benim için özel bir fonksiyonu yok, gördüğümüz gibi özel teşebbüsler bu konuda daha başarılı sonuçlar vermekte örneğin Varna'daki küçük bir galeri ”Largo” sanatçıların desteğini ve insanların ilgisini alarak uluslar arası yarışma düzenlemeyi başarıyor, tabi ki Yuliyen Yordanof'un ve Varna'daki diğer sanatçıların fikri olmasaydı, benimle, Hristo Naydenof'la, akademiden Dimo Kolebarof ile konuşmasaydı bu gibi iletişim ve yardımlaşma girişimleri olmasaydı bu işlerin gerçekleşmesi çok zor olacaktı, kompleks işler bunlar.

Maddi imkanların bir etkisi var mı? Her şeyin parayla ilgili olduğunu düşünmüyorum, istek olduktan sonra para bir şekilde bulunabilir.

İstek paradan daha ön planda diyorsunuz. Tabi ki maddi bir ödül olduğu zaman işler çok daha kolaylaşıyor.

3.Ekslibris üretirken nelere dikkat ediyorsunuz?

Genelde belirleyici konu ve içerik oluyor ondan sonra kendi özel görüşümü ve yorumumu konuyla ilgili olarak yansıtmaya çalışıyorum bazen daha orijinal kompozisyon arayışlarım da oluyor, çünkü kendi memnuniyetimi sağlamak için teknik gerçekleştirmenin mümkün oldukça en iyi derecede olması gerekir zaten aynı zamanda diğer şeylerin de önemi var.

Sipariş üzerine ekslibris yapıyor musunuz? Evet son zamanlarda daha sık sipariş üzerine çalışıyorum.

İstekler koleksiyonerler tarafından mı? Evet koleksiyonerler tarafından.

Bunlar hangi ülkelerden? Farklı ülkelerden var ama ağırlık Avrupa ülkelerinden Belçika, Hollanda, Almanya, Fransa.

Ekslibrisi isteyen kişinin tasarım üzerinde etkisi oluyor mu? Burada olaylarda bireysel farklılıklar olabiliyor, bazı koleksiyonerlerle önceden tanıştığım için güvendiklerini söylüyorlar ve tasarımda adlarının olması yeterli olduğunu söylüyorlar tamamen bana bırakıyorlar.

O zaman daha mı özgür hissediyorsun? Diğerinin de okadar sınırlayıcı olduğunu düşünmüyorum ama bazen can sıkıcı hale gelen gereksinimler oluyor sanki güven yokmuş gibi bir durum oluşuyor. Eskiz istiyor ve gönderdiğimde bunun üzerinden dayanağı olmayan yorumlar yapmaya başlıyor, çünkü eskiz acele atılmış çizgilerden ibaret bir on tasarımdır ve asıl etkiler tekniği uygularken bazı şeyler belirleniyor ve olması gerektiği şekliyle ortaya çıkıyor. Bu teknik özellikleri eskizde görmeyen kişi sonucun istediği gibi olmayacağı korkusuna kapılıyor.

Ekslibris Sanatına yönelik yarışmalara katıldınız mı? Yarışmaların ekslibrislerinize ne gibi bir katkısı oldu? Belçika'daki yarışmaya katıldıktan sonra ismim koleksiyoncular arasında duyulmaya başladı. Sint Niklas'ta olan bu yarışma Belçika Derneği tarafından düzenlendi ve koleksiyoncular bu gibi etkinliklerde yeni sanatçılar keşfetmekte, ondan sonra iletişim başladı benimle tanışmak istediler, çıkardıkları dergide benimle ilgili makale yayınladılar, daha sonra onlara yakın olan Holanda derneği geldi ve makale yayınladı bu şekilde koleksiyoncular topluluğu sanatçılarla tanışmış oluyor.

Yarışmalar konulu olduğu zaman tasarıma etkisi oluyor mu? Etki şöyle, konular benim için bazen ilginç olabiliyor, örneğin Belçika'daki yarışmada "Baloning" konuluydu, yani hava balonları ile ilgiliydi, demek ki Kapadokya'da yaşamış olsaydım benim için ilginç ve yeni bir şey gibi olmayacaktı. Sint Niklas'da da balonlarla ilgili festival düzenleniyor Tırnovo'dan

benim bakış açımdan bu konu ilginç geldi fakat organizatörler için bu böyle değildir tek olarak budur fakat insan konuyu sınırlayıcı bir olgu değil de bir meydan okuma olarak algılsa ondan sonra ilgi çekici hale geliyor.

Konu serbest olunca arayışa girmeden önceden yaptığınız ekslibrislerden gönderebiliyorsun değil mi. Evet o zaman daha iyi oluyor, konu olduğunda onunla ilgili yeni çalışmalar yapmak için zamana ihtiyaç vardır ve her zaman yetişmeye bilir, çünkü zamanınız sınırlı olduğunda her tarafa katılmak mümkün olmuyor bu yüzden serbest konulu bazı yarışmaların bu avantajdan yararlanıyor ve konu üzerine çalışma yapmamış sanatçılar hazır çalışmalardan gönderebiliyorlar ve bu şekilde fazla katılımını sağlamış oluyor. Bu etkinliklere katılımda karşılaştığınız zorluklar oluyor mu ve bunların üstesinden nasıl geliyorsunuz. Avrupa'ya özellikle gönderimde bir problem yaşamıyorum ama Asya için, örneğin Çin'de çok sergi oluyor biraz fazla zaman alıyor, bürokrasi biraz fazla oluyor fakat bu bir engel değildir insan katılmaya ister veya istemez, katılmak istediği zaman zorlukların üstesinden gelme yolunu mutlaka bulur.

4. Ekslibris Sanatına yönelik koleksiyona sahip misiniz? Fikir nasıl oluştu?

Meslektaşlarla ve koleksiyoncularla iletişim süreci esnasında çünkü örneğin ilk aldığım şeyler ve değiş döküş yaptığım kişi Slovakya'dan bir meslektaşım oldu Peter Kotsak. O bir yerde görmüş çalışmalarımı ve bana bir mektup yazmış. "Hristo, senin bir çalışman hoşuma gitti göndere bilirmisin onu bana bende sana benim yaptıklarımın göndereceğim" ve bu şekilde çalışmalarımızdan değiş döküş yapmıştık ve ondan sonra ne zaman karşılaşmalarda birileriyle tanışsam ve onların yaptıklarından bir şeyler hoşuma gitse ve değişim isteği oluşsa topluyorum ama bu koleksiyon oluşturma tutkusundan değildir.

Ne kadar biriktirdiniz bu şekilde? Bir fikrim yok 100-200 civarında vardır. İlerde koleksiyonunuzu genişletmeye karar vererseniz hangi kriterler doğrultusunda bunu yaparsınız? Muhtemelen sanatçıların kriterleri daha farklıdır çünkü ben belli sanatçıların veya tanımadığım kişilerden de olsa önem verdiğim tasarım özelliklerine cevap veren, hoşuma giden ve sevdiğim şeyleri toplamayı tercih ederim, koleksiyoncuşarın ise kriterleri çok farklı olabiliyor, bazen çok şaşırdığım da oluyor bazılarının çok özel istekleri oluyor, diğerleri her şeyi topluyor hepsinin bireysel farklılıkları vardır, ilginç gelen de bu zaten insanlar aynı görünse de ne zaman onlarla iletişim kuruyorsunuz anlıyorsunuz farklılığını. Koleksiyonunuzu genişletme stratejileriniz var mı? Böyle stratejilerim belki de koleksiyoncu

olmaya karar verdiğim zaman olacaktır çünkü batıda görüyorum nasıl toplanıyorlar ne şekilde koleksiyonlarını genişletiyorlar fakat benim şimdiye kadar böyle bir düşüncem olmadı.

Koleksiyonerliğin ekslibrisin yaygınlaşmasına ve popülaritesine katkısı konusunda bir bakış açınız var mı? Bulgaristan’da koleksiyoner yok ama Avrupa ülkelerinde katıldığım etkinliklerde gördüklerimden paylaşabilirim. Katkılarının olduğunu düşünüyorum çünkü koleksiyonerlerin daima yeni sanatçılar görmek istiyorlar ve bunların arayışları içindeler ve ben uzun yıllardır bu uğraşla ilgilendiğim için bu karşılaşmalara gittiğimde bunu çok hissediyorum. Bana söyledikleri “seni biliyoruz tanıyoruz yeni farklı şeyler görmek istiyoruz” Bana da Riga’dan bir koleksiyoncu Guntis Višnevskis Facebook tan yazmıştı Don Kişot ve baykuş konulu ekslibrisler biriktiriyormuş, yapmamı istemişti. Evet, günümüzde internetten bunlar daha hızlı geliyor, hatırlıyorum. Belçika’dan gelen ilk istek zamanında internet yoktu e-posta yoktu. Bana tanımadık bir kişiden mektup geliyor “ben şu kişiyim sergide çalışmanı gördüm adıma ekslibris yapmanı istiyorum”. Böyle bir şeyle o zamana kadar karşılaşmamışım. Yine mektupla cevap yazıyorum. Ondan sonra bir ay geçiyor, ne olup bittiğini bilmiyorum. Sonra yazılı cevap geliyor şöyle böyle diyor. Ben tekrar yazıyorum ve bekliyorum, ama şimdi beni tanıyanlar yeni bir şey istediklerinde Messenger den yazıyoruz. Örneğin Hollanda’lı bir koleksiyoncu var, Hops Li. Ona birkaç tane yapmıştım. İngilizcesi zayıf olduğu için şu şekilde yazıyor “Hristo merhaba, yeni yap, her zamanki gibi” ben “Tamam, şu zaman” diyorum, o da bir onay işareti gönderiyor ve saniyeler içinde kısaca anlaşıyoruz.

5. Ekslibris Sanatının kültürlerin etkileşimine etkisi üzerine ne düşünüyorsunuz?

Bu br sanat formudur gerçek ve orijinal ve aynı zamanda mobilitesi olan günümüzde çok sayıda insan arasında hızlı bir şekilde yaygınlaşabilen öyle ki insanlar arasında ilişkileri iyi seviyede destekleme imkânı sunmaktadır, etrafımızı kaplayan internete rağmen.

Yarışmaların ve koleksiyonerliğin kültürel etkiye katkısı nedir? Ne düşünüyorsunuz bu konuda? Şüphesiz, büyük ihtimal ve koleksiyonculuğun problem orada ki zamanla her şey değişiyor, koleksiyoncular yaşlı insanlardır ve daha sonra gelen nesillere aktarılması zordur.

Şimdiki nesil çok ilgili değil mi? Bu belli ölçüde anlaşılır ama diğer taraftan bence anlaşılması güçtür, çünkü büyük koleksiyonlara sahip olan bazı yaşlı koleksiyoncularla yaptığım konuşmalarımda, varisleri olan çocuklarının koleksiyonculuğa karşı hiçbir ilgilerin olmadığı ve bu alanla meşgul olmak gibi bir isteklerinin olmadığını paylaştılar. Pekala bu çocukların büyüdüğü ortam belli sanata karşı sevgi aşılması aile ortamında oluşur, siz sanatla

ilgilisiniz bu sanata karşı duyduğunuz ilgi ortada büyük koleksiyona sahipsiniz nasıl oluyor da az da olsa bir ilgi oluşmuyor, ilginçtir ama öyle istemiyorlar örneğin bu yaşlı koleksiyonculardan bazıları koleksiyon mirasına sahip çıkan olmadığı için sağlinda vasiyetlerini yazarak bunları şu veya bu müzeye bağışladıklarını konuşmalarında paylaşıyorlar.

Kütüphane gibi, daha büyük devlet koleksiyonları gibi mi? Evet ögle bir şey çünkü ilgi kaybolduktan sonra bu tabi ki soru ile tam olarak ilgili değil belki ama benim için ilginç bir gerçektir. Evet, tabi ki. Bu insanlar yabancı olsa, bilgilendirilmiş olsalar neyle ilgili olduğundan bir haber olsalar ilgilerinin olmamasını anlarım ama onlar kendi çocuklarıdır, bu ailede yaşamış ve anne veya babalarının uzun yıllardır neyle ilgilendiğini gören kişilerdir. Koleksiyonculuğun bir meslek olmadığına bir çeşit hobi olduğu bir gerçektir fakat biraz ilginçtir. FISAE etkinliklerine katıldığımı söylemiştim. FISAE'nin etkinliklerinden İstanbul'da olana sadece katılmışım örneğin Alman, Belçika ve İtalya'nın derneklerinin organize ettiği etkinliklerine katıldığım ama bunlar FISAE'nin değil ulusal organizasyonlardı.

Bu etkinliklerin ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi katkıları vardır? Onlar koleksiyoncular ve ressamalar için önemli temel etkinliklerdir çünkü orada bu yerlerde özellikle bunlarda koleksiyoncular arasında fiziksel karşılaşma gerçekleşiyor etkin bir değişim ve yeni çalışmaların toplanması sanatçılarla karşılaşma gerçekleşiyor ne zaman internet veya diğer iletişim şekilleri gerçekleştirilemedikleri zaman yarışmalar neticesinde sergiler bu karşılaşmalar onlar için önemli olaylar.

Ekslibrisin yardımıyla arkadaşlıklar kurdunuz mu? Evet, çok oldu ve enteresan olarak farklı ülkelerden, farklı mesleklerden farklı yaşta, farklı duygulara sahip fakat birbirimizi bağlayan bir tek şey var ve o yeterlidir bu insanları daha çok anlamak için.

Benim sorularım bu kadardı eklemek istediğiniz bir şeyler varsa.

Aslında konuşulacak şey çok. (daha sonraki konuşmalar konu dışında üniversitelerdeki eski ve yeni uygulamalar konusunda olmuştur. Tez bankasının olup olmadığını ve bunlara ulaşılabilirliğini sordum, olduğunu söyledi fakat ayrıntıları bilmediğini, kendisini eskiye yakın ve pratik uygulamaya önem verdiğini söyledi).

EK-5: GÖRÜŞME METNİ – MARİN GRUEV

1. Ekslibris ile nasıl tanıştınız?

Bir öğrenci olarak, 1986-1989'da birkaç büyük ölçekli Çekoslovak grafik sergisi bizi ziyaret etti. Gözlerimin önünde ve zihnimde hala dünya ustası Albin Brunovski'nin grafikleri var. O zaman ilk defa bu kadar küçük formatlı, gravür, kuru iğne kazıma, aquatinta ve mezzotinto, tekniklerinde ustaca icra edilmiş grafik eserler gördüm.

Sergi salonunun sessizliğinde, elinde küçük bir büyüteçle detayları ve renkli geçişleri düşünerek geçirilen saatler büyüleyiciydi ve zaman içinde çok yapıcı ve verimliydi. Bu grafiklerin bazılarında iyi yazılmış isimlerin yanı sıra baş harfler ("P.F" ve "Ex.L") vardı, bunların tam olarak ne anlama geldiklerini, kütüphanede kontrol ettiğim (o zaman internet yoktu).

Birkaç dergide bulduğum bilgiler fazla değildi, ama yönlüydü ve aramaya ve ilgilenmeye devam ettim. Bu, 1990'larda Belçika'daki Sint-Niklaas'taki ünlü ekslibris yarışmasına ilk kez katılmamı sağladı ve buradan bir katalog aldım. Genç bir sanatçı olarak, birçok köklü ekslibris ustasının isimleriyle yan yana yer almaktan gurur duydum. Bazılarına grafiklerimi gönderdim.

Bazıları bana cevap verdi ve bu şekilde mesajlaşmaya, bilgi ve ekslibris alışverişinde bulunmaya başladık. O zamanlar postaneler yavaş çalışıyordu ve bazen mektuplarımız kayboluyordu, üzülyorduk ama umutsuzluğa kapılmadık ve aylarca bekledik ve güzel değiş tokuşların tadını çıkarıyorduk. O yıllar iyi yıllardı! Sonra, zaman içinde, bazı sanatçılar çalışmayı bıraktı, diğerleri bu dünyayı terk etti, ancak bazıları hala - bu hızlı ve yabancı zaman içinde yaşlı ve yorgun olmasına rağmen, dostluğumuz 30 yıldan fazla bir süredir, sağlık ve yaşamla yazışmaya ve değiş tokuş etmeye devam ediyoruz.

Bazılarını çalışmalarını Facebook'taki Arkadaş Galerimde paylaştım.

2. Ekslibris'in popülaritesi ve yaygınlaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Küçük formatlı bir grafik olarak Ekslibris posta yoluyla yaygınlaşma ve değişim için çok uygundur. Küçük kağıda basılır, küçük zarflara sığar ve iyi ambalajlandığında, kırışması ve zarar görmesi zor olur. Ülkemizde belirli çevreleri, sanatçı ve arkadaş grupları hariç tuttuğumuzda çok popüler değil, ancak dünyadaki çoğu ülkede de bu böyle.

Günümüzde, farklı baskı teknikleriyle yaptıkları, küçük boyutlu baskı resimleriyle ve ekslibrisleriyle, grafiksel yaratıcı becerilerini deneyen genç sanatçılar hala vardır. Bunlardan bazılarının, katıldıkları uluslararası ekslibris yarışmalarında, forumlarda, toplantılarda ve kongrelerde başarıları, belgeleri ve ödülleri bulunmaktadır. Üniversiteler, kütüphaneler ve müzeler tarafından uluslararası ve yerel sergilerin düzenlenmesi de ekslibris'in popülerleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, bu özel sanat, farklı ülkeler ve kamu kurumları(ve özel şirketler) arasında giderek daha geniş bir kültürel temas ve değişim biçimi haline geliyor.

Bu şekilde, hem kurumlar arasında kültürel arkadaşlık bağlantıları hem de sanatçılar ve koleksiyonerler arasında kişisel uzun yıllıklı dostluklar gerçekleştirildi.

3. Ekslibris tasarlarken ve üretirken nelere dikkat ediyorsunuz?

Bugün, ekslibris, bir grafik baskı performansı olarak, küçük formatlı baskı grafiklerine her geçen gün daha fazla yaklaşmakta. Geçmişten gelen arma ve işaret şeklindeki dekoratif görünümü, günümüzde grafik baskının modern başarılarıyla yerini birçok farklı yarım ton ve renk formlarına bırakmıştır. Bununla birlikte, tabi ki, iyi bir ekslibris için, iyi ve özgün tasarım ve çizim ile grafik tekniklerin ustaca hâkimiyet performansının yanı sıra, yazı tipinin ve zorunlu adın iyi bir denge oluşturması ve bunların konu ile olduğu gibi, grafik uygulamayla da armoni sağlaması gerekir.

Konuyu beğenmezsem veya bu konuyla ilgili düşüncelerimde motive olmadığım süre boyunca ekslibris yapmıyorum. Belirli konuları tercih eden koleksiyoncular var ve konuları hakkında bir şey yaptığımda, onlara gösteriyorum ve beğenirlerse sahibinin adını ekliyorum. Birisi benim düşünce ve grafik olanaklarımdan daha fazlasını "talep ettiğinde", ona başka bir sanatçı arama fırsatı veriyorum. Bu, 30 yıldan fazla bir süredir nadiren gerçekleşti ve elbette anlamlı fikirlerin ve üretken temasların alışverişine her zaman açığım. Üretilen iş her iki tarafı da memnun edene kadar ödeme almıyorum.

4. Uluslararası yarışmalara katılıyormusunuz? Ekslibris'inizin tasarımında yarışmaların katkısı nedir?

Evet, davet edildiğimde veya yarışma hakkında zamanında bilgi edindiğimde. Konu ve koşullar bana cazip geldiğinde katılmak için eserler gönderiyorum. Yarışma vesergiden sonra katılımcı sanatçıların adreslerini içeren bir katalog yayınlanması her zaman iyidir. Bu,

sanatçılar ve koleksiyonerler arasındaki teması kolaylaştırır ve kataloğun iyi düzeni, vizyonu ve basımı ve dağıtımı, her ikisi için de başka bir iyi reklamdır. Bugün sözde "elektronik kataloglara" giderek daha fazla ihtiyaç duyuluyor ancak oradaki sayfaları çevirmek için dokunma ve yakınlığın büyüğü ortadan kalkıyor...

Yavaş çalıştığım için serbest konulu yarışmaları tercih ediyorum. Ekslibrislerin yapımı için belirlenmiş bir zaman sınırı yoksa en son yaptıklarımı veya bazı eski çalışmalarımı gönderiyorum. Onları taahhütlü olarak gönderiyorum ve şu ana kadar bizim postanelerimizle ilgili bir sorunum olmadı.

5. Ekslibris koleksiyonunuz var mı, varsa içinde ne kadar olduğunu biliyor musunuz?

Büyük olmayan bir ekslibris koleksiyonum var - yaklaşık 300 ekslibris ve küçük grafikler. İlk olarak, geçen yüzyılın sonundan itibaren, en sevdiğim sanatçılarla mektuplaşma ve çalışma gönderimi ile başladı. Daha sonra ekslibris'imi almak isteyen koleksiyoncular ve uluslararası ekslibris etkinliklerinde karşılaştığım farklı sanatçılardan aldıklarım ile devam etti. Klasik, baskı teknikleriyle yapılmış, iyi desene ve kompozisyona sahip gravür, aquatint, kuru iğne, mezzotint gibi çukur baskı tekniklerinde ustaca yapılan ekslibrisler topluyorum. Bu teknikleri tercih etmemin sebebi, benim de eski klasik ustaların mütevazı bir devamı olarak bu tekniklerde çalışıyor olmamdır. Stratejilerim yok. Günümüz şartlarında, hala en sevdiğim Grafik tekniyle özgürce çalışmaktayım ve bundan geçimimi sağlamaktayım.

Koleksiyoncunun kendi manevi memnuniyeti ve sevinci için koleksiyonculuk pahalı bir hobidir. Koleksiyoner hayattayken, koleksiyonun büyüğü, gücü, enerjisi, otoritesi ve takipçileri vardır. Sonra, en iyi ihtimalle, yerel müzelerin, kütüphanelerin, üniversitelerin ve farklı kültürel kurumların sahipliğinde Çeşitli bayramlarda ve yıldönümü kutlamalarında onlar tarafından sergilenir. Sonra klasörlere ve arşivlere gömülür ve depolanması için fonların tamamlanmasına kadar devam eder

Sonunda, satılır ve dağıtılır, tabii ki hala ona karşı bir ilgi varsa...

6.Ekslibris'in uluslararası kültürel ilişkiler üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekslibris her zaman çok özel bir güzel sanatlar uygulaması olmuştur, esas olarak kitapların ve özel armaların basımı ile ilgili olan büyük olmayan ve kapalı çevreler ve toplumlar arasında yaygındı. Son on yıllarda, çeşitli uluslararası sergilerin, etkinliklerin ve

yarışmaların dñzenlenmesiyle, sanatçılar ve toplum arasındaki etkisi ve popñlaritesi genişlemiştir. Bir dereceye kadar, ۆzellięini belirten metnin eklenmesiyle kñçük formatlı grafiğin işlevlerini kabul etti. Giderek daha fazla sayıda geniş sanatçı, ekslibris'lerinin yapımını ve gerçekteştirilmesini, grafik becerilerinin bir devamı olarak gۆrñyor ve bۆylece bu sanatın da gelişimini kısmen sñrdñrñyorlar. Bu nedenle, uluslararası kñltñrel ilişkilere ve ۆzellikle de grafik baskıda gelenekleri olan ùlkelere iyi yansımaktadır.

Özellikle Çin, Hindistan gibi doğu ve diğer ùlkelerde yeni koleksiyoncular da ortaya çıktı, bu da cesaret verici ve teşvik edicidir. Elbette bu, her zaman olduğu gibi bu konuyla ilgili olan organizasyonların ve bireylerin ilgi ve olanakları, ùlkelerin ve toplumların kñltñrel politikaları ve finansmanı ile ilgili kırılgan bir denge sñrecidir. Ancak, ekslibris'i seven, yapımı ile meşgul olan, yaymaya ve popñlaritesini arttırmaya kendini adanmış insanlar olduğu sñrece, onun ùlkeler ve toplumlar için kñltñrel rolñ gelişecektir. Deęiřen uluslararası duruma rağmen, insanlar her yerde ve daima kñltñrel paylaşıma, iletişime ve dostluklara ihtiyaç duyacaklardır.

EK-6: GÖRÜŞME METNİ –VESELİN DAMYANOV - VES

Grafik Yüksek Lisansı ve Güzel Sanatlar Öğretmeni

Ekslibris'le nasıl tanıştınız?

Küçük yaşlardan itibaren, ressam ve güzel sanatlar öğretmeni olan babam Boris Damyanov'un büyük ve zengin kütüphanesine erişebilme imkânım oldu. Kitaplar, albümler, sanat tarihi, sanatçıların biyografileri, sanat stilleri ve akımlarıyla dolu büyük bir kütüphaneydi, güzel sanatların engin dünyasına ilk dokunuşum ve pencereim oldu. Burada Rus ekslibrisi hakkında bir kitaba rastladığım. Bir sanat olarak ekslibris ile ilk karşılaşmamdı (dürüst olmak gerekirse oldukça sıkıcı). Üniversitede öğrenciyken, ekslibris'i sanat olarak yeniden keşfettim ve orada ilk denemelerime başladım.

Sizi ekslibris'e çeken neydi?

Önce minyatür formatı ve formuyla. Bunlar resimlenmiş küçük ayrı hikâyeler gibiydiler. Mükemmelliğe getirilmiş küçük görüntülerdi. Ne zamandır ekslibris'le ilgileniyorsunuz, devam etmeyi planlıyor musunuz? Veliko Tarnovo'daki akademide grafik öğrencisiyken, ekslibrise karşı profesyonel ilğim ve sevgim o zamanlar doğdu. Evet, ekslibris yaratmaya devam ediyorum ve gelecekte de devam etmeyi düşünüyorum.

Ekslibris'in popülaritesi ve yayılması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Benim düşünceme göre, sanat olarak ekslibris her zaman popülariteye sahipti ve zamanla bu azalmadı. Tabii ki, bu popülarite yaygın değil, ve olaması da beklenemez çünkü bu spesifik bir sanattır. Yaratıcıların, koleksiyoncuların ve uzmanların dar çemberinde, her zaman güncelliğini koruyacaktır. Ne yazık ki, “Ekslibris” kelimesinin anlamını ve önemini bilmeyen sanatçı meslektaşlarımız var.

Ekslibris ülkenizde yeterince popüler mi?

Sanırım, ekslibris, Bulgaristan'da da, çoğu ülkede olduğu gibi, bu sanatla ilgili olan profesyonel çevreler dışında o kadar popüler ve yaygın değil.

Ekslibris'in güzel sanatlarla uğraşanlar arasında yayılması nedir?

Bildiğim kadarıyla, bu sanatla uğraşan sanatçılar dışında, özel hediyeler veya değiş tokuş yapılmadıkça yaygınlaşma zayıftır.

Sanatçıları (illüstratörleri) ekslibris üretmeye teşvik eden nedir?

Her şeyden önce, ekslibris sevgisi. Bu sanatın uygulayıcıları arasında kendinizi kanıtlamayı teşvik etmektedir. Ve son olmamakla birlikte, profesyonel olarak ve tamamen ekslibris'e yönelik olan uluslararası yarışmalar, forumlar ve sergilerdir.

Ekslibris'in popülaritesi için hangi etkinlikler etkilidir?

Koleksiyonerlerin, sanatçıların ve ekslibris hayranlarının gerçekleştirdiği uluslararası özel toplantılar. Farklı federasyonlar tarafından düzenlenen uluslararası yarışmalar ve ekslibris sanatına adanmış özel sergiler.

Hangi kurum (kişi) işletmeler ekslibris'in yayılmasına katkıda bulunur?

Kuşkusuz, FISAE uluslararası bir kuruluş olarak bu eşsiz sanatın yayılmasına, korunmasına ve muhafaza edilmesine en büyük katkıyı sağlamıştır. Standartlara uyumun yanı sıra yeni grafik tekniklerinin yenilenmesi ve güncellenmesi, tartışmalar ve bilimsel çalışmalar, federasyonun çeşitli faaliyetlerinden sadece birkaçıdır.

Ekslibris'i tasarlarken ve üretirken, nelere dikkat ediyorsunuz?

Her şeyden önce, isteyen tarafından bir konu veya özel bir istek varsa, o her zaman yol göstericidir ve buna saygı duymalısınız. Ayrıca kompozisyon, teknik, form ve edisyon da önemlidir.

Ekslibris'i geleneksel amacı için veya bir sanat dalı olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hayatta ve sanattaki her şey gibi, ekslibris de değişir. Ekslibris'in amacı korunmaktadır, ancak yeni medya ve modern teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmekte ve değişmektedir. Uygulanması giderek daha erişilebilir hale geliyor ve bununla ilgili tüm teşvikleri gerçekleştiriyor. Ekslibris, güzel sanatlar dünyasında giderek daha tanındık ve tanınabilir olma şansına sahiptir.

İstek üzerine özel ekslibris mi yapıyorsunuz yoksa belirli bir konuda mı üretiyorsunuz?

Özel ekslibris yapıyorum ve konuya tamamen uymaya çalışıyorum. Fakat, bir istek sınırı olmadan serbest grafikler çizmeyi ve üretmeyi çok daha fazla seviyorum.

İsmarlama olduğunda, sahibinin tasarım üzerinde bir etkisi oluyor mu?

İsmarlama olduğunda, sahibinin her zaman öncü bir rolü vardır ve sanatçı koşulsuz olarak sipariş verenin isteklerine uymak zorundadır.

Sahibinin sanatçıya tam özgürlük verdiği istisnalar da oluyor tabi ki.

Uluslararası yarışmalara katılıyor musunuz? Yarışmaların ekslibris üretimine katkısı nedir?

Uzun yıllar ulusal ve uluslararası yarışmalara katılıyorum. Onlardan kazandığım birçok ödül, madalya ve onur belgelerim var. Kulağa ne kadar mütevazı gelmese de, ekslibris sanatı dünyasında takdir edildiğimi ve değer gördüğüm yerde olduğumu düşünüyorum. Kuşkusuz yarışmalara katılım, yeni eserlerin yaratılmasına ve tanıtımına katkı sağlamakta ve ekslibris'in kalitesini arttırmaktadır.

Bu yarışmaların ekslibris'in yayılması üzerinde bir etkisi var mıdır?

Evet, ekslibris'in yayılmasında büyük önem ve etkiye sahiptir. Fikir ve yenilikler paylaşılır. Günümüz ekslibrisin vizyonu zenginleşmektedir.

Tematik yarışmalara mı yoksa serbest temalı yarışmalara mı katılmayı tercih ediyorsunuz?

Tartışmasız serbest temalı yarışmalara katılmayı tercih ediyorum. Evet, onlarda tam bir eylem özgürlüğüne sahibim ve tam olarak ne yaratacağımı seçebiliyorum. Belirli konulara sahip yarışmalar, tamamen olmasa da bir ölçüde sanatçıların ifade özgürlüğünü kısıtlamaktadır. O zaman, genelde ifadelerde tekrarlar yaşanır çalışmalar ise birbirine benzemeye başlar bu da vizyonu sıkıcı ve tatsız hale getirir.

Ekslibrisleri özellikle yarışmalar için mi oluşturuyorsunuz yoksa daha önce yapmış olanlardan mi gönderiyorsunuz?

Yarışmalar konulu olduğunda onlar için özellikle hazırlanıyorum.

Tarihi kaynakları araştırıyorum, elde ettiğim bilgileri analiz ediyorum.

Konu olmadığında ise hazır halde bitmiş olanlardan gönderiyorum.

Sürekli çalıştığım için gönderecek ekslibrislerim daima var ve farklı yarışmalarda kendimi tekrar etmemeye çalışıyorum.

Katılım esnasında zorluklarla karşılaşılıyor musunuz ve bunların üstesinden nasıl geliyorsunuz?

Yıllar içinde edindiğim tecrübe ile çalışma üretme ve yarışmalara katılma konusunda giderek daha az zorlukla karşılaşıyorum. Daha çok, görevlerini yerine getirmeyen objektif olmayan organizatörlerle zorluklar yaşıyorum. Neyse ki, bu nadiren oluyor.

Bir ekslibris koleksiyonunuz var mı, eğer varsa ne büyüklüktedir. Sayılarını biliyor musunuz?

Mütevazı bir koleksiyonum var. Dünyanın dört bir yanından en ünlü çağdaş sanatçının yaklaşık iki yüz ekslibrisine sahibim.

Koleksiyon oluşturulma fikri nasıl ortaya çıktı?

Kendiliğinden gelişti. Sanatçılar aralarında, sanat eserleri ve özellikle ekslibris değiştirmeyi severler. Ayrıca bu sanatın önde gelen koleksiyonerleriyle de ekslibris alışverişinde bulundum.

Koleksiyonunuzun hangi kriterleri karşılamasını istiyorsunuz?

Özel bir gereksinimim veya kriterim yok. Benim için her ekslibris değerlidir. Her sanatçı çok çalışmış, yetenekleri ölçüsünde kendi elleriyle çaba göstererek sanat eserini yaratmıştır.

Yani her bir eser kendine göre değerlidir.

Koleksiyonunuzu genişletme stratejileriniz nelerdir?

Özel bir stratejim yok.

Her yeni çalışmayı hoş karşılarım ve benim için bir sevinçtir.

Koleksiyonu oluştururken, teknik veya konu açısından bir tercihiniz var mı? Varsa sebebi nedir?

Herhangi bir tercihim yok, her yeni ekslibris benim için bir sevinçtir.

Koleksiyonculuğun ekslibris'in yaygınlaşması ve popüleritesi üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekslibris sanatçısı ve ekslibris koleksiyoncusu birbirine bağlı kaplar gibidir. Biri diğeri olmadan yapamaz. Birbirlerini tamamlarlar ve böylece kaliteli bir ürün ortaya çıkar. Sanatçı tutkuyla yaratır ve üretir, koleksiyoner ise sanatçının yarattığı şeyi tutkuyla toplar ve korur. Bu nedenle, koleksiyonculuğun, ekslibris'in yaygınlaşması, popüleritesi ve korunmasında temel bir etkiye sahip ve önemli bir rol oynamaktadır.

Ekslibris'in, uluslararası kültürel ilişkiler üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekslibris'in, görsel sanatlar içinde kendine özgü ayrılmış bir yere ve konuma sahiptir.

Antik çağlardan beri atalarının hafızasının, kişisel ve kültürel değerlerin, tarihi, sosyal ve ahlaki fikirlerin koruyucusu ve bekçisi olmuştur. O uluslar, halklar ve dinler arasında bir köprüdür. O evrensel bir düşünce, estetik haz ve duygu dilidir.

FISAE Kongrelerine katıldınız mı, eğer katıldıysanız size ne gibi katkıları oldu?

Evet, 2010 yılında İstanbul'da düzenlenen FISAE Kongresi'ne katıldım ve buradan ödül de kazanmıştım. Zengin bir program, dünyanın dört bir yanından sanatçılar ve koleksiyonerler ile mükemmel organize edilmiş bir forum. Birçok etkinlik esnasında çok sayıda katılımcı ve koleksiyoner aralarında ekslibris değişimi gerçekleştirilmiş. En küçük ayrıntısına kadar profesyonelce hazırlanmış bir program. Sona bırakılmayacak şekilde, organizatörlerin misafirperverliği, sıcak karşılaması ve dostane tutumu. Buna, yorulmak bilmeyen ve kendini tamamen ekslibris sanatına adanmış olan Prof. Dr. Hasip Pektaş'ın büyük katkısı vardır. İstanbul'daki yarışma ve kongre ile ilgili basılmış olan katalog, yüksek basım değeri olduğu bir gerçektir. Gelecek nesiller için bir belge ve hafıza olarak kalacaktır.

Ne yazık ki, ekonomik veya başka nedenlerden dolayı, kataloglar daha seyrek yayınlanmaya başladı ve bu benzer forumların önemini bir dereceye kadar düşürür ve sıradanlaştırır. Artık modern dijital katalogların oluşturulması ve yaygınlaşmasıyla bilgisayar önündeki görüntülerin bana göre steril ve hoş olmayan bir his yaratmaktadır. Kişisel olarak benim için katkısı, dünyanın her yerinden birçok büyük sanatçıyla buluşmak oldu. Bu sanatın en büyük koleksiyonerleriyle özel tanışmam ve ekslibris değişimi yapmam. Arkadaşlıklar ve ilişkiler edindim ve bunları hala devam ettiriyorum. Bu deneyimden ilham aldım, zenginleştirdim ve mutlu oldum.

EK-7: GÖRÜŞME METNİ – HRİSTO NAYDENOV

Ekslibris'le nasıl tanıştınız?

1998'de üniversitede öğrenciyken, Çek ve Slovak ekslibris'in muhteşem bir sergisi misafir edilmişti.

Sizi ekslibris'te çeken neydi?

Küçük format tarafından dikte edilen değer hissi. Ayrıca sunulan çok geniş spektrumdaki konular .

Ekslibris ile ilgili ilk etkinlik veya olay hangisiydi?

Sint Niklaas, Belçika, 2001, Konu : "Balonculuk" ("Ballooning")

Ne kadar zamandır ekslibris ile ilgileniyorsunuz, devam edecekmisiniz?

Yaklaşık 23 yıl. Evet, devam edeceğim...

Ekslibris'in popülaritesi ve yaygınlaşması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekslibris ülkenizde yeterince popüler mi?

Ne yazık ki hayır. Kültürle ilgili kurumlardan biraz ilgi var.

Sanatla ilgili olanlar arasında ekslibrisin yaygınlaşması nasıldır?

Muhtemelen Bulgaristan'da yaklaşık 20 grafik sanatçısı ekslibris'le uğraşıyor.

Fakültemizde ekslibris müfredatın bir parçası olarak belirlenmiştir.

Ekslibris'in insanlar ve izleyiciler arasındaki popülaritesi nedir?

Bu bölgede gelenek eksikliği nedeniyle Batı Avrupa'daki ülkelerin aksine ilgi asgaridir.

Sanatçıları/illüstratörleri ekslibris üretmeye teşvik eden nedir?

İlk olarak, koleksiyonerler tarafından belirlenen konunun özelleştirme imkanı.

Sanatçının kullanabileceği küçük alan göz önüne alındığında ana odağı ortaya çıkarmak.

Dünyanın her yerinde ekslibris'in hareketliliği ve kolay erişimi.

Tabii ki, sanatsal ürünün kesin olarak gerçekleştirilmesi.

Ekslibris'in popülaritesi için hangi etkinlikler etkilidir?

Konulu yarışmalar, kongreler ve tabii ki yıllık toplantılar.

Ekslibris'in yaygınlaştırılmasına hangi kurumlar/bireyler/teşebbüsler katkıda bulunur ?

Dünya Ekslibris Organizasyonu (FISAE), İtalya, Polonya, Belçika, Hollanda, Türkiye, İspanya'da düzenlenen Ekslibris Yarışmaları.

Ekslibris'i tasarlarken ve üretirken nelere dikkat ediyorsunuz?

Tabii ki, zaten kendi tarzım ve yaklaşımım var. En önemli şey, bakış açım göre yaşanan kırılmaların konuya mümkün olduğunca yaklaşmak.

Ekslibris'i geleneksel amacı için veya bir sanat dalı olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Doğal olarak, ekslibris küçük formatlı eserlerin popülaritesini büyük ölçüde desteklemektedir.

Sipariş üzerine ekslibris yapıyor musunuz veya belirli bir konuda üretim yapıyor musunuz?

Evet, daima siparişlerim oluyor ve ayrıca ticari amacı olmayan konulu yarışmalar için de çalışıyorum.

İsmarlama olduğunda, sahibinin tasarım üzerinde bir etkisi var mı?

Genelde evet, ama konu açısından. Kompozisyonun kurgusu sanatçının kendisine aittir.

Bazen müşteri, sanatçıya hitap etmiyorsa konuyu değiştirmeye bile meyillidir.

Uluslararası yarışmalara katılıyor musunuz? Ekslibrisinizin tasarımıyla ilgili yarışmaların teması nedir? Bu yarışmaların ekslibris'in yaygınlaşması üzerinde bir etkisi var mıdır?

Evet. Medyada yer almaları buna katkıda bulunuyor.

Sosyal ağlar, ekslibris sanatının popülaritesini artırmada oldukça etkili olmaktadır.

Katılırken tematik yarışmaları mı yoksa serbest yarışmaları mı tercih edersiniz?

Her ikisi de, ancak ileriye dönük birkaç yıllık siparişlerim olduğu için, sadece belirli bir konu üzerine düzenlenen yarışmalar için zaman bulmakta zorlanıyorum.

Özellikle yarışmalar için ekslibris üretiyor musunuz yoksa daha önceden yapılmış olanlardan mı gönderiyorsunuz?

Burada bence bir sorun var ve bu tematik yarışmalarla ilgilidir. Özellikle İtalya'da olanlarla ilgili. Konuyla ilgili olmayan ekslibrisler için de ayrı bir bölümün olması iyi olurdu.

Tanınmış sanatçıların birçok verilen konu üzerinde çalışmak için zamanı olmadığından bu yarışmalara eser göndermemekteler. Bu, yarışmanın seviyesini bir dereceye kadar düşürüyor.

Katılım esnasında zorluklarla karşılaşılıyor musunuz ve bunların üstesinden nasıl geliyorsunuz?

Hayır, her zaman her şey harika bir şekilde organize edilmiştir.

Ekslibris koleksiyonunuz var mı, varsa sayısını biliyor musunuz?

Evet, yaklaşık 800 kopyadan oluşan küçük bir koleksiyonum var.

Bir koleksiyon oluşturma fikri nasıl ortaya çıktı?

Kendiliğinden oldu, ben ve diğer sanatçılar arasındaki bir değiş tokuşla başladı.

Koleksiyonunuzun hangi kriterleri karşılamasını istiyorsunuz?

Bunlar genel bir izlenim olarak sevdiğim şeylerdir.

Koleksiyonunuzu genişletme stratejileriniz nelerdir?

Belirli bir stratejim yok. Sevdiğim bir şey gördüğümde, sanatçı veya ekslibris sahibi ile iletişim kurmaya çalışıyorum.

Biriktirme esnasında, herhangi bir teknik veya konu bir tercihiniz var mı, varsa nedenini söylermisiniz?

Hayır, tüm grafik tekniklerini severim...

Ekslibris'in yaygınlaşması ve popüleritesi üzerinde koleksiyonculuğun etkisi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bu süreçlerin ana itici gücüdür. Tabi ki bu şeylerin maddi kısmı çok önemlidir.

Tamamen ekslibris çalışmaları ile hayatını idame eden (yaşamını sağlayan) meslektaşlarımız var.

Koleksiyonun oluşumunda hangi zorluklarla karşılaştınız? Ne gibi çözümler ürettiniz?

Hiç zorlanmadım... Her şey normal ve mantıklı bir şekilde zaman içinde gerçekleşiyor.

Ekslibris'in uluslararası kültürel ilişkiler üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Hareketliliği nedeniyle, dünya çapında çok sayıda insana kolayca ulaşır. Ama açıkçası, rolünü abartmamalıyız.

Onun bir yeri var ve bu harika.

Size böyle bir şey var mı? Koleksiyonun ve uluslararası yarışmaların bu konudaki katkıları nelerdir? FISAE kongrelerine katıldınız mı, eğer siz de hazır bulundusanız, size katkıları ne olurdu?

Evet, İstanbul 2010'da. Meslektaşlarım ve koleksiyonerlerle birçok yeni temas kurdum. Kişisel iletişim her zaman tercih edilir ve posta yazışmalarıyla karşılaştırılmaz.

EK-8: GÖRÜŞME METNİ – ŞÜKRÜ ERTÜRK

Ekslibrisle nasıl tanıştınız?

1990 lı yılların başında milliyet gazetesinin sanat ekinde okuduğum bir yazıda, kitapların kapağına hangi baskı tekniğinde basıldığını gösterir bir etiket yapıştırıldığı biçiminde cümleler hatırlıyorum. Ekslibris adı geçiyor muydu? Tam olarak hatırlamıyorum.

İlk tanışmam 1996 yılında oldu. Banknot matbaası Grafik Tasarım ve Gravür atölyelerine alınan, apple macintosh bilgisayarların paket programlarının tanıtımını yapmak üzere Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden, Hasip Pektaş, Gökhan Okur, Uğurcan Akyüz, İsmail Kaya gelmişti.Gravür atölyemizdeki program tanıtımı sırasında Hasip Pektaş'a Taille-douce gravür tekniğini anlatıp, Macar Horvath Endre'nin orijinal gravür albümünü göstermiştim. Hasip Bey albümü incelerken, sanatçının beş tane ekslibrisine dikkat çekip, ekslibrisin ne olduğun ayrıntıları ile anlatmıştı. Kitapla ilgili, banknot gibi küçük boyutlu olması özgün bir tasarıma ve geleneksel baskı teknikleri ile basılmış olması bana çok sıcak gelmişti.

Ekslibris üretirken neye dikkat ediyorsunuz?

Ekslibris kişiye özel işlevsel bir baskı resim olduğu için, öncelikle kişinin öyküsünün yansıtılmasını, bu öze ilişkin biçimin uyumunu araştırır, ayrıntılara bu bağlamda dikkat ederim.

Sipariş üzerine yaptığınız ekslibrisler oldu mu, olduysa sahibinin tasarım üzerine etkisi oldu mu?

Sipariş üzerine ekslibris yaptım. Benoit JUNOD İsviçre Frankları gibi bir ekslibris isteyip birkaç banknot gönderdi. İsviçre'nin o gün dolaşımda olan banknotlarının içinde 500 Frank'lık yoktu. Dikey dikdörtgen tasarımına bir portre ve kitaplıkta çektirdiği fotoğrafını ekleyerek 500 franklık bir tasarım yapıp gönderdim. Onayını aldıktan sonra taille-douce (yumuşak oyma) gravür iki renkli basıp gönderdim. Tasarıma her hangi bir etkisi olmadı.

Bir diğeri, bir akademisyene, arkadaşlarının emekli armağanı olarak sunmak üzere istedikleri ekslibristi. Kişinin özelliklerini, ilgi alanlarını, sevdiği motifleri vb. olmak üzere bilgiler aldım. Ekslibrisi tasarlarken bu bilgilere dikkat ettim. Zaman az olduğu için tasarım üzerinde bir görüş alamadım.

En son yaptığım Aziz Sancar ekslibrisini kamu oyu sipariş etti sayılır. Nobel ödülü sonrası çıkarılan posta pulu facebookta paylaşıldı. Gravür tekniğinde bir pulun ömürlük olacağı, Aziz Sancar'a yakışacağı yorumları üzerine kamu oyu benim pul yapacağımı

varsaydı. ‘‘ İş size düştü hocam ‘‘ yorumları devam etti. Ne yazık ki Türkiye’de intaglio pul basan matbaamız yoktu. PTT benden pul yapmamı istememişti. Bu durumda pul yerine ekslibris yapmak gerçekçi olacaktı, Aziz Sancar ile e mail üzerinden bağlantı kurup, yaptığım ekslibris örneklerini de ekleyip kendisine ekslibris yapmak istediğimi bildirdim. Mutluluğunu ve teşekkürlerini ilettiler. Gelen görseller, sosyal medyada bulduklarım ile yaptığım renkli bir tasarım hakkında görüşlerini almak üzere Aziz Sancar’a gönderdim, Beğendiğini ilettiler. Ceketinin yakasına Atatürk’ün imzasını da ekleyeceğimi bildirince, mükemmel olur yanıtını aldım. Kalıp hazırlığı oyma işlemi prova baskılar, tek kalıp üzerine sekiz renkli banknot titizliğinde orijinal baskılar, tümü 18 aylık bir süre içinde gerçekleşti.

Ekslibris vasıtasıyla kurduğunuz arkadaşlıklar oldu mu?

Evet oldu. Önce Hasip Pektaş ile sonra Ankara Ekslibris Derneği yönetici ve üyeleri ile arkadaş oldum. Dernek yönetiminde görev aldım, sergilere katıldım. Derneğin düzenlediği yarışmalara katıldım ödül koydum. Sosyal medyada ekslibrislerimi paylaşınca Yurt içi ve Yurtdışından arkadaşlarım oldu.

FISAE kongrelerine katılıyormusunuz, katılıyorsanız bu etkinliklerin size kazanımları nedir?

2006 yılında İsviçre Nyon kentinde, FISAE katıldım. Dünyanın bütün kıtalarından gelen sanatçılar, koleksiyonerler vardı. Onlarla tanışmak, ekslibris değişimi, yarışma sergisi, sanatçıların eserleri ekslibrisi daha yakından tanımama yaradı. Dünyada bu kadar dernek, koleksiyoner, sanatçının bir araya gelmesi, yüz binlerce ekslibrisin değişimi, paylaşımı olağanüstü bir etkinlik. Bu kapsamda ve sayıda başka bir sanat eseri paylaşımı var mı bilemiyorum. Belki en önemlisi küçük boyutlu olmasına rağmen, ekslibrisin iletişim yüzeyinde sanatçının, izleyicisine ulaştırmaya çalıştığı özgün dil ve iletilerin virtüözce örneklerini görmek en büyük kazancım oldu. 2008 kongresinin nerede yapılacağının kararlaştırıldığı toplantı tam bir birleşmiş milletler görünümündeydi. Amerika, Rusya, Çin dernek başkanlarının rekabeti katılımcıları etkileyici konuşmaları başka bir boyuttu.

YARIŞMALARLA İLGİLİ SORULAR

Yarışmalara katılmak çalışmalarınıza ne gibi bir etkisi oldu?

Benim yumuşak oyma olarak Türkçeleştirdiğim Fransızca Taille- douce tekniğinde yaptığım ekslibrislerle yarışmalara katılmak, aynı tekniği kullanan sanatçıları yarışmalarda görmek, çalışmalarına teşvik edici oldu.

Konulu mu yoksa serbest olan yarışmaları mı tercih edersiniz?

Yeterli zamanım olursa konulu yarışmaları tercih ediyorum.

Yarışmaya özel çalışma mı üretiyorsunuz yoksa süreç içinde ürettiklerinizden mi seçip gönderiyorsunuz?

Yarışmaya özel çalışma üretmeyi isterim. Konulu değilse ürettiklerimden gönderiyorum.

Yarışmaların ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi olur?

Yarışmaların, ekslibrisin yaygınlaşmasının yanı sıra işlevsel baskı resim sanatın gelişmesi açısından da çok olumlu etkileri olur.

Yarışmaların kültürel etkileşime ne gibi katkıları olur?

Toplumun ve insanın mutluluğu, toplumun kültürel seviyesi ve dokusuyla doğrudan ilgilidir. Kitapla ilgili işlevselliği geri plana düşmüş olsa da Ekslibris de görsel sanatlar içinde toplumun kültürel dokusuna olumlu katkısı olacak görsel iletişim araçlarından biridir.

KOLEKSİYONCULUKLA İLGİLİ SORULAR

Koleksiyonunuz var mı, varsa biriktirme nedeni nedir?

Koleksiyonum var. Başlangıcı Luc van den Berle'in ekslibrisin karşılığı olarak gönderdiği ekslibrisler oluşturuyor. Uluslararası ve ulusal kongrelerde değiş tokuş ile koleksiyonumun sayısı arttı. Bir kısmını da dernek aracılığı ile elde ettim.

Koleksiyonunuzu genişletmek için nasıl bir strateji izliyorsunuz?

Koleksiyonumu genişletmek için bir strateji izleyemiyorum. Bu konuda biraz pasif sayılırım.

Karşılaştığınız zorluklar var mı, ne gibi çözümler ürettiniz?

Koleksiyonu genişletmek için tanışıklığın sıcak tutulması karşılıklı iletişime bağlı. Bu konuda yabancı dil yetersizliği çözüm üretebilmekte olumsuz etki yapıyor.

Koleksiyonerliğin ekslibrisin yaygınlaşması için ne gibi bir etkisi olur?

Koleksiyonerliğin yaygınlaşması, bilgilenmeyle doğrudan ilişkilidir. Resim ve baskı resim sanatının, matbaanın Türkiye'ye çok geç gelmesi, ilk okuldan Üniversiteye kadar okullarımızda görsel sanatlar eğitiminin, kamu ve özel kuruluşların bu alana katkı yapıcı politikalarındaki yetersizlik, koleksiyonerliği de olumsuz etkiliyor olmalı. En yaygın olarak pul, banknot, metal para başta olmak üzere kartpostal vb koleksiyonu yapanların son yıllarda kurdukları dernekler, düzenledikleri müzayedeler, yayınladıkları kataloglarla dikkat çekici etkinlikler yapıyorlar. Bunların yanında ekslibris çok yeni sayılır. Bireylerin ekonomik olarak güçlenmesine bağlı olarak koleksiyonerliğin artacağı kanısındayım.

EK-9: VEDAT ÇOLAK'IN KATILDIĞI EKSLİBRİS ETKİNLİKLERİ

1. 2009 “The Spirit of Gdansk Architecture”. International Ekslibris Competition, Gdansk / PL
2. 2010 Kuzey Kıbrıs Uluslararası Ekslibris Yarışması Sergisi, Lefkoşe, KIBRIS
3. 2010 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi Yarışma Sergisi, Işık Üniversitesi, İstanbul / TÜRKİYE –Katalog
4. 2010 Kuzey Kıbrıs Uluslararası Ekslibris Yarışması katılımı. Sergileme
5. 2010 3. Uluslararası Ekslibris Yarışması-İstanbul katılımı. Sergileme - Katalog
6. 2012 I. Baskı Bianeli Sergisi. Sergileme-Katalog –Brest / BELARUSYA–Katalog
7. 2013 Turkish Painting / Öğr.Elem. Karma Resim Sergisi- EÜ-SKS-Kayseri
8. 2014 “FIRST INTERNATIONAL EKSLİBRİS COMPETITION VARNA 2014” Uluslar arası Ekslibris Yarışması Sergisi-Varna / BULGARIA –Katalog
9. 2014 “X th INTERNATIONAL EX LIBRIS COMPETITION – EX LIBRIS-EX AMORE- LYUBEN KARAVELOV REGIONAL LIBRARY-RUSE” Uluslar arası Ekslibris Yarışması Sergisi-Ruse / BULGARIA –Katalog
10. 2014 “2014 THE 3 rd GUANGZHOU INTERNATIONAL EKSLİBRİS AND MINI-PRINTS BIENNIAL”- CERTIFICATE SELECTED EKSLİBRİS Uluslar arası Ekslibris Yarışması Sergisi – Guangzhou / ÇİN – Sertifika / Katalog
11. 2015 2.Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırmalar Günleri –Ekslibris Koleksiyonu Sergisi Cumhuriyet Üniversitesi GSF Sergi Salonu – Sivas, TÜRKİYE
12. 2016 Kişisel ve Koleksiyon Ekslibris Sergisi – Galerî MOSA- Kayseri, TÜRKİYE
13. 2018 “Ahmet Telli - Rrenkler/İmgeler/Sözcükler “ Karma Sergisi- Odunpazarı Belediyesi, Çağdaş Sanatlar Galerisi, Odunpazarı / Eskişehir
14. 2018 Uluslararası Küçük Özgün Baskı resim Yarışması Sergisi, Trakya Üniv. GSF, Edirne
15. 2018 4. Uluslar arası Ekslibris Yarışması – İstanbul 2018 – Selçuk Ecza Deposu, Nakkaştepe / İstanbul
16. 2018 Uluslar arası Ekslibris Yarışması – Varna 2018 Seçilen Eserler Sergisi, Art Galerî Largo, Varna / Bulgaristan
17. 2021- İstiklal Marşı’nın 100. Yılında 100 Sanatçı Ekslibris Sergisi, Küçükçekmece Belediyesi, İstanbul
18. 2021 – 4. Uluslar arası Ekslibris Yarışması Sergisi, İstinye Üni., Vadi Kampüsü, İstanbul

19. 2021- “Yunus Emre” Uluslararası Davetli Ekslibris Sanal Sergisi,Osmangazi Ü.,STF, Eskişehir
20. 2022 – 5. Uluslararası Ekslibris Yarışması Sergisi, İstinye Üni.,Vadi Kampüsü, İstanbul

Katıldığı Kongre ve Çalıştaylar

1. 2010 33. FISAE Kongresi Işık Üniv. İstanbul – TURKİYE
2. 2014 1. Ulusal Ekslibris Kongresi ve Sergisi – İstanbul, TURKİYE
3. 2015 2. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırmalar Günleri –Gravür Baskı – Workshop, - Cumhuriyet Üniversitesi GSF– Sivas, TURKİYE
4. 2018 Baskı resim Çalıştayı – Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşe KKTC
5. 2018 2. Ulusal Ekslibris Kongresi ve Ekslibris Paneli-Selçuk Ecza Deposu, Nakkaştepe / İstanbul